

Mihin ohjaus on yltänyt?

Oppilaanohjauksen vuosien 2008–2010 kehittämistyön vaikuttavuusarviointi

Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2011:29

Päivi Atjonen, Jyri Manninen,
Sanna Mäkinen, Marjatta Vanhalakka-Ruoho

Mihin ohjaus on yltänyt?

**Oppilaanohjauksen vuosien 2008–2010 kehittämistyön
vaikuttavuusarviointi**

Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2011:29

Päivi Atjonen, Jyri Manninen, Sanna Mäkinen, Marjatta Vanhalakka-Ruoho

Opetus- ja kulttuuriministeriö / Undervisnings- och kulturministeriet
Koulutus- ja tiedepolitiikan osasto / Utbildnings- och forskningspolitiska avdelningen
PL / PB 29
00023 Valtioneuvosto / Statsrådet
<http://www.minedu.fi/OPM/julkaisut>

Taitto / Ombrytning: Teija Metsänperä, opetus- ja kulttuuriministeriö
Kopijyvä Oy, 2011

ISBN 978-952-263-067-4

ISBN 978-952-263-068-1 (PDF)

ISSN-L 1799-0343

ISSN 1799-0343

ISSN 1799-0351 (PDF)

Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja /
Undervisnings- och kulturministeriets publikationer 2011:29

Mihin ohjaus on yltänyt?

Oppilaanohjauksen vuosien 2008–2010 kehittämistyön vaikuttavuusarviointi

Tiivistelmä

Tämän arviointitutkimuksen tarkoituksena oli kuvata valtakunnallisen, vuosina 2008–2010 toimineen oppilaanohjauksen kehittämishankkeen (lyh. OKE) vaikuttavuutta. Loka-marraskuussa 2010 vaikuttavuuskyselyyn vastasi 361 henkilöä, joista 244 oli ollut OKE:ssa kaksi vuotta ja 116 yhden vuoden. Kyselyyn vastanneista 68 % oli naisia, ja 17 % työskenteli Oulun ja Lapin tai 27 % Etelä-Suomen läänissä. Kolmannes oli pienestä kunnasta ja kolmannes suuresta kaupungista. Koordinaattoreita oli runsas neljäsosa, ja noin puolet toimi oppilaan- ja opinto-ohjaajina. Yhdeksän kymmenestä vastaajasta oli opetustoimesta. Kolmessa kunnassa haastateltiin 28 henkilöä, jotka olivat keskeisin osin perusopetuksen (oppilaan- ja opinto-ohjaajat, opettajat) ja kunnan sivistystoimen edustajia.

Oppilaanohjauksen käytänteistä parhaimmin toimiviksi vastaushetkellä arvioitiin työelämään tutustuminen, luokkamuotoinen oppilaanohjaus ja alakoululaisten tutustuttaminen yläkouluun. Huonoiten toimiviksi osoittautuivat muiden ohjaustoimijoiden (esim. työelämän edustajat) ohjaustietous, ohjauksen tiedotus- ja viestintäkäytännöt sekä maahanmuuttajataustaisten ohjaus. Kahden vuoden kehittämisen aikana opetustoimen sisäinen yhteistyö oli kehittynyt etenkin oppilaan- ja opinto-ohjaajien ja erityisopettajien osalta. Myös toisiin oppilaitoksiin oli rakennettu lisää kumppanuuksia. Yhteistyö koulutoimen ulkopuolelle oli vähäisempää; parhaiten oli löydetty yhteistyötä sosiaali- ja terveys- sekä nuorisotoimeen, kehnoiten työvoimahallintoon.

Hanketta oli edistänyt parhaiten henkilötason tuki (koordinaattoreiden työpanos ja sitoutuminen, johdon kannustus ja vertaistuki), harjoitettu yhteistyö sekä lisärahoitus. Vaikeuttaneiden tekijöiden kärjessä olivat yhteisen kehittämisen tahtotilan ja vision puuttuminen, aikapula sekä projektin toiminnalliset hankaluudet. Opettajien nihkeys ohjaustehtävän laajentamiseen oli havaittavissa. Hanketoimijoille oli järjestetty koulutusta, erilaisiin kysymyksiin oli perustettu työryhmiä sekä ohjauksen uusia käytännön ideoita oli oivallettu ja jaettu toimijoiden kesken.

OKE:n aikaansaamat merkittävimmät muutokset olivat yhteistyön ja verkostoitumisen edistyminen, aiempaa kokonaisvaltaisemman ohjausajattelun ja -osaamisen kehittyminen sekä ohjauksen käytänteiden, toimintamallien ja työmuotojen paraneminen. Yksilötasoiset muutokset koettiin koulu- ja aluetasoisia suuremmiksi. Kouluarvosanalla mitaten hankkeen vaikuttavuuden itsearviointien keskiarvo oli 7.8; kaksi vuotta OKE:ssa toimineet olivat hieman muita tyytyväisempiä (ka = 8.0). Kaksi kolmasosaa vastaajista arvioi hankkeen saavutusten olevan hyvin tai melko hyvin vakiinnutettavissa, vaikka myös epäilyjä esitettiin hankkeen kohtalosta erillisrahoituksen päättymisen jälkeen.

Kaikkiaan 28 erilaista ohjauk käytännettä käsittäneen luettelon arviointi osoitti, että 27 käytänteessä oli tapahtunut toimivuuden paranemista vuodesta 2008 (n = 442 vastaajaa) vuoteen 2010, ja syksyllä 2010 ne paljon kehittyneiksi katsoneiden osuus oli suurempi kuin syksyllä 2009 (n = 358 vastaajaa). Parhaiten nähtiin edistytyn erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden ohjauksessa, ohjauksen dokumentoinnissa (ohjaussuunnitelma, käsikirjat) sekä koulutuksen nivelvaiheiden tiedonsiirtokäytänteiden parantamisessa. Heikointen oli edistytty yhteistyössä työvoimahallinnon kanssa, muiden toimijoiden (esim. työelämän edustajat) ohjaustietoisuuden parantamisessa ja hallinnollisten ATK-ohjelmien käytössä ohjauksen apuna.

Pienin poikkeamin syksyn 2010 aineisto vastasi rakenteeltaan syksyjen 2008 ja 2009 aineistoja, mikä mahdollisti maltillista muutoskuvausta. Syksyn 2010 kyselyn vastausaktiivisuus ei ollut toivotunlainen, ja kun huomioidaan projekteille yleisesti tyypillinen itsearviointien tendenssi korostaa myönteisiä saavutuksia, OKE-hankkeen laajempaan vaikuttavuuteen tulee suhtautua varauksellisesti. Silti kokonaisuutena OKE näyttää vaikuttaneen varsin positiivisesti monissa tapauksissa ja keskeisissä ohjausteemoissa. Kysely- ja haastattelutulokset tukivat kaikissa tutkimuksen pääteemoissa toisiaan.

Hur långt har man kommit i handledningen?

Utvärdering av inverkan av utvecklingsarbetet kring elevhandling under åren 2008–2010

Sammandrag

Avsikten med denna utvärderingsundersökning var att beskriva hurdan inverkan det riksomfattande utvecklingsprojektet (förkortat med OKE) kring elevhandledning från åren 2008–2010 har haft. I oktober–november 2010 svarade 361 personer på förfrågningen om projektets inverkan, varav 244 hade deltagit två år i OKE och 116 ett år. Av de som svarade var 68 % kvinnor, och 17 % arbetade i Uleåborgs och Lapplands län eller 27 % i Södra Finlands län. En tredjedel kom från en liten kommun och en tredjedel från en stor stad. En dryg fjärdedel bestod av koordinators- och cirka hälften arbetade som elev- och studiehandledare. Nio av tio svarare kom från undervisningsväsendet. I tre kommuner intervjuades 28 personer, som till största delen var representanter för grundutbildningen (elev- och studiehandledare, lärare) och kommunens bildningsväsende.

I svarsögonblicket ansåg man att de bästa formerna av praxis i elevhandledning bestod av bekantande med arbetslivet, klassformad elevhandledning och det att eleverna i de lägre årskurserna i grundskolan fick bekanta sig med de högre kurserna. Det visade sig att följande former fungerade sämst: de övriga handledningsaktörernas (t.ex. representanter för arbetslivet) kännedom om handledningsverksamheten, informations- och kommunikationsrutinerna i handledning samt handledningen av elever med invandrarbakgrund. Under en utvecklingsperiod på två år hade det interna samarbetet inom undervisningsväsendet utvecklats särskilt med tanke på elev- och studiehandledare och speciallärare. Dessutom hade man knutit nya kontakter till övriga läroanstalter. Samarbetet utanför skolväsendet var mindre; mest samarbete hade man med social- och hälsovården samt ungdomsväsendet, minst med Arbetskraftsförvaltningen.

Projektet hade befrämjats mest genom stöd på personnivå (koordinatorernas arbetsinsats och engagemang, uppmuntran från ledningen samt kamratstöd), genom idkat samarbete samt tilläggsfinansiering. Följande faktorer hade försvårat projektet mest: avsaknad av vilja och vision angående det gemensamma utvecklandet, tidsbrist samt svårigheter i projektets verksamhet. Man kunde upptäcka att lärarna var motvilliga till att öka handledningsuppgifterna. Projektaktörerna hade fått utbildning, man hade bildat arbetsgrupper för olika frågor och kommit på och delat på nya praktiska idéer mellan aktörerna.

De viktigaste förändringarna som åstadkommits med hjälp av OKE var främjande av samarbete och nätverk, utveckling av ett mer heltäckande handledningstänkande och -kunnande samt förbättring av praxis, verksamhetsmodeller och arbetsformer kring handledning. Man upplevde förändringarna på personnivå som större än de på skol- eller regionnivå. Självvärderingarna av projektets effekt fick ett medeltal på 7.8 mätta

med skolvitsord; de som deltagit i OKE i två år var något nöjdare än andra (medeltalet = 8.0). Två tredjedelar av svararna ansåg att det går bra eller ganska bra att etablera projektets resultat, även om det också framfördes misstankar om projektets öde efter att tilläggsfinansieringen tagit slut.

Utvärderingen av listan med sammanlagt 28 olika former av handledningspraxis visade att det vid 27 former av praxis hade skett en förbättring vad gäller deras funktion från år 2008 (n = 442 svarare) till år 2010, och hösten 2010 var det mycket fler svarare än hösten 2009 (n = 358) som ansåg att de olika formerna utvecklats mycket. Mest hade man gått framåt i handledningen av elever som behöver speciellt stöd, dokumenteringen av handledningen (handledningsplan, handböcker) samt i förbättringen av dataöverföringspraxis i de olika övergångsskedena i utbildningen. Sämst hade man gått framåt i samarbetet med arbetskraftsförvaltningen, i förbättringen av handledningsmedvetenheten hos övriga aktörer (t.ex. representanterna för arbetslivet) och i användningen av dataprogram i förvaltning som hjälp vid handledning.

Materialet från hösten 2010 motsvarade strukturellt sett med små undantag materialen från 2008 och 2009, vilket möjliggjorde en moderat beskrivning av utvecklingen. Svvarsaktiviteten hösten 2010 motsvarade inte förväntningarna, och då man beaktar den allmänna projektypiska tendensen att lyfta fram positiva resultat vid självbedömning, bör man förhålla sig med reservation till OKE-projektets bredare inverkan. Som helhet ser OKE ändå ut att ha inverkat mycket positivt i många fall och i centrala handledningsteman. Resultaten från förfrågningarna och intervjuerna stödde varandra i alla huvudteman i undersökningen.

Sisältö

Tiivistelmä	3
Sammandrag	5
Kohti entistä parempaa oppilaanohjausta	9
Oppilaanohjauksen kehittäminen oppilaitoksissa, kunnissa ja alueilla syksystä 2008 alkaen	10
Kehittävä arviointi kesästä 2008 alkaen	11
Pääkysymykset	11
<i>OSA I. Oppilaanohjauksen kehittäminen syksyn 2010 kyselyn ja haastattelujen kuvaamina</i>	13
1 Syksyn 2010 tiedonkeruiden toteutus	13
1.1 Verkkokysely	13
1.2 Haastatteluteemat	15
2 Verkkokyselyn ja haastattelujen kuvaama tilanne syksyllä 2010	16
2.1 Verkkokyselyn tulokset	16
2.1.1 Oppilaanohjauksen käytäntöjen toimivuus vastaamisajankohtana syksyllä 2010	17
2.1.2 Yhteistyö eri toimijoiden välillä	19
2.1.3 Hanketta edistäneet ja vaikeuttaneet tekijät	22
2.1.4 Edistymisen tavoitteiden saavuttamisessa	25
2.1.5 Tärkeimmät OKE-hankkeen aikaansaamat muutokset	27
2.1.6 OKE-hankkeen muutoksien vakiinnuttaminen	33
2.2 Teemahaastattelujen tulokset	35
2.2.1 Aktiiviset ja sivussa olleet toimijat	36
2.2.2 Hanketta edistäneet ja estäneet tekijät	37
2.2.3 Hankkeen aikaansaamia muutoksia	40
3 Kokoavia ajatuksia	44

<i>OSA II. Oppilaanohjauksen kehittämishankkeen vaikuttavuus.</i>	
<i>Vuosien 2008–2010 kaikkien tutkimusaineistojen kuvaamana</i>	
	47
1	Kolmen ajankohdan aineistojen vertaileva esittely
	47
1.1	Kyselyaineistot
	47
1.2	Haastatteluaineistot
	48
1.3	Toimintasuunnitelmat
	50
1.4	Aineistojen analysoinnista
	50
2	Yhteistyön, siirtymävaiheiden, viestintäkäytänteiden ja työmuotojen muutokset
	51
2.1	Yhteistyö ja sen kehittyminen
	51
2.2	Siirtymävaiheiden ja erityisryhmien tuki
	54
2.3	Ohjausta koskevien viestintäkäytänteiden tila
	56
2.4	Ohjauksen työmuodot
	59
2.5	Kokoavia arvioita kehittämistyön vaikuttavuudesta
	60
3	Pohdinta
	65
	Lähteet
	70
	Liitteet
	72
	Liite 1. Kyselylomake syksyllä 2010
	72
	Liite 2. Teemahaastattelurunko syksyllä 2010
	79
	Liite 3. Syksyn 2008, 2009 ja 2010 jakaumatiedot ohjausjärjestelmän toimivuutta ja siinä tapahtunutta kehitystä koskevista osioista
	81
	Liite 4. Haastateltavien (syksy 2010) tuottamat, muutoksia koskevat metaforat nuorten ohjauksessa, omassa työssä, organisaatiossa ja alueella
	84
	Liite 5. Kehittävän arvioinnin hankkeen julkaisut ja raportit
	87

Kohti entistä parempaa oppilaanohjausta

Vuodet 2008–2010 kattavan oppilaanohjauksen valtakunnallisen kehittämisen tavoitteeksi asetettiin oppilaanohjauksen edistäminen paikallisena ja seudullisena toimintana. Työ käynnistyi syksyllä 2008 Opetusministeriön rahoituksen tuella ja Opetushallituksen koordinoimana useissa oppilaitoksissa, kunnissa ja seuduilla. *OKE-hankkeeksi* toimijoiden keskuudessa nimetty vaihe muodostaa jatkumon monille aiemmille ohjauksen kansallisille edistämishankkeille, joista voidaan mainita esimerkiksi ohjauspalveluiden kehittäminen vuosilta 2003–2007 (Karjalainen & Kasurinen 2006; Mäkinen 2007) ja nuorten syrjäytymisen kysymyksiin pureutunut CHANCES vuosilta 2005–2007 (Kasurinen & Launikari 2007; Nykänen ym. 2007).

Hankkeessa haluttiin vahvistaa nuoren mahdollisuutta tehdä tietoon perustuvia ratkaisuja elämänsä suhteen, tarjota mahdollisuuksia etsiä vaihtoehtoisia polkuja tavoitteisiin pääsemiseksi sekä tukea nuorta itsenäistymiseen ja vastuunottoon. Opetushallitus kuvasi oppilaanohjauksen kehittämisen erityisiksi tavoitteiksi

- alueellisen ohjaussuunnitelman kehittämisen,
- kodin ja koulun yhteistyön kehittämisen,
- yhteistyön kehittämisen työ- ja elinkeinoelämän toimijoiden kanssa,
- yhteistyön kehittämisen nuorten hyvinvointiin ja nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseen osallistuvien toimijoiden kanssa, ja
- toiminnan juurruttamisen pysyväksi osaksi alueen ja/tai oppilaitoksen toimintaa.

Oppilaanohjauksen kehittämiseen liittyi keväästä 2008 alkaen kehittävä arviointi. Sen tavoitteena on ollut tukea kenttätöitä tuottamalla jatkuvasti toimijoille arviointitietoa kehittämisen lähtötilanteesta, etenemisestä ja vaikuttavuudesta. Lähtötilannetta arvioitiin aikaisemmassa ”*Missä ohjaus on menossa?*” -raportissa (Atjonen, Mäkinen, Manninen & Vanhalakka-Ruoho 2009). Väliarviointi julkaistiin ”*Miten ohjaus on kehittynyt?*” -raportissa (Atjonen, Mäkinen, Manninen & Vanhalakka-Ruoho 2010). Lisäksi on kirjoitettu monia nettiraportteja toimijoiden käyttöön (liite 5).

Ensimmäisen julkaisun aineisto rakentui syksyllä 2008 toteutetusta verkkokyselystä (n=442), kolmen kunnan toimijoiden kanssa käydyistä tutkimuskeskusteluista (n = 58) sekä hankkeiden kirjoittamien toimintasuunnitelmien (f = 141 + 81) analyysistä. Syksyllä 2009 tehtiin uusi verkkokysely (n = 358) ja kolme uutta kuntahaastattelukierrosta (n = 26) sekä analysoitiin lukuvuotta 2009–2010 koskeneet päivitetty toimintasuunnitelmat (f = 131).

Nyt on edetty sekä kolmanteen ja samalla viimeiseen tiedonkeruun vaiheeseen, joka raportoidaan tässä kaksiosaisessa julkaisussa yhdessä koko hankkeen vaikuttavuusarvioinnin kanssa seuraavasti:

Osa I: Syksyllä 2010 toteutetun verkkokyselyn (n = 361) ja kolmeen kuntaan tehdyn haastattelukierroksen (n = 28) tulosten tarkastelu.

Osa II: Kolmena eri ajankohtana (2008, 2009, 2010) tehtyjen kyselyjen ja haastattelujen sekä kahden lukuvuoden (lv. 2008–2009, lv. 2009–2010) tulosten vertaileva tarkastelu.

Oppilaanohjauksen kehittäminen oppilaitoksissa, kunnissa ja alueilla syksystä 2008 alkaen

Oppilaanohjauksen hankkeeseen lähti syksyllä 2008 mukaan 127 kuntaa ja 21 yksityistä koulutuksen järjestäjää, jotka pyrkivät parantamaan ohjaustyötä perusopetuksen 6.–9. luokilla. Syksyllä 2009 mahdollistettiin uusien toimijoiden mukaan tuleminen. Keväällä 2010 rahoitusta sai 151 kuntaa ja 17 yksityistä koulutuksen järjestäjää.

Kehittävä arviointi ja siihen liittyneet kaikki tiedonkeruut koskivat vuosina 2008 ja 2009 vain vuonna 2008 kehittämisrahoituksen piiriin päässeitä. Tämän julkaisun ensimmäisessä osassa on raportoitu kokemuksia myös syksyllä 2009 mukaan tulleilta toimijoilta, jotka ovat vastanneet kyselylomakkeeseen, mutta pääasiassa keskitytään kuvaamaan kaksi vuotta ohjauksen parantamiseen pyrkineiden saavutuksia.

Hankkeiden tavoitteiden asettelu on ollut hyvin moniaineksista, sillä kunnan tai oppilaitoksen koosta ja lukuisista olosuhdetekijöistä johtuen opinto-ohjauksen parantamistarpeet ovat vaihdelleet perustellusti. Joissakin tapauksissa on asetettu alueellista ohjaustyötä koskevia laajoja tavoitteita, joissakin kohdennuttiin johonkin erityiskysymykseen. Osa lähti tekemään jotain itselleen uutta tai aiemmin sivuun jäänyttä. Toisilla teema oli ollut jo pitkään työn alla, ja siihen oli nyt haluttu lisävauhtia. (Mäkinen 2008a ja b.)

Lukuvuonna 2008–2009 hanketoimijoita tuettiin Tampereen täydennyskoulutuskeskuksen organisoimalla koulutuksella, joka toteutettiin kuudella paikkakunnalla (Helsinki, Joensuu, Kokkola, Lahti, Oulu ja Tampere). Koulutuksissa oli sekä kaikille yhteisiä että valinnaisia teemoja, ja niissä käsiteltiin asiantuntijaluentoja ja Moodle-oppimisympäristössä olleiden tehtävien avulla esimerkiksi ohjauksen periaatteita, oppilaiden psykososiaalisen tuen tarvetta, oppilaitosten yhteistyötä työ- ja elinkeinoelämään, moniammatillista yhteistyötä sekä monikulttuurista ja sukupuolisensitiivistä ohjausta. Hankekoordinaattoreille järjestettiin muutamia kaksipäiväisiä seminaareja, joissa käsiteltiin yhteisillä luennoilla että ryhmätöissä erilaisia ohjauksen ajankohtaiskysymyksiä ja kehittävän arvioinnin tuloksia.

Lukuvuonna 2009–2010 ei hanketoimijoille järjestetty enää keskitetysti koulutusta, mutta Opetushallitus myönsi hakemuksien perusteella määrärahaa sekä 2009 että 2010 alueellisten ja paikallisten täydennyskoulutusten järjestämiseen. Niissä on kuultu asiantuntijaluentoja ja tarjottu toimijoille ryhmätyöskentelymahdollisuuksia esimerkiksi ohjaussuunnitelman tekemisestä, kaikille opettajille kuuluvasta yhteisestä ohjauksen tehtävästä tai ryhmäohjauksen menetelmistä. Koordinaattoritapaamisia jatkettiin lukuvuonna 2009–2010, ja näihin on kutsuttu myös syksyllä 2009 aloittaneiden uusien hankkeiden edustajat.

Kehittävä arviointi kesästä 2008 alkaen

Toimijoiden työn tueksi ja hankkeiden vaikuttavuuden parantamiseksi käynnistyi kesäkuussa 2008 kehittävä arviointi, josta ovat vastanneet käsillä olevan raportin tekijät. Kehittävä arviointi on malli, jossa prosessiarvioinnin avulla tuetaan kehittämistoimintaa sen alkuvaiheesta alkaen. Käytännössä kehittävä arviointia on toteutettu OKE:ssa jatkuvalla aineistonkeruulla ja arviointitulosten nopealla toimittamisella takaisin toimijoiden ja ohjausryhmän käyttöön.

Tuloksia on esitelty Pedanetissä olevien hankkeen verkkosivujen (www.peda.net/veraja/oph/oppilaanohjauksenkehittaminen) lisäksi esimerkiksi koordinaattoritapaamisissa, kuntavierailuilla, ohjausryhmässä ja koulutustilaisuuksissa. Arviointiryhmä on välittänyt toimijoille erilaisin tavoin koottua tietoa hankkeen etenemisestä, hyvistä käytänteistä ja mahdollisista työn solmukohdista mahdollisimman helppolukuisten ja lyhyehkösti kirjoitettujen raporttien avulla. Perustavoitteena on ollut arviointitiedon välitön hyödyntäminen kehittämisen suuntaamisen tukena, ei pelkästään jälkepäin tapahtuva onnistumisen ja vaikuttavuuden arviointi. Arvioinnin periaatteita ja toimintamalleja on kuvattu tarkemmin Pedanetin hankesivuilla ja aikaisemmissa raporteissa.

Ensimmäisessä ”Missä ohjaus on menossa” -raportissa (Atjonen ym. 2009) tutkittua ilmiökenttää taustoitettiin laatimalla katsaus oppilaanohjauksen historiaan ja aiempiin kehittämishankkeisiin. Siinä paikannettiin aiemmin tehdyistä arvioinneista, millaisia vahvuuksia ja kehittämiskohteita oppilaan- ja opinto-ohjauksessa on tunnistettu. Raportissa pohdittiin myös oppilaanohjauksen tehtävää nuorten tarpeisiin vastaajana ja kuvattiin ohjauksen tavoitteiden ja työmuotojen nykytilaa.

Toisessa julkaisussa ”Miten ohjaus on kehittynyt?” (Atjonen ym. 2010) tarkastelun painopistettä siirrettiin siihen, mihin suuntaan oppilaanohjausta oli kehitetty, missä ensimmäiset tulokset olivat alkaneet näkyä, ja millaisin kehittämistoimin haasteisiin oli tartuttu. Samalla voitiin antaa viitteitä siihen, mitä hankkeen loppuajankana olisi ehkä syytä erityisesti miettiä.

Pääkysymykset

Tässä julkaisussa tarkastellaan ensinnäkin syksyllä 2010 kerättyjä kysely- ja haastatteluaineistoja, joiden avulla kuvataan lukuvuoden 2009–2010 aikana tehtyä työtä ja sen tuloksellisuutta. Sen jälkeen otetaan kokoavaan analyysiin kaikki kehittävä arvioinnin hankkeessa kootut aineistot, joiden analyysi vastaa hankkeen vaikuttavuutta koskevaan pääkysymykseen.

Koska raportti palvelee kahta tarkoitusta, se on rakennettu kaksiosaiseksi: Osassa I haluamme antaa kootun palautteen syksyllä 2010 arviointitutkimukseemme osallistuneille heidän kuvaamistaan kokemuksista. Osassa II haluamme selvittää sekä Opetushallitukselle että itsellemme tutkijoina hankekokonaisuuden vaikuttavuutta kaikkien käytettävissä olevien aineistojen avulla.

Osat I ja II vastaavat seuraavasti muotoiltuihin pää- ja alakysymyksiin:

Osa I.

1. Miten oppilaanohjausta on kehitetty toimijoiden syksyllä 2010 tekemän itsearvioinnin perusteella?
 - 1.1 Millaiseksi oppilaanohjauksen keskeisten käytäntöjen toimivuus on arvioitu hankkeen lopussa?

- 1.2 Millaista yhteistyötä oppilaanohjauksen kehittämiseksi on tehty?
- 1.3 Millaista edistymistä, tuloksia ja muutoksia tavoitteiksi asetetuissa teemoissa on saavutettu yksilö-, organisaatio- ja aluetasolla?
- 1.4 Millaisia vaikeuksia tai kielteisiä seurauksia työskentelyssä on koettu?
- 1.5 Millaiseksi OKE-hankkeen saavutusten vakinnuttaminen arvioidaan?

Osa II.

2. Millaisia muutoksia syksystä 2008 syksyyn 2010 on havaittavissa tutkimus- ja arviointiaineistojen vertailun perusteella

- 2.1 opetusalan sisäisessä tai sektorirajat ylittävässä moniammatillisessa tai -alaisessa yhteistyössä?
- 2.2 oppilaiden opintopolun siirtymävaiheiden hallinnassa?
- 2.3 eräiden erityisryhmien (maahanmuuttajat, erityistä tukea tarvitsevat) huomioidnissa?
- 2.4 ohjausta koskevien viestintäkäytänteiden tilassa?
- 2.5 ohjauksen työmuodoissa?

Kokoavana kolmantena pääkysymyksenä pyritään vastaamaan

3. Millainen vaikuttavuus OKE-hankekokonaisuudella on ollut oppilaanohjauksen kehittämisessä?

Varsinaiseen vaikuttavuusarviointiin (3. kysymys) ei tässä voida tietenkään yltää, koska kyseessä on monimuotoisesti toteutunut kenttäkokeilu melkein 170 hankkeena eri puolilla Suomea. Lähtötilanne ja tavoitteet ovat olleet hyvin erilaiset, joten tulosten tarkka suhteuttaminen niihin on vaativa tehtävä. Tarpeellisimpienkaan väliintulevien tekijöiden kontrollointi ei ole mahdollista, mutta eri ajankohtina kerättyjen tietojen vertailulla syntyy kuvaa asioiden tilojen mahdollisista muutoksista; OKE-hankkeen ansioiksi tai tappioiksi niitä ei tietysti voi yksiselitteisesti laskea. Olemme turvautuneet niin kyselylomakkeissa kuin haastatteluissa siihen, että sanavalinnoilla (esim. ilmaisu ”OKE-hanke”) ja typografisilla ratkaisuilla (esim. lihavointi) vastaajien huomiota on suunnattu nimenomaisesti hankkeen aikaansaamiin vaikutuksiin.

OSA I. Oppilaanohjauksen kehittäminen syksyn 2010 kyselyn ja haastattelujen kuvaamina

1 Syksyn 2010 tiedonkeruiden toteutus

Raportin ensimmäisessä pääosassa vastataan ensimmäiseen pääkysymykseen, *miten oppilaanohjausta on kehitetty toimijoiden syksyllä 2010 tekemän itsearvioinnin perusteella*. Pääkysymyksen osina tarkastellaan

- Millaiseksi oppilaanohjauksen keskeisten käytäntöjen toimivuus on arvioitu hankkeen lopussa?
- Millaista yhteistyötä oppilaanohjauksen kehittämiseksi on tehty?
- Millaista edistymistä, tuloksia ja muutoksia tavoitteiksi asetetuissa teemoissa on saavutettu yksilö-, organisaatio- ja aluetasolla?
- Millaisia vaikeuksia tai kielteisiä seurauksia työskentelyssä on koettu?
- Millaisiksi OKE-hankkeen saavutusten vakiinnuttamismahdollisuudet arvioidaan?

1.1 Verkkokysely

Tulosten keskeisin perusta on verkkolomakkeella toteutetussa kyselyssä, joka on kokonaisuudessaan liitteessä 1 ja josta on yhteenveto taulukossa 1.

Taulukko 1. Verkkolomakkeen pääosat

Lomakeosa	Esimerkkejä kysymyksistä/osioista	Kysymystyytit
A. Taustatiedot	Vastaajan lääni, kunnan koko, sukupuoli, hankkeen aloitusajankohta, toimiala, asema	strukturoitu
B. Ohjauksen toimivuuden tila-arviointi	28 osiota oppilaanohjauksen käytännöistä	strukturoitu
C. Yhteistyö	Yhteistyötahot ja niiden kanssa tehdyn työn tuloksellisuus	sekä strukturoitu että avoin
D. Oke-hankkeen edistyminen	Eniten edistäneet ja vaikeuttaneet seikat, tehdyt ponnistelut	avoin
E. OKE-hankkeen tulokset	Kehittämislle asetettujen tavoitteiden edistyminen (ohjaus, nivelvaiheet, yhteistyö, moniammatillinen yhteistyö)	strukturoitu
F. Ilmenneet muutokset	Muutokset yksilö-, organisaatio- ja aluetasolla, merkittävät muutokset, kielteiset vaikutukset	sekä strukturoitu että avoin
G. Vakiinnuttaminen	Hyvien käytänteiden toimeenpano	sekä strukturoitu että avoin

Lomakkeen *taustakysymyksiä* (A) vähennettiin syksyllä 2009 jonkin verran syksyyn 2008 verrattuna, ja yhteistyötä koskevia kysymyksiä lisättiin. *Tavoitteellisuus*-osa syksyllä 2009 ja *OKE-hankkeen tulokset* -osa syksyllä 2010 (C) olivat identtiset. Oppilaanohjauksen toimivuuden tila-arviointi (A9) oli niin ikään samanlainen sekä syksyllä 2008 että 2010 lukuun

ottamatta sitä, että jälkimmäisestä poistettiin kaksi vaikeaselkoista osiota. Koulun ulkopuolelle suuntautunutta yhteistyötä (B2) kysyttiin samalla tavalla sekä syksyllä 2009 että 2010. Näistä saadaan kiintoisat vertailuasetelmat muutoskuvaukseen.

Kysely toteutettiin loka-marraskuussa 2010. Hankkeiden koordinaattoreille lähetettiin sähköposti, jossa kerrottiin kyselyn tarkoitus, motivoitiin vastaajia sekä ilmoitettiin verkkolomakkeen linkki ja vastausaika. Parasta olisi ollut saada suoraan yhteys kaikkiin vastaajiin tutkijoiden lähettämällä sähköpostilla, mutta se olisi ollut käytännössä varsin työlästä, jos lainkaan mahdollista. Koordinaattoreita pyydettiin jakelemaan sähköpostia ohjausta kehittäville tahoille muun muassa seuraavin saatesanoin:

Tarkoitus on, että kyselyyn vastaavat kaikki ne henkilöt, jotka suoraan tai välillisesti ovat osallistuneet oppilaanohjauksen kehittämiseen. Näitä ovat ensinnäkin hankkeen paikallisten ohjausryhmien ja kehittämistyöryhmien jäsenet. Tarvitsemme tietoa käytännön tason toimijoilta, olivat he sitten opetuslta, nuoriso-, sosiaali- ja terveystoimesta, työ- ja elinkeinohallinnosta tai järjestöistä ja yhdistyksistä. Toivomme kyselyyn vastaajiksi myös työelämän edustajia ja henkilöitä muista paikallisista nuorten ohjaukseen osallistuvista sidosryhmistä, kuten oppilaskunnista tai vanhempainyhdistyksistä.

Kahden muistutuksen ja lisävastausajan jälkeen verkkolomake suljettiin 17.11.2010 raportoinnin alettua. *Aineiston kooksi tuli 361 vastaajaa*, kun vuonna 2008 oli 442 ja vuonna 2009 oli 358 vastaajaa. Heistä vain 244 oli sellaisia, jotka olivat aloittaneet OKE-hankkeen syksyllä 2008, ja loput 116 olivat vasta vuoden hanketyössä olleita. *Vastausaktiivisuus on siis suuri pettymys*, koska varsinaisia muutosvertailuja ja vaikuttavuusarviointia päästään tekemään kaksi vuotta kehittämisessä mukana olleen 244 vastaajan aineistosta.

Kadon syitä ovat hankkeen rahoituksen päättymisen ja siitä johtuvat ja muutkin henkilövaihdokset. Osaa koordinaattoreista ja hanketoimijoista ei esimerkiksi enää tavoitettu työtehtävien tai yhteystietojen muuttumisen vuoksi. Runsaan kahden vuoden aikana toimijajoukossa on ollut myös muita luonnollisia henkilö- ja työpaikkavaihdoksia.

Kehittämistoimintaan on oletettavasti hakeutunut keskimääräistä aktiivisempia toimijoita, ja myös vastauskato saattaa vinouttaa vastaajajoukkoa parhaiten tavoitteita kohden kulkeneiden suuntaan. Ilmaan siis jää kaksi isoa kysymystä: 1. Mitä kuuluu OKE:ssa mukana olemattomille suomalaisille oppilaanohjaustoimijoille, etenkin niille, jotka eivät ole osallistuneet myöskään aikaisemmin vastaaviin kehittämishankkeisiin? 2. Miksi niin suurella määrällä OKE:ssa mukana olleita ei ollut oleellisia aikaansaannoksia muille viestittäväksi muutama kuukausi aktiivivaiheen ja rahoituksen virallisen loppumisen jälkeen?

Yksi selitysmahdollisuus on tulosanalyysin yhteydessä avoimista kysymyksistä ilmennyt seikka, että osa hankkeista oli kesken. Kun niissä ei vielä pystytty yksilöimään saavutuksia, houkutus jättää vastaamatta oli ilmeinen. Vaikuttavuuskysely on saatettu myös kokea liian pitkäksi ja vastaaminen vaativaksi.

Strukturoiduista osioista laskettiin tavanomaisimpia jakauma- ja keskilukutietoja (prosentit, keskiarvot ja -hajonnat) sekä tehtiin eräitä ryhmävertailuja (ristiintaulukointi, keskiarvotestaus). Ryhmävertailuja varten ohjauksen tilan ja toimivuuden arvioinnissa (kysymys A9) on poistettu vaihtoehto ”ei sovellu/en osaa sanoa”. Näin ryhmäkeskiarvoihin perustuvat (non)parametriset testit on voitu toteuttaa asiallisesti. Avoimet kysymykset purettiin sisällönanalyttisesti eli määritettiin sisältöluokat ja niiden frekvenssit/prosentit.

Tuloksissa on verrattu tilastollisia merkitsevyyseroja raportoiden (* = ero on melkein merkitsevä, ** = ero on merkitsevä, *** = ero on erittäin merkitsevä) seuraavia vastaajaryhmiä:

- miehet ja naiset (2 ryhmää)
- syksyllä 2008 ja syksyllä 2009 OKE-kehittämishankkeen aloittaneet toimijat (2 ryhmää)
- organisaation eri tasoilla kehittämiseen osallistuneet (3 ryhmää: oppilaitos, kunta, alue)
- erikokoisista kunnista vastanneet (3 ryhmää: suuret kaupungit, pienemmät kaupungit, pienet kunnat)
- erilaisissa tehtävissä olevat opetusalan vastaajat (3 ryhmää: oppilaan- ja opinto-ohjaajat, opettajat, muut)

1.2 Haastatteluteemat

Taulukkoon 2 on tiivistetty kolmessa kunnassa tehtyjen toimijahaastattelujen pääteemat ja -kysymykset, jotka on esitetty yksityiskohtaisesti liitteessä 2.

Taulukko 2. Haastattelujen pääteemat

Haastatteluteema	Kysymysten päätyypit
A. Perustiedot	Oma tehtävä ohjauksen kentällä, oma ohjauksen määritelmä, kehittämisen tavoitteet, ohjaukseen osallistuneet tahot, hanketta edistäneet ja vaikeuttaneet tekijät
B. Tulokset ja muutokset	Hankkeen ansiosta ilmenneet muutokset (oppilaiden saama ohjaus, oma toiminta ohjaajana, organisaation taso, aluetaso), uusien toimintatapojen vakiintuminen
C. Metafora	"Muutokset ovat (kuin)..."

Haastatteluissa tähdittiin samaan peruskysymyksenasetteluun kuin kyselylomakkeessa. Haastattelujen avulla kuvauksiin oli mahdollista saada paremmin näkyviin paikallista väriä, esimerkkejä ja kontekstiin sitoutuvia tulkintoja.

Yksilöhaastateltavia oli yhteensä 28 taulukosta 3 ilmenevällä tavalla. Aikaisempien vuosien tavoin haastateltavista suurin osa oli peruskoulun ala- ja yläkoulujen toimijoita sekä kunnan sivistystoimen johtoa. Paikkakunnittain tarkasteltuna yhdessä kunnassa kaikki haastateltavat olivat opetus- tai kasvatusalalta, kun taas kahdessa muussa kunnassa haastateltiin myös kuraattoria sekä kahta nuorisotyöntekijää, kuraattori-perhetyöntekijää ja nivelohjaaja-nimikkeellä toimivaa projektityöntekijää.

Taulukko 3. Teemahaastatteluihin syksyllä 2010 osallistuneet

Haastateltavien toimenkuva	Jakauma paikkakunnittain			Yht.
	Kunta 1	Kunta 2	Kunta 3	
Sivistystoimen johto	1	1	1	3
Peruskoulun rehtori (ala-, ylä-, yhtenäis-, erityiskoulu)	2	1	1	4
Oppilaan- tai opinto-ohjaaja	1	2	2	5
Kuraattori/sosiaalityöntekijä	0	1	1	2
Luokanopettaja (alakoulu)	2	0	1	3
Aineenopettaja (yläkoulu)	1	1	1	3
Erytis(luokan)opettaja, edustaja	1	2	0	3
Nuorisotyöntekijä	0	0	2	2
Varhaiskasvatuksen edustaja	1	0	0	1
Koordinaattori (ent. erityiskoulun rehtori)	0	1	0	1
Nivelohjaaja	0	1	0	1
<i>Yhteensä</i>	9	10	9	28

Analyysejä varten haastattelut kirjoitettiin sanasta sanaan tekstiksi (ns. litterointi), ja sen jälkeen useiden läpi- ja lähilukukertojen jälkeen tekstimateriaali teemoiteltiin.

2 Verkkokyselyn ja haastattelujen kuvaama tilanne syksyllä 2010

Raporteissa ”Missä ohjaus on menossa?” ja ”Mihin ohjaus on kehittynyt?” (Atjonen ym. 2009 ja 2010) selostettiin syksyllä 2008 (n = 442) ja 2009 (n = 358) toteutetut kyselyt ja haastattelut. *Nyt ovat vuorossa vastaavat analyysit syksyllä 2010 kerätyistä aineistoista eli verkkokysely ja kolmen kunnan toimijoiden teemahaastattelut.*

2.1 Verkkokyselyn tulokset

Kaikista syksyllä 2010 kyselyyn vastanneista (n = 361) 17 % oli Oulun ja Lapin, 14 % Itä-Suomen ja 27 % Etelä-Suomen läänistä. Vastaavat prosentit niin sanotussa *ensimmäisessä aallossa – joksi tässä raportissa kutsutaan syksyllä 2008 hanketyön aloittaneita (n = 244)* – olivat 21, 12 ja 25 %. Miehiä oli koko aineistossa 32 % ja ensimmäisen aallon aineistossa 31 %. Kuntakoon mukaan tarkastellen sekä suurissa kaupungeissa että pienissä kunnissa työskenteleviä oli 32 % kumpanakin syksynä aloittaneista.

Hanketoimijoiden rooli ilmenee seuraavasta rinnastuksesta, joka osoittaa varsin identtisiä vastausryhmäprofileja ja mahdollistaisi siten periaatteessa syksyn 2010 koko vastaaja-aineiston käytön jatkoanalyseissa. Varovaisuusperiaatetta noudattaen on esimerkiksi raportin toisessa osassa kuitenkin käytetty pääasiassa vain ensimmäistä aaltoa eri ajankohtien vertailussa:

Koko aineistosta (n= 361)...

- 27 % toimi koordinaattorina (joista miehiä 35 %),
- 35 % oli jäsenenä ohjausryhmässä (joista miehiä 34 %),
- 21 % kuului moniammatilliseen työryhmään (joista 17 % miehiä) ja
- 45 % raportoi olevansa käytännön kehittämistyössä (joista miehiä 27 %).

Ensimmäisestä aallosta (n = 244)...

- 32 % toimi koordinaattorina (joista miehiä 38 %),
- 36 % oli jäsenenä ohjausryhmässä (joista miehiä 31 %),
- 24 % kuului moniammatilliseen työryhmään (joista 16 % miehiä) ja
- 45 % raportoi olevansa käytännön kehittämistyössä (joista miehiä 26 %).

Hieman vajaa puolet kaikista vastaajista (48 %) ilmoitti pyrkivänsä parantamaan ohjausta oppilaitostasolla, ja kymmenesosa (10 %) oli kiinnittynyt seudulliseen hankkeeseen; ensimmäisen aallon vastaajien vastaavat prosentit olivat 46 ja 11. Ensimmäisen aallon

toimijoista 91 % ja koko aineistosta 89 % edusti opetustoimea, vain yksittäisiä vastaajia oli tälläkin kertaa esimerkiksi työnantajista, järjestöistä tai sosiaalitoimesta; nuorisotoimen vastaajia oli eniten eli yhteensä 17 henkilöä.

Koko aineistosta ahkerimmin kyselyn olivat täyttäneet opinto-ohjaajat (48 %) ja rehtorit (18 %), ja heidän osuutensa oli syksyllä 2008 aloittaneista vielä tätäkin hieman suurempi (54 % ja 18 %). Aineen-, luokan- ja erityisopettajia oli koko aineistosta 10, 5 ja 7 % ja ensimmäisestä aallosta 5, 3 ja 5 %. Vastaajaprofilit vastaavat hyvin hanketoimijoiden profilia.

2.1.1 Oppilaanohjauksen käytäntöjen toimivuus vastaamisajankohtana syksyllä 2010

Alkukartoituksessa syksyllä 2008 vastaajia pyydettiin arvioimaan 30 ohjauksen käytännöstä, miten toimivia ne sillä hetkellä olivat. Syksyllä 2010 esitettiin uudelleen sama luettelo, josta poistettiin kaksi vaikeaselkoista osiota (”Julkisten organisaatioiden (esim. oppilaitos, työhallinto) ulkopuoliset ohjausjärjestelyt” ja ”Eri hallintokuntien keskinäinen vastuunjakaja ja sopimuskäytännöt”). Eri kyselyajankohtien muutosvertailu esitellään tämän raportin II osassa, mutta taulukossa 4 on jakaumat syksyn 2010 koko aineistosta. Tulokset on raportoitu osioryhmittäin ”Toimii erittäin hyvin” -sarakkeen mukaisessa suuruusjärjestyksessä.

Taulukko 4. Oppilaanohjauksen käytäntöjen toimivuus syksyllä 2010 koko aineiston (n = 361) prosenttijakaumina

Oppilaanohjauksen käytäntö	Ei lainkaan	Melko huonosti	Kohtalaisesti	Hyvin	Erittäin hyvin	Ei sovellettu/ en osaa sanoa
Ohjaus						
Työelämään tutustumisen käytännöt (esim. TET)	0	0	10	55	31	4
Oppilaanohjaus luokkamuotoisena ohjauksena	0	1	13	55	25	6
Ohjaus- ja opetushenkilöstön antama henkilökohtainen ohjaus	1	1	19	54	22	3
Eryistä tukea tarvitsevan nuoren ohjauksen käytännöt ja tukitoimenpiteet	0	4	26	50	17	3
Ohjaukseen liittyvät infotilaisuudet	0	1	22	52	17	8
Tieto- ja viestintätekniikan käyttö oppilaanohjauksessa	0	5	33	40	12	10
Pienryhmäohjaus	2	16	33	34	6	9
Verkoissa olevien ohjauspalveluiden itsepalvelukäyttö	1	12	37	29	4	17
Maahanmuuttajataustaisen nuoren ohjauksen käytännöt	2	11	33	21	2	31
Nivelvaiheet						
Alakoulun oppilaiden yläkouluun tutustuttamisen käytännöt	0	1	15	51	25	8
Peruskoulun oppilaiden toisen asteen koulutukseen tutustuttamisen käytännöt	1	1	17	54	20	7
Ohjaus jatkumona (ennen opintoja/opintojen alussa/ aikana/lopussa)	1	2	24	56	15	2
Tiedonsiirtokäytännöt koulutuksen eri nivelvaiheissa	0	4	32	48	13	3
Toisen asteen koulutuksen ulkopuolelle jäävien jälkiohjauksen toimintamallit	0	10	26	39	13	1
Perusopetuksen päättävien jälkiseurantamallit	2	12	32	33	9	12
ATK-pohjaisten hallinto-ohjelmien hyödyntäminen ohjauksen eri vaiheissa	1	12	38	26	4	19
Yhteistyö						
Oppilaanohjaukseen liittyvä yhteistyö oppilaitosten sisällä	0	3	22	56	14	5
Oppilaitosten ja nuorisotoimen välinen yhteistyö	0	8	34	39	14	5
Oppilaitosten välinen yhteistyö	0	3	32	50	11	4
Yhteistyö huoltajien kanssa	0	1	22	63	10	4
Yhteistyö muiden käynnissä olevien ohjauksen kehittämissuunnitelmien kanssa	2	6	34	32	6	20
Oppilaitosten ja työ- ja elinkeinoelämän välinen yhteistyö	0	8	45	36	5	6
Oppilaitosten ja työvoimahallinnon välinen yhteistyö	2	18	39	26	3	12
Moniammatillinen yhteistyö						
Oppilaanohjauksen käytäntöjen dokumentoiminen (esim. käsikirja)	1	11	32	30	10	14
Ohjauksen moniammatilliset ja poikkeahallinnolliset toimintamallit	1	4	40	37	8	10
Ohjauspalveluihin liittyvä paikallinen päätöksenteko	1	6	37	36	7	13
Ohjaukseen liittyvät tiedotus- ja viestintäkäytännöt	1	3	39	41	5	11
Ohjauksen muiden toimijoiden (esim. työelämän edustajat) ohjaustietous	1	20	44	15	1	19

Koko oppilaanohjauksen käytänteiden tilaa katsoen parhaimmin toimiviksi arvioitiin työelämään tutustuminen, luokkamuotoinen oppilaanohjaus, alakoululaisten tutustuttaminen yläkouluun, henkilökohtainen ohjaus sekä oppilaiden tutustuttaminen toiseen asteeseen; 20–31 % vastaajista arvioi ne erittäin hyvin toimiviksi. Näitä voi luonnehtia oppilaanohjauksen aivan perustavimman laatuiseksi käytännöiksi, joiden yksinkertaisesti pitääkin olla hyvällä tolalla oppilaiden perusoikeuksien vuoksi.

Toimivuusluettelon peränpitäjinä olivat ohjauksen muiden toimijoiden (mm. työelämän edustajat) ohjaustietoisuus, maahanmuuttajataustaisten oppilaiden ohjaus, ATK-pohjaisten hallinto-ohjelmien käyttö ohjauksessa, verkossa olevien ohjauspalvelujen oma-toiminen käyttö sekä ohjauksen tiedotus- ja viestintäkäytännöt; niitä piti erittäin toimivina vain 1–5 % vastaajista. Luettelosta tarttuu silmään eniten maahanmuuttajataustaiset oppilaat, joiden kohdalla esimerkiksi riski jäädä toisen asteen koulutuksen ulkopuolelle on kantaväestöön verrattuna kaksinkertainen, ja heitä hakeutuu lisäopetukseen (ns. kymppi-luokka) keskimääräistä enemmän. Maahanmuuttajataustaisten oppilaiden ohjaustarve ja siten myös sen laatu vaihteli paljon hankekunnissa. Esimerkiksi pääkaupunkiseudulla sitä on kehitetty määrätietoisesti, kun taas joissakin maakunnissa maahanmuuttajataustaisten ohjauksikysymykset olivat olleet sivussa oppilasmäärän pienuuden vuoksi.

Tehdyissä ryhmävertailuissa ilmeni seuraavanlaisia tuloksia:

- Sukupuolten kesken ilmeni vain yksi tilastollisesti merkitsevä ero: naisten mielestä alakoulun oppilaiden yläkouluun tutustuttamisen käytännöt olivat toimivampia kuin miesten mielestä ($p > .005$).
- Eri tasoilla kehittämistyötä tehneiden (oma oppilaitos, kunta tai alue) kesken ei ollut lainkaan tilastollisesti merkitseviä eroja.
- Erikokoisissa kunnissa työskentelevien vastaajien kesken oli yksi tilastollisesti merkitsevä ero: suurissa kaupungeissa oltiin hieman muita verrattuja kuntamuotoja tyytyväisempiä yhteistyöhön huoltajien kanssa ($p < .012$).
- Oppilaan- ja opinto-ohjaajat arvioivat seuraavat kahdeksan ohjauskäytäntöä toimivammiksi kuin opettajat (aineen-, luokan- ja erityisopettajat) tai muut opetusalan vastaajaryhmät (kuraattori, rehtori, sivistystoimenjohtaja, muu) niin, että opettajat antoivat kaikissa tapauksissa näiden kolmen vastaajaryhmän vertailussa huonoimmat toimivuusarviot:
 - Oppilaanohjaus luokkamuotoisena ohjauksena ($p < .000$)
 - Toisen asteen koulutuksen ulkopuolelle jäävien jälkiohjauksen toimintamallit ($p < .000$)
 - Oppilaitosten välinen yhteistyö ($p < .000$)
 - ATK-pohjaisten hallinto-ohjelmien hyödyntäminen ohjauksen eri vaiheissa ($p < .002$)
 - Perusopetuksen päättävien jälkiseurantamallit ($p < .004$)
 - Ohjaukseen liittyvät infotilaisuudet ($p > .008$)
 - Ohjaukseen liittyvät tiedotus- ja viestintäkäytännöt ($p < .008$)
 - Ohjaus- ja opetushenkilöstön antama henkilökohtainen ohjaus ($p < .009$)
- Eri ajankohtina hankkeensa aloittaneiden kesken oli kuusi tilastollisesti merkitsevää eroa niin, että ensimmäisen aallon (syksyllä 2008 aloittaneet) vastaajat pitivät toisen aallon vastaajia parempina seuraavien ohjauskäytänteiden tilaa:
 - Peruskoulun oppilaiden toisen asteen koulutukseen tutustuttamisen käytännöt ($p < .001$)
 - Oppilaanohjauksen käytäntöjen dokumentoiminen (esim. käsikirja) ($p < .008$)
 - Oppilaitosten välinen yhteistyö ($p < .009$)
 - Oppilaanohjaukseen liittyvä yhteistyö oppilaitosten sisällä ($p < .010$)
 - Toisen asteen koulutuksen ulkopuolelle jäävien jälkiohjauksen toimintamallit ($p < .014$)
 - Ohjaukseen liittyvät tiedotus- ja viestintäkäytännöt ($p < .015$)

Viimeinen kahden eri aallon erojen vertailu kuvaa hyvin hankkeen vaikuttavuutta. Kyseessä ovat hankkeen keskeiset kehittämistavoitteet, ja alusta asti kehittämisessä mukana olevien kohdalla niissä pitääkin näkyä parempia tuloksia kuin vasta 2009 aloittaneilla.

Muuten edellä olevasta ryhmäerojen tarkastelusta ei ole löydettävissä erityistä trendiä. Ammattiryhmien välisiä eroja selittänee se, että työkseen ohjauksen kanssa päivittäin tekemisissä olevat oppilaan- ja opinto-ohjaajat saattavat nähdä muita opetusalan ihmisiä selkeämmin – tai toisinaan kenties myös optimistisemmin? – miten ohjauksen ”arkiset puolet” (henkilökohtainen tai luokkamuoiton ohjaus, seuranta, viestintä) toimivat.

2.1.2 Yhteistyö eri toimijoiden välillä

Taulukoissa 5 ja 6 on järjestetty yhteistyötahot koko aineiston perusteella paljon-vaihtoehdon valinneiden prosenttiluvun mukaan suuruusjärjestykseen. Taulukossa 5 kuvataan opetusalan sisäistä (lomakkeen kysymys B1) ja taulukossa 6 oman organisaation ulkopuolelle (lomakkeen kysymys B2) suuntautunutta yhteistyötä.

Taulukko 5. Opetustoimen sisäinen yhteistyö prosentteina

Yhteistyötaho	Koko aineisto (n = 361)				Ensimmäinen aalto (n = 244)			
	En lainkaan	Jonkin verran	Varsin paljon	Paljon	En lainkaan	Jonkin verran	Varsin paljon	Paljon
Oppilaan- ja opinto-ohjaajat	2	9	34	55	1	7	32	60
Erityisopettajat	4	18	42	36	2	16	45	37
Rehtorit	3	22	44	31	3	18	47	32
Aineenopettajat	7	30	37	26	5	28	40	27
Koulu/sivistystoimen johto	17	42	25	16	13	44	25	18
Luokanopettajat	16	49	21	14	11	52	23	14
Kuraattorit	14	34	32	20	12	32	35	21

Aktiivisimmat opetusalan sisäiset yhteistyökumppanit (taulukko 5) olivat sekä syksyllä 2010 kerätystä koko aineistosta että ensimmäisen aallon toimijoissa oppilaan- ja opinto-ohjaajat sekä erityisopettajat. Heidän toimenkuvassaan on nykyään varsin paljon yhteistä, ja he ovat tärkeitä toimijoita oppilashuoltoryhmissä. Aineen- ja luokanopettajat olivat hieman harvemmin yhteistyökumppaneina, joten tältä kannalta arvioiden Opetushallituksen ajatus ohjauksesta kaikkien opettajien työnä ei vielä näyttäisi toteutuvan parhaalla mahdollisella tavalla.

Kysymyksen B1 perusteella tehdyt ryhmävertailut tuottivat seuraavanlaisia havaintoja:

- Miesten ja naisten arvioimissa yhteistymäärissä eri tahojen kanssa ei ilmennyt eroja.
- Syksyllä 2008 aloittaneet arvioivat sekä oppilaan- ja opinto-ohjaajien ($p < 0.007$) että koulu- tai sivistystoimen johdon ($p < 0.003$) kanssa tehtyä yhteistyötä runsaammaksi kuin toisessa aallossa syksyllä 2009 mukaan tulleet.
- Kuntatasoiseen työhön sitoutuneet olivat löytäneet yhteisiä intressejä koulu/sivistystoimen johdon kanssa useammin kuin joko koulun tai alueen työssä mukana olevat ($p < 0.000$).
- Erikokoisissa kunnissa työskennelleiden kumppanuusarvioinneissa ei ilmennyt eroja.
- Oppilaan- ja opinto-ohjaajat arvioivat yhteistyön toisiin oppilaan- ja opinto-ohjaajiin ($p < 0.000$) ja rehtoreihin ($p < 0.002$) aktiivisemmaksi kuin opettajat (aineen-, luokan- ja erityisopettajat) tai muut vastaajat. Viimeksi mainitut (rehtorit, sivistystoimen johto, kuraattorit) puolestaan katsoivat yhteistyön aktiivisimmaksi juuri koulu/sivistystoimen johdon ($p < 0.000$) kanssa.

Taulukko 6 kuvaa oman organisaation ulkopuolisten kanssa tehtyä yhteistyötä. Ylivoimaisesti eniten oli tehty yhteistyötä peruskoulujen, opettajien ja oppilaanohjaajien kanssa, mutta kohtalaisesti myös toisen asteen oppilaitosten ja oppilaiden kanssa. Vähiten yhteistyötä oli nuorisojärjestöjen ja työelämän muiden edustajien (esim. järjestöt) suuntaan. Myös taulukossa 6 paljon-sarakkeen mukainen yhteistyön aktiivisuusjärjestys oli aivan sama sekä koko aineistossa että jo kaksi vuotta OKE-hankkeessa toimineiden keskuudessa.

Taulukko 6. Oman organisaation ulkopuolisten tahojen kanssa tehty yhteistyö prosentteina

Yhteistyötaho	Koko aineisto (n = 361)				Ensimmäinen aalto (n = 244)			
	En lainkaan	Jonkin verran	Varsin paljon	Paljon	En lainkaan	Jonkin verran	Varsin paljon	Paljon
Peruskoulut/opettajat/opot	2	16	44	38	2	11	44	43
Toisen asteen ammatilliset oppilaitokset	15	30	37	18	7	29	40	23
Lukiot	21	32	31	16	14	32	34	20
Oppilaat/oppilaskunnat	16	46	25	13	12	47	27	14
Huoltajat/vanhempainyhdistykset	16	45	30	9	12	48	30	10
Sosiaali- ja terveystoimi	24	49	21	6	19	49	24	8
Kansainväliset yhteistyökumppanit	77	18	0	5	74	20	0	6
Kunnan virkamiehet/hallinto	30	50	16	4	26	51	17	6
Työ- ja elinkeinohallinto	33	53	11	3	25	57	14	4
Yritykset	29	49	19	3	25	51	20	4
Muut järjestöt ja yhdistykset (kolmas sektori)	42	48	8	2	37	50	10	3
Nuorisojärjestöt	44	48	7	1	41	50	7	2
Muut työelämän edustajat (esim. järjestöt)	47	44	8	1	44	45	9	2
Kunnan nuorisotoimi	20	48	21	11	17	49	22	12

Lomakkeen kysymyksen B2 perusteella tehdyt ryhmävertailut valottivat seuraavanlaisia eroja:

- Miehillä oli enemmän yhteistyötä muihin työelämän edustajiin (esim. järjestöt) kuin naisilla ($p < .001$).
- Syksyllä 2008 aloittaneet olivat tehneet – lukuun ottamatta huoltajien, kansainvälisten kumppaneiden ja yritysten kanssa tehtyä yhteistyötä – kaikkien taulukossa 6 lueteltujen tahojen kanssa merkitsevästi ($p = .000 - .027$) enemmän yhteistyötä kuin vuotta myöhemmin hankkeensa aloittaneet.
- Kuntatasolla ohjausta kehittäneet olivat solmineet muita enemmän yhteistyösuhteita peruskoulujen sekä niiden opettajien ja opojen, lukioden, kunnan virkamiesten sekä toisen asteen ammatillisten oppilaitosten kanssa ($p = .000 - .012$). Koulutason toimijat erottuivat puolestaan huoltajien kanssa tehdystä yhteistyöstä ($p < .005$).
- Pienistä haja-asutusalueen kunnista löytyi eniten niitä vastaajia, joiden mielestä kunnan koulutoimen kanssa tehty yhteistyö oli ollut runsasta ($p < .001$).
- Opetusalan sisäisten ammattiryhmien vertailussa – pois lukien yhteistyö nuorisojärjestöihin, kolmannelle sektorille, huoltajiin ja kansainvälisiin kumppaneihin – osoittautui, että liki poikkeuksetta oppilaan- ja opinto-ohjaajat olivat olleet eniten yhteydessä oppilaitoksen niihin ulkopuolisiin tahoihin, jotka on lueteltu taulukossa 6.

Kysymyksien A6 ja A7 täydennykseen mahdollisista muista kuin taulukoista 5 ja 6 ilmenevistä yhteistyötahoista oli vastattu huolimattomasti. Opetusalan yhteistyökohtiin

kuvattiin koulun ulkopuolisia monialaisen toiminnan kumppaneita, ja toisaalta opetussektorin ulkopuolisten yhteistyötahojen joukkoon oli lueteltu sisäisiä partnereita. Kysymysten A6 ja A7 vastaukset käsiteltiin yhtenä kokonaisuutena ja frekvenssijakauma näytti seuraavalta:

Opetustoimen/koulun sisäiset yhteistyötahot	f	Opetustoimen/koulun ulkopuoliset yhteistyötahot	f
koulupsykologi	20	nuorisotoimi, etsivä nuorisotyö	19
kouluterveydenhoitaja	17	sosiaali- ja terveystoimi	13
toiset koulut ja oppilaitokset	9	yrittäjät	7
koulunkäyntiavustaja	5	työvoimahallinto	6
luokanvalvoja tai -ohjaaja	4	seurakunta	5
koulusihteeri	4	työpajat	5
jopo-hanke, kuraattori, huoltajat, varhaiskasvatus*	8	toiset kehittämishankkeet	4
muut yksittäismaininnat	4	kuntayhtymä	4
		muut yksittäismaininnat	7
<i>yhteensä</i>	71	<i>yhteensä</i>	68

* kukin mainittu 2 kertaa

Vastaajia pyydettiin erikseen osoittamaan taho (ks. taulukko 6 edellä), jonka kanssa tehty yhteistyö on koettu tärkeimmäksi. Suurin osa vastaajista sanoi, että se oli toiset peruskoulu/oppettajat/opot; ensimmäisen aallon vastaajista tämän ilmoitti 59 % ja toisen aallon vastaajista 54 % (koko aineisto 58 %). Toisen asteen oppilaitokset olivat olleet tärkeä yhteistyötaho 14–15 %:n mielestä. ”Muu taho” -kohtaan kuvattiin useimmin seurakunnat (8 kertaa), nuorisotyö (5) ja erilaiset nuoriin kohdistuneet projektit (3). Yksittäisiä mainintoja oli esimerkiksi poliisista, ohjaamosta, yrittäjistä, Opetushallituksesta, Taloudellisesta tiedotustoimistosta, AVI/ELY:stä tai Kela:sta.

Lomakkeen kysymyksenä B3 tiedusteltiin, millaista yhteistyötä tärkeimmäksi nimeytyn tahon kanssa oli tehty. Taulukossa 7 yhteistyötä ei ole eritelty yhteistyötahoittain, ja aineistona on käytetty kaikkia syksyllä 2010 vastanneita (n = 361).

Taulukko 7. Lausumajakaumat tärkeimmän kumppanin kanssa tehdyn yhteistyön muodoista tai tavoista

Yhteistyömuoto	f	%
Käytäntöjen parantaminen/jakaminen ¹	103	32
Yhteiset tapaamiset ja suunnittelu	71	22
Tapahtumien järjestäminen: tutustumiset ja koulutuspäivät	56	17
Viestintä ja tiedottaminen, tiedonsiirron parantaminen	25	8
Ohjaukseen käytäntöjen kirjaaminen ²	36	11
Työryhmässä työskenteleminen	13	4
Toiminnan pilotoiminen	12	4
Muut muodot (rakenteet, resurssit, yhteiset palveluyksiköt, palaute)	6	2
<i>Yhteensä</i>	322	100

1 Nivelvaihe, tiedonsiirto, työpajatyöskentely, luokanohjaus, työpaikkaopiskelu, ryhmäyttäminen, TET, kummiyrittöystoiminta, pienryhmäohjaus, jälkiohjaus

2 Lomakkeet, käsikirja, ohjaussuunnitelma, ohjausmateriaalit

Tulosten mukaan hyviä käytäntöjä oli etsitty ja jaettu sekä toteutettu yhteisiä tapaamisia ja suunnittelua. Käytäntöjen parantamisen kohdalla oli tavallista puhua yhteisistä tai yhtenäisistä käytännöistä, eli häiritsevistä erilaisuudesta oli pyritty eroon. Monesti esille nostettiin kaikkia opettajia koskeva ohjausvastuu ja sitä edistävä ”asennekasvatus”. Tapautumien järjestämisestä kuvattiin tavallisesti, että oppilaat olivat tehneet tutustumiskäyntejä seuraavaan kouluasteeseen ja -yksikköön, ja opettajille ja ohjaajille oli organisoitu koulu-

tusta. Yhteistyön kannalta katsoen ohjaussuunnitelman laatiminen ei ollut kovin paljon esillä, vaikka se oli Opetushallituksen tavoitteissa tärkeä.

2.1.3 Hanketta edistäneet ja vaikeuttaneet tekijät

Kyselylomakkeen (liite 1) avoin kysymys B4 kartoitti kahta asiaa, toimenpidettä, olosuhdetekijää, henkilöä tai muuta seikkaa, jotka olivat vastaajien oman arvion mukaan edistäneet eniten OKE-hanketta. Taulukossa 8 on yhteenveto eniten ja toiseksi eniten edistäneistä tekijöistä (mukana koko syksyn 2010 aineisto eli 361 vastaajaa).

Henkilötason tuki, yhteistyön tekeminen sekä saadut lisävoimavarat – joista viimeksi mainituilla tarkoitettiin käytännössä liki aina Opetushallitukselta saatua hankerahaa – nousivat merkityksellisimmiksi tavoitteiden edistäjiksi; näihin kohdentui kolme neljäsosaa kaikista vastauslausumista. Etenkin eniten edistäneen tekijän kohdalla resurssointi oli mainittu usein (28 vs. 18 %). Innostuneisuudella ja myönteisellä asenteella, käytännön ideoiden ja yhtenäisten käytänteiden levittämällä, johdon tuella ja henkilöstön koulutuksella oli myös ollut merkittävä vaikutus toimijoiden mielestä.

Taulukko 8. Hanketta edistäneet tekijät (lausumien jakaumat)

Hanketta edistänyt tekijä	Edisti eniten		Edisti toiseksi eniten		Yhteensä	
	f	%	f	%	f	%
Henkilötason tuki	94	28	75	26	169	27
Sitoutuneet toimijat	71		37		108	
Johdon tuki	17		35		52	
Vertaistuki	6		3		9	
Yhteistyö	80	24	74	26	154	26
Opetustoimen/koulun sisäinen	31		24		55	
Moniammatillinen	17		22		39	
Yleinen	15		17		32	
Alueellinen	13		8		21	
Hankkeiden välinen	4		3		7	
Saadut lisävoimavarat	94	28	52	18	146	23
Lisärahoitus ja -resurssointi	49		30		79	
Koulutus	24		22		46	
Konkreettiset toiminnot ja teot	34	10	53	18	87	14
Kokoukset, palaverit, neuvottelut	14		14		28	
Käytännön ideat ja "vinkit"	14		31		45	
Ohjaussuunnitelman tekeminen	6		8		14	
Henkiset panokset	22	7	32	12	54	9
Innostuneisuus, myönteinen asenne	12		23		35	
Suunnitelmallinen työskentely	10		9		19	
Muut tekijät	7	1	1	0	8	1
<i>Yhteensä</i>	331	100	287	100	618	100

Syksyn 2008 lähtötilannekyselyssä ja haastatteluissa esiin tulleista epäilyksistä ja ennakoituista vaikeuksista laadittiin sisällönanalyysin avulla luettelo syksyn 2009 väliarviointikyselyyn. Siitä pyydettiin arvioimaan, miten esitetyt tekijät ovat mahdollisesti vaikeuttaneet hanketta, kun niitä arvioitiin ensimmäisen vuoden hankekokemuksen jälkeen. Syksyllä 2010 vaikuttavuuskyselyssä palattiin taas avoimeen kysymykseen, jossa pyydettiin kuvailemaan kahta asiaa, toimenpidettä, olosuhdetekijää, henkilöä tai muuta seikkaa, jotka olivat vaikeuttaneet vastaajan arvion mukaan OKE-hanketta.

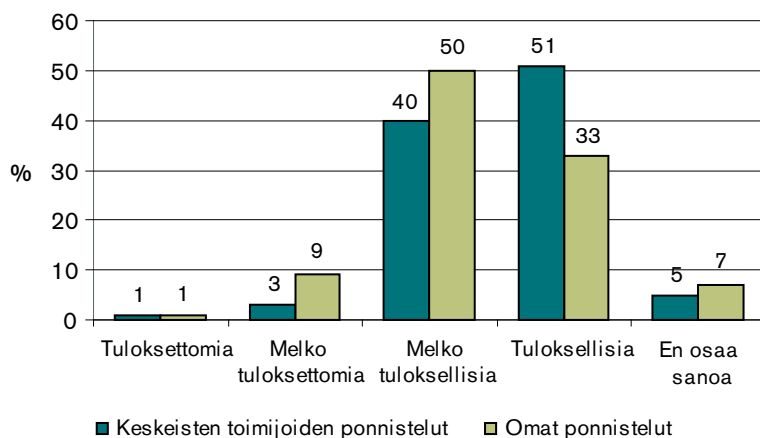
Jakaumatulokset ovat taulukossa 9, jonka pääsisältöluokkien luomisessa käytettiin soveltuvin osin hyväksi syksyn 2009 luetteloa vaikeuttavista tekijöistä (mukana koko syksyn

2010 aineisto eli 361 vastaajaa). Yhteisen tahtotilan luomiseen liittyvät seikat (asenteet, epäjatkuvuus, yhteistyön takkuaminen, selkeä muutosvistarinta) olivat merkittävien hanketta vaikeuttaneiden tekijöiden ryhmä. Melkein yhtä usein tuotiin esille ajan puute, joka oli varsinkin eniten vaikeuttaneiden tekijöiden kohdalla runsaslukuisesti huomion kohteena (36 vs. 20 %).

Taulukko 9. Hanketta vaikeuttaneet tekijät (lausumien jakaumat)

Hanketta vaikeuttanut tekijä	Vaikeutti eniten		Vaikeutti toiseksi eniten		Yhteensä	
	f	%	f	%	f	%
Yhteisen tahtotilan luomisen hankaluus	82	29	77	36	159	32
Asenne- ja arvostusongelmat	32		34			
Muutosvistarinta	10		5			
Yhteistyövaikeudet	22		25			
Keh.toiminnan ytimen hahmottaminen	16		9			
Hankkeen vakiinnuttamishuolet	2		4			
Käytettävissä ollut vähäinen aika	104	36	43	20	147	29
Projektin toimintaongelmat	35	12	30	14	65	13
Rahan puute, säästöjen seuraukset	18		13			
Kiinnostuksen, innostuksen puute	7		7			
Hallinnon, byrokratian kankeus	10		10			
Vähäiset henkilöresurssit	38	13	26	12	64	13
Töiden ylikuormittuminen	18		12			
Henkilövaihdokset	14		12			
"Väärät henkilöt", henkilöongelmat	8		2			
Tiedon ja osaamisen puutteet	14	5	24	11	38	7
Tiedonkulun ja viestinnän ongelmat	8		18			
Ajanmukaisen tiedon ja koulutuksen puute	6		6			
Muut (mm. organisaatiomuutokset, pitkät matkat, isot oppilasmäärät)	13	5	16	7	29	6
<i>Yhteensä</i>	286	100	216	100	502	100

Kysymyksiin B6 ja B7 (liite 1) annettujen vastausten jakauma kuviossa 1 ilmentää, millaisia ponnisteluja OKE-hankkeessa oli tehty vastaajien itsearviointien mukaan.

Kuvio 1. OKE-hankkeen eteen tehty keskeisten toimijoiden ja omat ponnistelut

Valtaosa vastaajista piti OKE-ponnisteluja tuloksellisina tai melko tuloksellisina, joten näiden itsearviointien varassa vuosien 2008–2010 oppilaanohjauksen kehittäminen näyttäisi

onnistuneen oikein hyvin. Keskiarvoja verraten keskeisille toimijoille annettiin tunnustusta enemmän (ka = 2.5, kh = 0.6) kuin itselle (ka = 2.2, kh = 0.7). Ainoa ryhmävertailujen osoittama tilastollisesti merkitsevä ero oli, että opettajina toimivat pitivät oppilaanohjaajia ja muita vastaajia (kuraattori, rehtori, sivistystoimenjohtaja, muu) tyyppillisemmin OKE-toimijoiden keskeisten toimijoiden ponnisteluja tuloksekkaina ($p < .005$).

Vastaajille annettiin mahdollisuus kommentoida omasanaisesti ponnistelujensa tuloksellisuutta, jotta heidän näkemyksensä ei olisi jäänyt vain määrällisten, strukturoitujen osioiden tyypistämään muotoon. Kun toisten ja omia ponnisteluja ristiintaulukoitiin, kaikkien toiminnan tuloksettomaksi tai melko tuloksettomaksi arvioi vain 9 vastaajaa, ja 41 ei osannut ottaa asiaan mitään kantaa. Täydentävien kommenttien analyysiin on otettu seuraavat viisi ryhmää A–E, joiden yhteensä 295 vastaajasta vain 84 kommentoi avoimeen kysymyksen ponnistelujen tuloksellisuutta:

		Omat ponnistelut		
		Melko tuloksettomia	Melko tuloksellisia	Tuloksellisia
Muiden ponnistelut	Melko tuloksellisia	A (n = 19)	B (n = 94)	C (n = 17)
	Tuloksellisia		D (n = 72)	E (n = 93)

A-ryhmän perustelut melko vaatimattomista aikaansaannoksista koskivat lähinnä omien voimavarojen puutetta (kiire, juuri aloitettu työ). *C-ryhmäläiset* selostivat lisärahoituksen mahdollistaneen uusia toimintoja ja sekä asenteiden että ohjaustietoisuuden muuttuneen aiempaa paremmiksi.

B-ryhmässä oli eniten vastaajia, mutta heidän kommentointinsa oli melko niukkaa. Se johtunee siitä, että vastausvaihtoehto 'melko tulokellinen' ei velvoita erityisemmin selittämiseen. Osa luetteli tärkeiksi kokemiaan saavutuksia, esimerkiksi pudokkaiden ohjauksen tehostuminen, yrittäjäyhteistyön koheneminen, ohjausasenneilmaston paraneminen tai kodin ja koulun yhteistyön edistyminen. Muutamat täsmensivät, ettei tässä vaiheessa hanketta ole vielä mahdollista arvioida tuloksia, kun työ oli kesken. Yksi vastaaja kuvasi tuloksiltaan laihahkoksi jääneen hankkeen vaikuttavuutta kriittisesti näin:

Toinen ajatustasolla häiritsevä seikka on se, että hankkeen avulla valtioneuvosto ja oph yrittävät siirtää huomiota pois ohjauksen suurimmasta ongelmasta: opinto-ohjaajien määrästä ohjattavia kohden. Tätä ongelmaa ei hankkeella ratkaista, siihen tarvitaan lisää rahaa valtiovaltalta (kun kunnillakaan sitä ei ole).

D-ryhmäläiset antoivat muiden ponnisteluille enemmän arvoa kuin omilleen, mutta perustelua kirjoitti vain 12 vastaajaa. Niissä yksilöitiin esimerkiksi tällaisia saavutuksia: tet ”avannut silmiä”, ohjaussivustot tai lomakkeita tehty, yhteisiä käytänteitä aikaansaatu, tiedonsiirto tehostunut, yhteistyö parantunut ja vertaistuki konkretisoitunut. Tämän ryhmän vastauksia kuvaa melko kattavasti erään vastaajan teksti: ”*Keskustelukulttuuri on lähtenyt nousuun!*”

Lukumääräisesti eniten vastaajia sijoittui *E-ryhmään*, ja tyytyväisyyttä tuloksellisuuteen kuvailtiin tässä osaryhmässä ahkerimmin (33 kommentoijaa) esimerkiksi seuraavanlaisin itsearvioinnein:

Olemme erittäin tyytyväisiä kehittämistoimintaamme. Viime lukuvuosi oli äärettömän työntäyteinen, mutta nyt pikkuhiljaa konkreettisia, valmiita työn tuloksia on alkanut 'tipahdella' – se on hyvin palkitsevaa kaiken uurastamisen jälkeen.

Tässä vaiheessa on hyvä olla. Paljon on yhdessä tehty luokanohjaajien työn kehittämiseksi ja työelämäyhteyksien osalta. Oppilaat ovat sijoittuneet perusopetuksen jälkeen jatkoon. Kehittämistyö jatkuu.

Tuloksia ei voi vielä mitata, mutta oppilaat ovat olleet enemmän kuin innostuneita hankkeesta. Oppilaiden koulumotivaatio on lisääntynyt ja he ovat saaneet onnistumisen kokemuksia.

Hankerahoituksella on saatu tutustumiskäyntejä tuplamäärä entiseen verrattuna.

Olemme saavuttaneet kaikki tavoitteet, joita itselle asetimme. Olemme tehneet kaupunkikohtaiset nettisivut, seutukunnalliset ohjauksen sivut ovat loistavat, olemme saaneet kaupunkikohtaisen ohjaussuunnitelman tehtyä ja siihen liittyen kaikkiin kouluihin koulukohtaiset ohjauksen työnjako-työkalut, josta jokainen koulun toimija tietää oman osuutensa. Olemme saaneet järjestettyä vaikuttavaa koulutusta niin alakoulujen opettajille kuin aineenopettajille.

On saatu yhteinen kaupungintason ohjaussuunnitelma kuuden erillisen kunnan yhteenliittymän jälkeen.

Vajaan puolentoista vuoden aikana projektityöntekijän sekä koordinaattorin työpanos ovat selvästi näkyneet koulujen toiminnassa. Lisäksi sosiaalitoimi on antanut ymmärtää että heidän työnsä on vähentynyt koululla (positiivinen asia). Myös moniammatillinen työryhmä on osaltaan koordinoitunut ja antanut ideoita ohjauksen kehittämiseen.

Vastaajat katsoivat ponnistelujen tuloksia liki yksinomaan aikuistoimijoiden kannalta. Edellä olevassa sitaattiryppäässä on vain kaksi kuvausta, jossa oppilaat on mainittu eksplisiittisesti. Painotus on kysymyksenasetteluun nähden yhtäältä ymmärrettävä, mutta muistuttaa koko OKE-hankkeen aikaisesta kipeästä kysymyksestä, miten hyvin lasten ja nuorten ääni kuuluu aikuisten äänen takaa, miten paljon aikuisten katse osaa kääntyä ajattelemaan oman toiminnan vaikuttavuutta oppilaiden kannalta. Kysymys on myös syvästi tutkimusmetodinen: miten voidaan avoimessa ”kenttäkokeilussa” tavoittaa toimenpiteiden luotettava vaikutus niiden ajateltujen edunsaajien elämään? Toisaalta on selvää, että ellei hanke tunnu ja näy aikuisten maailmassa, se ei voi realisoitua myöskään oppilaiden todellisuudessa.

2.1.4 Edistyminen tavoitteiden saavuttamisessa

Syksyn 2010 kyselyssä (liite 1) annettiin luettelo ohjauksen teemoja, joiden toimivuutta oli pyydetty arvioimaan myös syksyllä 2009 kolmiportaisella asteikolla ”tavoitteena mutta ennallaan”, ”kehittynyt hieman” ja ”kehittynyt paljon”. Vastausohjeessa korostettiin, että vastaajien tuli arvioida hankkeen vaikuttavuutta kunkin asian edistymiseen. Mikäli jokin osio ei ollut tavoitteena tai se ei jostain syystä soveltunut vastattavaksi, kyseisen rivin sai lomakkeessa jättää tyhjäksi.

Osiot ryhmiteltiin neljään pääteemaan, jotka nimettiin käsitteillä ohjaus, nivelvaiheet, yhteistyö ja moniammatillinen yhteistyö. Taulukkoon 10 väitteet on järjestetty osioryhmittäin ”Kehittynyt paljon” -vaihtoehdolla vastanneiden prosenttiluvun mukaan. Parhaiten on itsearviointien mukaan edistynyt erityistä tukea tarvitsevien nuorten ohjauksessa (38 % arvioi sen kehittyneen paljon), oppilaanohjauksen käytäntöjen dokumentoinnissa (33 %), tiedonsiirtokäytäntöjen parantamisessa (32 %) sekä ja työelämään tutustumisen käytännöissä (31 %).

Taulukko 10. Kehittämishankkeen vaikutuksesta tapahtunut tavoitteiden edistyminen (n = 361) prosentteina sekä kuhunkin osioon vastaamatta jättäneiden määrä

Tavoitealue ja sen alainen yksittäinen kehittämistavoite	Tavoitteena, mutta ennallaan	Kehittynyt hieman	Kehittynyt paljon	Vastaamatta jättäneiden määrä
Ohjaus				
Eryistä tukea tarvitsevan nuoren ohjauksen käytännöt ja tukitoimenpiteet	10	52	38	83
Työelämään tutustumisen käytännöt (esim. TET)	10	59	31	76
Ohjaukseen liittyvät infotilaisuudet	11	60	28	131
Ohjaus- ja opetushenkilöstön antama henkilökohtainen ohjaus	11	67	22	72
Tieto- ja viestintätekniikan käyttö oppilaanohjauksessa	21	60	19	146
Maahanmuuttajataustaisen nuoren ohjauksen käytännöt				
Oppilaanohjaus luokkamuotoisena ohjauksena	37	47	16	265
Pienryhmäohjaus	17	68	15	137
Verkoissa olevien ohjauspalveluiden itsepalvelukäyttö	28	58	14	130
	27	61	12	171
Nivelvaiheet				
Tiedonsiirtokäytännöt koulutuksen eri nivelvaiheissa	9	59	32	160
Toisen asteen koulutuksen ulkopuolelle jäävien jälkiohjauksen toimintamallit	24	48	28	110
Ohjaus jatkumona (ennen opintoja/opintojen alussa/aikana/lopussa)	10	64	26	55
Peruskoulun oppilaiden toisen asteen koulutukseen tutustuttamisen käytännöt	13	62	25	173
Perusopetuksen päättävien jälkiseurantamallit				
Alakoulun oppilaiden yläkouluun tutustuttamisen käytännöt	26	51	23	119
ATK-pohjaisten hallinto-ohjelmien hyödyntäminen ohjauksen eri vaiheissa	15	62	23	107
	27	60	13	175
Yhteistyö				
Oppilaanohjaukseen liittyvä yhteistyö oppilaitosten sisällä	10	63	27	75
Oppilaitosten välinen yhteistyö	11	63	26	88
Oppilaitosten ja nuorisotoimen välinen yhteistyö	28	52	20	126
Yhteistyö muiden käynnissä olevien ohjauksen kehittämiprojektien kanssa	26	54	20	161
Oppilaitosten ja työ- ja elinkeinoelämän välinen yhteistyö				
Yhteistyö huoltajien kanssa	27	57	16	122
Oppilaitosten ja työvoimahallinnon välinen yhteistyö	14	71	15	103
	46	51	4	255
Moniammatillinen yhteistyö				
Oppilaanohjauksen käytäntöjen dokumentoiminen (esim. käsikirja)	24	43	33	117
Ohjauksen moniammatilliset ja poikkialliset toimintamallit	17	65	18	101
Ohjaukseen liittyvät tiedotus- ja viestintäkäytännöt	18	66	16	142
Ohjauspalveluihin liittyvä paikallinen päätöksenteko	31	58	13	102
Ohjauksen muiden toimijoiden (esim. työelämän edustajat) ohjaustietous	40	52	8	162

Oppilaitosten ja työvoimahallinnon yhteistyö ja niin sanottujen muiden ohjaustoimijoiden ohjaustietoisuus näyttäsivät vaativan vielä paljon työtä. Useimmin oli jätetty vastaamatta maahanmuuttajataustaisten nuorten (määrässä suuria alueellisia vaihteluita) ohjausta ja työvoimahallinnon kanssa tehtävää yhteistyötä koskeviin kysymyksiin; kyselylomakkeessa annetun ohjeen mukaan tulkitaan, ettei kyseinen seikka ole ollut kehittämisen kohteena tai muuten relevantti vastaajan kannalta.

Teemoittain tarkastellen Ohjaus-osa-alueesta voidaan huomioida sekä työelämään tutustumisen (kehittynyt hieman tai paljon: yhteensä 90 %) että henkilökohtaisen ohjauksen edistyminen (89 %). Nivelvaihe-teemasta voi nostaa tiedonsiirtokäytäntöjen paranemisen (91 %) ja ohjausjatkumon tukevoitumisen (90 %). Yhteistyö oppilaitosten sisällä oli lisääntynyt (90 %), ja monialaisuuden toimintatapoja oli löydetty (58 %).

Ryhmävertailut ilmensivät seuraavia tuloksia:

- Naisten mielestä sekä koulutuksen nivelvaiheiden tiedonsiirtokäytännöissä ($p < 0.015$) että oppilaanohjauksen käytäntöjen dokumentoinnissa (esim. käsikirja, $p > 0.005$) oli tapahtunut kehitystä enemmän kuin miesten mielestä.

- Seuraavissa seikoissa oli syksyllä 2008 kehittämistyönsä aloittaneiden mielestä tapahtunut kehittymistä enemmän kuin mitä vuotta myöhemmin aloittaneet arvioivat:
 - Peruskoulun oppilaiden toisen asteen koulutukseen tutustuttamisen käytännöt ($p < .000$)
 - Tiedonsiirtokäytännöt koulutuksen eri nivelvaiheissa ($p < .001$)
 - Toisen asteen koulutuksen ulkopuolelle jäävien jälkiohjauksen toimintamallit ($p < .001$)
 - Erityistä tukea tarvitsevan nuoren ohjauksen käytännöt ja tukitoimenpiteet ($p < .009$)
 - Perusopetuksen päättävien jälkiseurantamallit ($p < .009$)
 - Ohjaus jatkumona (ennen opintoja/opintojen alussa/aikana/lopussa; $p < .011$)
 - Ohjaukseen liittyvät tiedotus- ja viestintäkäytännöt ($p < .011$)
 - Oppilaanohjauksen käytäntöjen dokumentoiminen (esim. käsikirja, $p > .013$)
 - Ohjauspalveluihin liittyvä paikallinen päätöksenteko ($p < .019$)
- Ohjaus- ja opetushenkilöstön antama henkilökohtainen ohjaus ($p > .014$) oli edistynyt etenkin omassa koulussaan toimineiden mielestä, kun taas erityisesti kuntatason kehittäjien mielestä verkossa olevien ohjauspalveluiden itsepalvelukäytössä ($p < .019$) oli päästy eteenpäin.
- Haja-asutusalueella toimivat katsoivat suurista ja pienistä kaupungeista vastanneita useammin, että oppilaitosten ja nuorisotoimen välisessä ($p < .004$) ja samanaikaisesti käynnissä olevien ohjauksen kehittämisprojektien välisessä ($p < .000$) yhteistyössä oli kuljettu tavoitteiden suuntaan.
- Opetusalan sisäisiä vastaajaryhmiä verrattaessa osoittautui, että oppilaan- ja opinto-ohjaajat arvioivat seuraavissa asioissa edistymisen myönteisemmin kuin etenkin opettajat – joiden arvioinnit olivat samoissa asioissa pääsääntöisesti kielteisimmät – ja muut vastaajat (kuraattori, rehtori, sivistystoimenjohtaja, muu):
 - Toisen asteen koulutuksen ulkopuolelle jäävien jälkiohjauksen toimintamallit ($p < .000$)
 - Perusopetuksen päättävien jälkiseurantamallit ($p < .001$)
 - Oppilaitosten välinen yhteistyö ($p < .002$).
 - Ohjaukseen liittyvät infotilaisuudet ($p < .004$)
 - Alakoulun oppilaiden yläkouluun tutustuttamisen käytännöt ($p < .004$)
 - Ohjauksen moniammatilliset ja poikkihallinnolliset toimintamallit ($p < .008$)
 - Peruskoulun oppilaiden toisen asteen koulutukseen tutustuttamisen käytännöt ($p < .008$)
 - Ohjaus jatkumona (ennen opintoja/opintojen alussa/aikana/lopussa; $p < .010$)
 - Yhteistyö muiden käynnissä olevien ohjauksen kehittämisprojektien kanssa ($p < .011$)

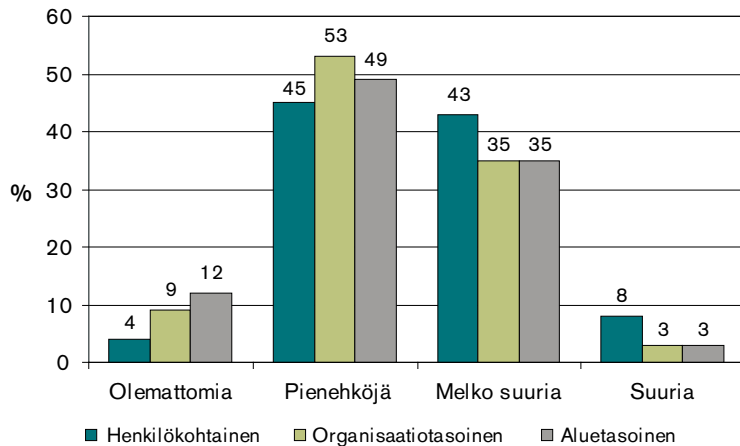
2.1.5 Tärkeimmät OKE-hankkeen aikaansaamat muutokset

Tämä luku jakaantuu neljään osaan, joista ensimmäisessä tarkastellaan 1) yksilöiden, koulujen ja alueen taseisia muutoksia. Sitten keskitytään toimijoiden 2) tärkeimmäksi identifioimaan muutokseen. Kolmanneksi selvitetään 3) hankkeen kielteisiä seurauksia ja lopuksi esitetään 4) aikaansaannosten kokonaisarvioita.

Toiminnan eri tasoilla aikaansaadut muutokset

Kyselylomakkeen strukturoidulla kolmiosaisella C3-kysymyksellä vastaajia pyydettiin arvioimaan, millaisia muutoksia OKE-hankkeen ansiosta oli tapahtunut heille henkilökohtaisesti, omassa organisaatiossa tai aluetasolla. Henkilökohtaisiin muutoksiin annettiin esimerkeiksi oma osaaminen, työnkuva ja toimintatavat (liite 1). Organisaatiotason muutoksia viritettiin ehdotuksilla työnjaosta, toimintamalleista tai yhteistyötahoista. Aluetason

muutoksilla ehdotettiin tarkoitettavaksi esimerkiksi yhteistyötä eri hallintokuntien kanssa tai alueellista ohjausyhteistyötä. Kuviossa 2 on verrattu näiden kysymysten jakaumia.

Kuvio 2. OKE-hankkeen ansiosta tapahtuneiksi arvioidut muutokset

Vaikka osa (1–39 henkilöä per osio) piti muutoksia olemattomina, reilu kolmannes ja henkilökohtaisella tasolla jopa puolet katsoi muutokset suuriksi tai melko suuriksi. Keskiarvoja verraten (asteikko 0 = olematon... 3 = suuri) henkilökohtaiset muutokset arvioitiin suurimmiksi (1.6) verrattuina esimerkiksi omassa koulussa (ka = 1.3) tai aluetasolla (ka = 1.3) näkyviksi arvioituihin muutoksiin; keskihajonta kaikissa kolmessa osiossa oli 0.7.

Keskiarvovertailujen mukaan syksyllä 2008 hankkeensa niin sanotussa ensimmäisessä aallossa aloittaneet arvioivat säännönmukaisesti muutokset suuremmiksi kuin vasta vuoden toimineet; ero oli tilastollisesti erittäin merkitsevä kaikilla kolmella arvioidulla toimintatasolla, ja kertoo hankkeen vaikuttavuudesta. Henkilökohtaiset muutokset olivat tuntuvampia naisille kuin miehille ($p < .000$) ja oppilaan- ja opinto-ohjaajille kuin opettajille tai muille (esim. rehtorit) vastaajille ($p < .001$). Sekä kunta- että aluetason kehittäjät näkivät alueelliset muutokset koulutoimijoita selvemmin ($p < .005$). Erikokoisissa kunnissa työskentelevien muutosarvioissa ei ollut eroa.

Kunkin strukturoidun osion C3a–c perässä oli avoin kysymys, ”Kuvaile tarkemmin, millaisia muutoksia... on tapahtunut”. Niihin annetut vastaukset on koottu taulukkoon 11.

Taulukko 11. Toiminnan eri tasoilla havaitut muutokset

Muutos	Yksilötaso		Organisaation taso		Aluetaso	
	f	%	f	%	f	%
Uudet työtavat ja toimintamallit	77	32	89	46	45	33
Ohjauksen kokonaisnäkemysten lisääntyminen	62	25	56	29	7	5
Verkostoituminen, yhteistyö	58	24	31	16	83	62
Ohjausosaamisen kehittyminen	33	14	9	5		
Asiantuntijaroolin ja työssä jaksamisen vahvistuminen	13	5				
Projektiosaamisen kehittyminen	2	-				
Resurssien lisääntyminen			7	4	1	-
Yhteensä	245	100	192	100	136	100

Yksilötason muutokset painoutuivat selvästi uusien työtapojen ja toimintamallien käyttöönottoon, ohjauksen kokonaisnäkemysten lisääntymiseen sekä yhteistyön ja verkostojen kehittymiseen. Osa näistä voidaan nähdä myös koulu- ja organisaatiotason muutoksina, mutta vastaajat ovat oletettavasti mieltäneet ne selvästi omaan työhön ja työnkuvaan liit-

tyviksi eli samalla yksilötason vaikutuksiksi. Esimerkiksi eräs vastaaja kuvasi uusia toimintamalleja oman työnsä kautta seuraavasti:

Eryistä tukea tarvitseville oppilaille annettavien tukitoimien kirjaaminen lomakkeelle. ->
Oppilaiden tukitoimet näkyvät selkeästi pidemmältä ajanjaksolta. Olen kiinnittänyt suurempaa huomiota eri nivelvaiheisiin alakoulun puolella. Eryisesti siirtymiseen alakoulun puolelta yläkoululle.

Ohjauksen kokonaisnäkemyksen lisääntyminen tarkoittaa esimerkiksi ohjauksen jatkumon tärkeyden tiedostamista tai ”kaikki ohjaa” -periaatteen ja eri toimijoiden roolin oivaltamista. Eryisesti muut kuin opo-vastaajat ja hallinnon edustajat toivat tätä vaikutusta muita enemmän esille:

Tajusin, että opettajan on säännöllisesti tehtävä myös muuta kuin opetustyötä, jotta säilyy tuntuma 'oikean työelämän' vaatimuksista. Innostuin myös viemään oppilaita luokan ulkopuolelle, esim. yritysvierailuihin.

Oma työ on enemmän hallinnossa kuin käytännön ohjaustyössä, mutta olen saanut eväitä ohjaustoiminnan sisäisen problematiikan hahmottamiseen.

Verkostoituminen ja yhteistyön lisääntyminen tuotiin esille sekä omana vaikutuskategoriana (yhteistyö lisääntynyt) että esimerkiksi toimintatapojen kehittymistä tukevana toimintatapana (saan kollegoilta paljon vinkkejä toimivista menetelmistä). Ohjausosaamisen lisääntymisen totesivat erityisesti opinto-ohjaajien tehtävissä juuri aloittaneet sekä ilman opinto-ohjaajan koulutusta olevat henkilöt, joille hanke ja sen tarjoama koulutus olivat toimineet selvästi täydennys- tai jopa peruskoulutuksena.

Organisaatiotason muutoksissa (taulukko 11) painottuivat samat teemat kuin yksilötasolla, mutta vastauksien näkökulma oli erilainen. Työtapoihin ja toimintamalleihin liittyneet kuvaukset olivat enemmän koko työyhteisöä koskevia, ja ohjauksen kokonaisnäkemyksen ja osaamisen lisääntymisessä viitattiin enemmän muiden työntekijäryhmien ymmärryksen lisääntymiseen:

Organisaatio on alkanut keskustelemaan ohjauksesta ja tunnistaa paremmin mitä ohjaus on/voisi olla. Eli yhteiset käsitteet alkavat löytyä. Onko keskustelu ja tunnistaminen vielä kehitystä, toisaalta eivät, toisaalta ovat. Toivottavasti prosessi etenee tästä toimintaan ja ohjauksellisuus omaksutaan koulujen perustoimintatavaksi. Näin on käynyt jo osassa kehittämistyön kokeilukouluissa.

Olemme kouluttaneet etenkin 9-luokan luokanvalvoja ohjausasioissa. He tapaavat kaikki huoltajat arviointikeskustelussa ja nyt heillä on työkaluja (luokanvalvojan ohjauksen käsikirja) ottaa myös jatko-opintoihin liittyviä teemoja puheeksi nuoren ja vanhempien kanssa.

Myös yhteistyötä koskevissa selostuksissa painotus oli esimerkiksi moniammatillisen ja -alaisen yhteistyön kehittämisessä:

Eryistä tukea tarvitsevien oppilaiden ohjauspolku on tuonut selkeän työnjaon opon, erityisluokanopettajan, avustajan, psykologin ja muiden toimijoiden välille: kaikki tietävät mitä kenellekin kuuluu ja miten yhdessä viemme ohjausta suunnitellussa aikataulussa eteenpäin.

Organisaatiotason omana muutoskategoriana tuli esille ohjaukseen käytettävissä olevien resurssien lisääntyminen, mikä piti sisällään muutaman uuden ohjaajan palkkaamisen lisäksi myös voimavarojen käytön tehostamista esimerkiksi ohjaustiimien kaltaisten järjestelyiden avulla.

Aluetasoisissa muutoksissa (taulukko 11) korostui selvästi alueellisen verkostoitumisen ja yhteistyön lisääntyminen. Pääpaino oli alueen opinto-ohjaajien, eri koulujen ja eri toimijatahojen välisen yhteistyön lisääntymisessä. Uudet toimintamallit liittyivät pääosin alueellisen ohjaussuunnitelman ja yhtenäisten käytäntöjen kehittämiseen (lomakkeet, tiedonsiirtokäytännöt, tet-torit, nivelvaiheiden ohjaus, ohjauksen verkkopalvelut). Joillakin seuduilla yhteistyö oli tuottanut paljon erilaisia yhteisiä käytäntöjä ja uudistuksia, mitä oli kuvattu näin:

Tästä hyvä esimerkki kunnan sisällä on mm. eri hallintokuntien kanssa yhteistyössä käynnistetty ympärivuotinen Ohjauskeskus Kipinä (ohjauskeskuksen työntekijät nuorisotoimesta ja sivistystoimesta).

Tet-torin perustaminen, jälkiohjauksen rakentaminen, nivelvaiheen tiedonsiirtolomakkeen käyttöönotto, etsivän nuorisotyön työparitoiminnan käynnistäminen.

Yksi resurssien lisääntymiseen liittyvä maininta koski ohjauksen alueellista koordinaattoria.

Merkittävin OKE:n aikaansaama muutos

Avoimessa kysymyksessä C5 vastaajia pyydettiin kiteyttämään vielä merkittävin muutos, joka OKE-hankkeella oli saavutettu (taulukko 12).

Taulukko 12. Merkittävin OKE:n aikaansaama muutos

Merkittävin muutos	f	%
Yhteistyön paraneminen	100	30
Alueellinen	33	
Moniammatillinen ja -alainen	29	
Nivelvaiheessa tapahtuva	20	
Kaupungin/kunnan suuntaan tehty	11	
Kodin ja koulun välinen	7	
Ohjausajattelun ja -osaamisen kehittyminen	91	27
Opettajien ohjausasenne, -tietoisuus ja työtavat	74	
Kaikki ohjaavat -periaate	17	
Ohjauskäytäntöjen kehittyminen	73	23
Monipuolistuminen ja laadun paraneminen	46	
Erytisryhmien huomiointi	15	
Jälkiohjaus	7	
Pienryhmäohjaus	5	
Rakenteiden syntyminen tai selkeytyminen	50	15
Käsikirja, ohjaussuunnitelma	42	
Ohjausresurssien paraneminen	8	
Työelämäyhteyksien kohentuminen	18	5
TET-toiminta	10	
Ope-TET	8	
<i>Yhteensä</i>	332	100

Taulukon 12 mukaan yhteistyön paraneminen oli useissa sen ilmenemismuodoissa selvin muutos, joskin myös ohjausajattelun ja -osaamisen katsottiin hyvin monissa vastauksissa

kehittyneen OKE:n ansiosta. Neljäsosa lausumista keskittyi kuvaamaan ohjauskäytäntöjen kehittymistä muun muassa menetelmien monipuolistumisen ja erityisryhmien huomioimisen kautta. Vastaajat kuvasivat merkittävimpiä muutoksia muun muassa näin:

Hanke on antanut kaikille toimijoille ymmärryksen siitä, että yhteistyöllä pystymme ottamaan kopin mahdollisista koulupudokkaista jo hyvin varhaisessa vaiheessa ja viime vuonna saimme kaikille peruskoulun päättävälle jatko-opiskelupaikan.

Ohjaus ei ole enää opojen 'yksityisomaisuutta', vaan se on levinnyt kouluissa laajemmalle ja saanut ansaitsemaansa huomiota, ja monet ovat myös oivaltaneet sen merkityksen aiempaa paremmin.

Ollaan luomassa koululle oppilaanohjauksen tapoja. Selkeytetty ohjauksen toimintamalleja ja rooleja.

Koko kaupunkia koskeva ohjaussuunnitelma, jossa otetaan huomioon niin erityistä tukea tarvitsevat oppilaat kuin oppilashuollolliset asiat. Olemme saaneet aikaan hyvän käsikirjan, joka toimii.

Saatiin toimintamalli yrityskummi-toiminnalle. Opettajien TET-harjoittelut saatiin käyntiin.

Kysymykseen C5 liittyi vielä lisätoivomus: ”Kerro vielä, miten tämä merkittävä muutos tapahtui, vastaamalla seuraaviin kysymyksiin: Kuka? Mitä? Milloin? Miksi?” Muutosten edesauttamista kuvaillaan seuraavaksi taulukon 12 pääsisältöluokkien mukaisissa ryhmissä.

Yhteistyön paraneminen: Merkittävä osa vastaajista luetteli lisäperusteluissaan samat yhteistyötahot, jotka näkyvät taulukossa 12, mutta osa kuvaili yhteistyökäytäntöiden rakentamisprosesseja: miten koordinaattorit organisoivat säännöllisiä tapaamisia, miten satunnaisista tapaamisista virisi usean koulun vakiintunut keskusteluyhteys, miten jokainen taho eksplikoi oman vastuunsa ohjausketjussa myös sähköiseen ohjausasiakirjaan näkyville, tai miten kouluun palkattiin uusi työntekijä (esim. nuorisotyöntekijä) kumppanuusorganisaatiosta. Seuraavat sitaatit konkretisoivat hyvin toimijoiden kokemuksia:

Opettajiston, opinto-ohjaajan ja nuorisotyöntekijän välinen yhteistyö oli tiivistä. Koulun avoimuus auttoi hurjan paljon siinä, että hankkeessa ei huomioitu pelkästään koulua kasvattajana vaan mielenkiinto kohdistui laajasti koko kunnan palvelurakenteeseen ja 'koko kylään kasvattajana'. Myös hankkeiden välistä yhteistyötä tapahtui.

Opo-tiimin kesken alussa hahmotettiin asiat, joissa kehittämisen tarvetta tai asiat tilitasi. Yksi näistä oli päättövaiheen ohjaustarpeet: faktatietoa kaupungin kaikkien 9. luokkalaisten todellisesta sijoittumisesta syksyllä jatkokoulutukseen ei ollut, mutta kaikenlaisessa syrjäytymiskeskustelua kyllä – osin kaupunkilegendaa. Tämä kehittämisen kohteeksi: sijoittumiskartoitus – jälkiohjaustarpeet+menettelyt – nivelpäivät – syksyn menettelyt, jos ei koulupaikkaa. Toimijaverkosto: opot – opetusvirasto – lukion opot & ero – muut tahot jne. -> toimintatavat kokeiluun ja nyt vuosittain viilataan mallia.

Ohjausajattelun ja -osaamisen kehittyminen: Tämä oli tapahtunut erityisesti toteuttamalla paikallista täydennyskoulutusta, jolloin ohjauksellista ajattelutapaa oli voitu tehdä tutuksi ja edistää näkemystä, että kaikki koulun aikuiset ovat osaltaan ohjausvastuussa. Yhteiset keskustelut, erilaisten kirjallisten materiaalien laatiminen ja jakaminen, vierailukäynnit toisiin kuntiin sekä koeteltujen mallien esittely olivat vaikuttaneet samaan suuntaan. Näiden aloitteiden takana ja toteuttajina olivat olleet tavallisesti opinto-ohjaajat, aineenopettajat, rehtorit tai OKE-hankekoordinaattorit.

Ohjauskäytäntöjen kehittyminen: Tätä teemaa tarkasteltiin sekä oppilaiden että ohjaajien ja aikuisten kannalta. Oppilaiden ohjauskäytäntöiden kohdalla aikaansaadut uudistukset tai tehostaminen (esim. koulupudokasvaaraisten SISU-ryhmän aloittaminen, ohjaamon

perustaminen, oppilaitosvierailujen monipuolistaminen, pienryhmäohjauksen kokeileminen) osoitettiin monesti aktiivisen opinto-ohjaajan tai OKE-koordinaattorin tukemiksi tai virittämiksi, ja hankkeen ohjausryhmänkin roolia kiitettiin. Aikuisten toimintakäytänteiden aikaansaannokset (esim. Saattaen vaihtaan -palaverit, monialaisten ryhmien perustaminen, kotiin suuntautuvan yhteistyön parantaminen, opinto-ohjaajan ja aineenopettajan yhteisopetuksella toteutettujen ohjaustuntien kokeileminen, tehostetun yhteissuunnittelupäivän toteuttaminen) näyttäytyivät enemmän yhteistoiminnallisesti syntyneiltä kuin yksittäisen henkilön aktivoimilta.

Rakenteiden syntyminen ja selkeytyminen: Lisäselityksiä annettiin lähinnä vain ohjaussuunnitelman tai ohjauksen käsikirjan teosta. Työssä oli tukeuduttu asiantuntijaryhmiksi kutsuttuihin tai moniammatillisiin työryhmiin, joita oli vetänyt pääsääntöisesti opinto-ohjaaja tai OKE-koordinaattori. Joissain tapauksissa mainittiin erikseen erityisopettajien, lastentarhanopettajien, rehtorin tai huoltajien mukanaolo.

Työelämäyhteyksien kohentuminen: Tätä kuvailtiin hyvin yleisesti mainiten, että oli kehitetty tai kokeiltu esimerkiksi ope-TET:iä, TET-toria tai TET-tiedotteiden tekemistä. Tarkempia selostuksia esimerkiksi näiden aloitteentekijöistä tai vakiinnuttajista ei ollut.

OKE:n kielteiset vaikutukset

Kysymyksellä C6 kartoitettiin, millaisia kielteisiä vaikutuksia OKE:lla on mahdollisesti ollut. Enemmistö jätti kysymykseen vastaamatta, ja 48 kirjoitti eksplisiittisesti, ettei kielteisiä vaikutuksia ole ollut. Taulukkoon 13 on koottu ei-toivottuja seurauksia kirjanneiden vastaukset.

Taulukko 13. OKE:n kielteiset seuraukset

Kielteinen seuraus	f	%
Joidenkin toimijoiden ylikuormittuminen	26	27
Oman (ohjauksen) perustyön kärsiminen	19	20
Ristiriitojen ja muutosvastarinnan ilmeneminen	14	15
Toistuviin hankkeisiin kyllästymisen	9	10
Opettajien haluttomuus osallistua ohjaukseen	8	8
Hankkeen käytännön tulosten puuttuminen	6	7
Asiantuntemuspuutteiden paljastuminen	5	5
Muut (mm. tiedotus, ylilyönnit, päällekkäisyys)	8	8
<i>Yhteensä</i>	95	100

Kun hankkeen toiseksi selvimmäksi vaikeuttajaksi osoittautui kiire (ks. taulukko 9), se näkyi kielteisten vaikutusten luettelossa oppilaan- ja opinto-ohjaajien sekä koordinaattoreiden ylikuormittumista koskevin havaintoina. Koulutuksiin osallistuminen ja hanketyö sekä niihin liittynyt sijaisten saamisen vaikeus kirvoitti jonkin verran huolta oman perustyön kärsimisestä. Ristiriitoja oli noussut hankkeen sisällöistä ja rahojen käytöstä, mikä oli saattanut kiristää ilmapiiriä. Vastajat kuvasivat huolenaiheitaan esimerkiksi näin:

Hanke on vienyt opojen ja muidenkin aikaa enemmän kuin alussa ajateltiin. Sijaisten palkkaaminen esim. koulutusten ja kokousten ajaksi on kuulemma ollut hankalaa joissain kunnissa. Opot myös sanovat, että vaikka heillä on sijainen, on silti tehtävä esim. koulutuspäivän aikaiset työt itse sitten myöhemmin/etukäteen.

Moni on ilmaissut huolensa perustyön laadun säilymisestä, kun jatkuvasti vaaditaan keskittymään ns. hallinnollisiin prosesseihin ja kaikesta pitää laatia dokumentti, osallistua oppilashuollon palavereihin sekä kehittää yhteistyötä kodin ja koulun sekä ympäröivien tahojen välillä. Maksetut työtunnit eivät ole riittäneet pitkään aikaan korvaamaan tehtyä työmäärää!

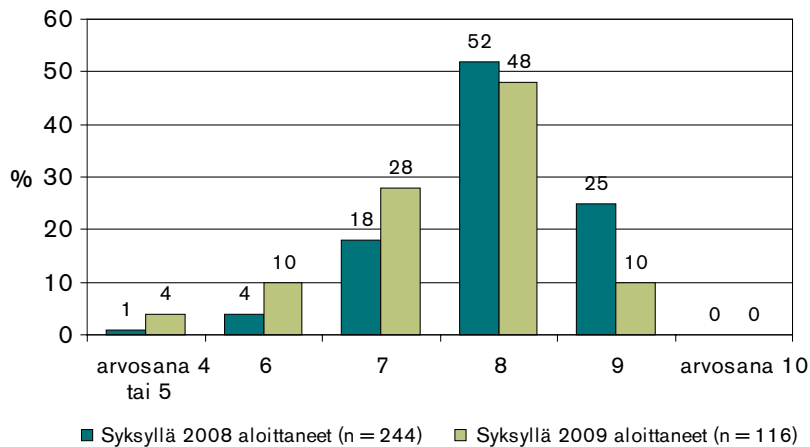
'Taas ne opot puuhaa jotain huuhaata ja yrittää siirtää hommiaan meille' ajatus on saattanut vahvistua joissain tahoissa.

Hankkeita on menossa koko ajan useita ja niiden toimet ovat päällekkäisiä. Useassa hankkeessa siis pyöritellään samoja asioita. Lisäksi useista hankkeista ja uudistuksista johtuen vastarinta on ehkä lisääntynyt.

Yritysyhteistyö ei tuonut mitään tulosta ja samalla lopetti sen aikaisemmankin yhteistyön.

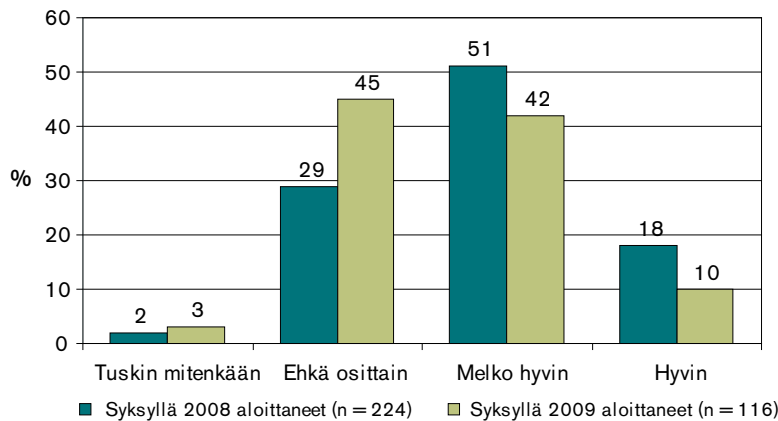
2.1.6 OKE-hankkeen muutoksien vakiinnuttaminen

Punnitessaan tavoitteidensa saavuttamista kouluarvosana-asteikolla (kuvio 3) melkein 71 % vastaajista piti aikaansaannoksia kahdeksikon tai yhdeksikön arvoisina, ja arvosanan 7 antoi 21 % (ka = 7.8, kh = 0.9). Ensimmäisessä aallossa aloittaneet antoivat paremman arvosanan (ka = 8.0) kuin toisen aallon (ka = 7.5) vastaajat (p < .001). Oppilaan- ja opinto-ohjaajat (ka = 8.0) arvostelivat hankkeensa niinikään paremmaksi (p > .008) kuin opettajat (ka = 7.6) ja muut vastaajat (kuraattori, rehtori, sivistystoimenjohtaja, muu; ka = 7.8). Sukupuolten, eri tasolla kehittämisestä vastanneiden tai erikokoisissa kunnissa toimivien kesken ei ilmennyt merkitseviä eroja.

Kuvio 3. Hanketavoitteiden saavuttamisen itsearviointi kouluarvosana-asteikolla

Kyselylomakkeen lopussa ollut kysymys C7 luotasi, miten OKE-hankkeen aikaansaannoksina syntyneet hyvät käytännöt ja tulokset voisivat olla vakiinnutettavissa lisärahoituksen päättymisen jälkeen (kuvio 4).

Kuvio 4. Arviot mahdollisuuksista vakiinnuttaa hankkeen aikaansaamia käytänteitä

Kaiken kaikkiaan vastaajat suhtautuivat optimistisesti siihen, että hankkeen hyviä käytänteitä ja tuloksia voitaisiin saada säilymään arjen ohjaustyössä (keskiarvo oli 1.8 ja keskihaajonta oli 0.7 asteikolla 0 = tuskin mitenkään... 3 = hyvin). Ensimmäisen aallon vastaajat olivat asiassa tilastollisesti merkitsevästi toiveikkaampia (ka = 1.8) kuin toisen aallon (ka = 1.6) vastaajat. Sukupuolten, eri tasolla kehittämisestä vastanneiden, erikokoisissa kunnissa toimivien tai opetusalan sisäisten ammattiryhmien (opot – opettajat – muut) kesken ei ilmennyt merkitseviä eroja.

Tarkentavaan kehotteeseen ”Perustele vakiinnuttamista koskevaa arviotasi vielä tähän” oli kirjattu taulukkoon 14 tyypiteltyjä perusteita.

Taulukko 14. Hankkeen vaikutuksien vakiinnuttamisarviota koskevat perustelut

Vakiinnuttamisennuste	Perustelu	f	Yht.
Vakiinnuttaminen ei onnistu lainkaan tai onnistuu vain osittain, koska...	...lisärahoituksen loppuminen vaikeuttaa selvästi.	35	51
	...asioista huolehtimiseen ei ole vastuullista henkilöä.	8	
	...asenteiden ja toimintatapojen muuttuminen on hidasta.	8	
Vakiinnuttaminen onnistuu melko hyvin, koska...	...asiat on kirjattu ohjaussuunnitelmaan tai käsikirjaan.	22	105
	...jotkut uudet ohjauskäytännöt ovat jo vakiintuneet.	19	
	...uusien käytäntöjen jalkauttamiseen on vahva tahto.	19	
	...uudistuksia ei ole rakennettu lisärahoituksen varaan.	16	
	...yhteistyö kantaa ja auttaa.	13	
	...uusille asioille on saatu vakiinnutettua pysyvä resurssi.	7	
	...koulutus on lisännyt ammattitaitoa ja suopeita asenteita.	5	
	...on luotu riittävän yleisiä/periaatteellisia malleja.	4	
Vakiinnuttaminen onnistuu hyvin, koska...	...jotkut uudet ohjauskäytännöt ovat jo vakiintuneet.	15	45
	...on luotu yleisiä malleja ja rakenteita.	9	
	...uutta on tehty alusta pitäen arkeen sopivuutta mieltien.	6	
	...yhteinen työ tähän asti ja yhteistyö jatkossa kantavat.	6	
	...uudistuksia ei ole rakennettu lisärahoituksen varaan.	5	
	...tahtoa ja positiivista asennetta löytyy.	4	

Karkeasti ottaen taulukon 14 sanoma on tiivistettävissä näin: Vakiinnuttaminen tyrehtyy lisärahoituksen loppumiseen ja vastuuhenkilöiden katoamiseen. Kohtalaiseen onnistumiseen katsotaan riittäväksi, että uudet käytänteet on kirjoitettu johonkin, löytyy hyvää tahtoa tai luotetaan käytänteen jo itse asiassa vakiintuneen. Hyvä vakiintumisennuste perustuu riittävän yleisiin ja ei-henkilösidonnaisiin rakenteisiin ja jo lähtökohdaksi otettuun pyrkimykseen sovittaa uudistus arkeen ja olemassa oleviin resursseihin.

Vastaajat kuvailivat vakiinnuttamismahdollisuuksia koskevia näkemyksiään esimerkiksi näin:

Vakiintuminen on vaarassa tyrehtyä

Rahan loppuminen tietysti vaikuttaa siihen, kuinka enää voimme kokoontua opojen kesken seutukunnallisesti kehitysohjon ja käytäntöjä ylläpitäviin palaverihin. Koordinaattorin pitäisi saada korvaus vetäjän työstään ja muutkin tarvii matkakuluista ja töistään korvausta. Juoksevat kulut pitäisi pystyä hoitamaan, mutta kunnat eivät tähän ryhdy, koska ne säästävät menoissaan. Kehitystyötä ja käytäntöjä ylläpitävää toimintaa tuskin tehdään ilman korvausta, jos siitä aiheutuu kuluja.

Palaan jälleen rahaan. Nyt on ollut hyvä tehdä erilaisia asioita, kun on ollut rahaa. Mutta jatkossa, jos rahoitusta ei löydy, oppilaiden kускаaminen eri paikkoihin ja erilaisten tapahtumien järjestäminen tulee ongelmalliseksi.

Vakiintuminen voi onnistua melko hyvin

...lähtökohta kehittämistyölle oli, että piloteilla tulee olla jatkuvuutta myös omin resurssein. Tätä korostettiin jo suunnitteluvaiheessa. Koulutus, johon on otettu osallistujia laajalla syllillä, poikii yhteistyön ja vertaistuen ja -tietoisuuden kautta uutta potkua arjen tilanteisiin.

Tärkein asia on mielestäni ohjauksellisen otteen vakiinnuttaminen osaksi kaikkien oppilasta opettavien työtä. Ajattelutavassa tapahtuvat muutokset ovat 'ilmaisia', joskin tarvitaan aika-ajoin tapahtuvaa koulutusta vahvistamaan omia näkökantoja.

Hankkeen loppuvaiheessa pyritään varmistamaan vielä se, että toimintoja ja tavoitteita nostetaan tulosalueen ja toimialan strategiaan ja tulokorteille. Tämä tarkoittaa sitä, että määrärahat näihin toimintoihin täytyy löytyä hankkeen päättymisen jälkeenkin.

Vakiintuminen on hyvin todennäköistä

Käytännössä todetut asiat on hyvä vakiinnuttaa sillä niille on eletty perusteet.

Olemme tehneet niin yksinkertaisia ja konkreettisia asioita, että ne jäävät elämään varmasti.

Mukana ollut monia toimijoita, eri tahoilta – hanke kestänyt jo melko kauan joten yhteistyökuviot ovat ehtineet juurtua ja hyvät puolet siinä nousseet esiin.

Toimenpiteet kohdennettiin nimenomaan tehtäviin, ei henkilöihin. Näin saatiin mallit asioille, ei henkilöille. Kun henkilöt vaihtuvat, mallit jatkuvat. Ne on osin kirjattu erilaisiin toimintasuunnitelmiin ja toivottavasti tänä syksynä valmistuvaan ohjaussuunnitelmaan.

Tavoitteenasettelusta lähtien tehty sellaisia asioita, jotka on tarkoitus siirtää arjen käytännöiksi. Koordinaattori ja muut kehittämistyössä mukana olleet opot ovat pitäneet tästä punaisesta langasta kiinni koko matkan.

Mitä ilmeisimmin joissakin tapauksissa on tehty hieman lyhytnäköisiä uudistuksia ja päätetty kokeilla esimerkiksi tet-jaksoissa, opettajien koulutuksessa ja lisähenkilöstön palkkauksessa jotain sellaista, johon toimijoiden iloksi on ollut hetkellisesti lisärahaa käytössä. Toisenlaisissa kuvauksissa näkyy selkeästi pitkäjänteinen suunnitelmallisuus sellaisiksi ratkaisuiksi, joita määräaikaiset lisävarat, henkilöt, välineet tai materiaalit eivät sinällään nosta, ylläpidä tai kaada.

Vastaajat saivat lomakkeen viimeisessä avoimessa kysymyksessä C8 ("Mitä muuta haluaisit vielä kertoa hankkeen vaikuttavuudesta?") vielä mahdollisuuden nostaa esille halamia näkökohtia. Seuraavaan on koottu iskulauseenomaisesti keskeisimmät havainnot, joita tuotettiin yhteensä 74:

– Teimme tuloksellisen ja vaikuttavan työn.	21
– Hyvään alkuun päästiin, mutta töitä on vielä tehtävä.	12
– Ohjaus on tullut aiempaa tutummaksi.	11
– Aika näyttää, mitä on OKE:n todellinen vaikutus.	8
– Odotukset olivat tuloksia suuremmat.	7
– On ollut mielenkiintoista olla mukana kehittämässä.	3
– Yhteistyö on lisääntynyt.	4
– Toimijoiden saama koulutus oli hyvä/huono.	4/2
– Rahoittajalle kiitos.	2

2.2 Teemahaastattelujen tulokset

Haastattelujen tavoite oli syventää verkkokyselyjen antamaa kuvaa. Jokaisessa tiedonkeruuvaiheessa haastatteluja tehtiin kolmessa eri kunnassa. Kuntien valinnassa on pyritty alueelliseen ja toiminnalliseen edustavuuteen (ks. kuvio 2 II osan luvussa 2.1).

2.2.1 Aktiiviset ja sivussa olleet toimijat

Haastateltavista varsin suurella osalla oli ollut aktiivinen tai keskeinen rooli hankkeessa, mutta joukossa oli myös muutama kehittämistä sivummalta seurannut henkilö. Aineenopettajat eivät yleisesti ottaen tienneet hankkeesta tai sen kokonaistavoitteista, mutta heillä oli joitakin kokemuksia sen poikimasta toiminnasta, kuten koulutuksista tai ope-TET-kokeiluista.

Opetustoimen ylimmän johdon ja keskijohdon haastateltavista kaikki olivat osallistuneet hankkeen ohjausryhmään, mutta suurin osa heistä näki roolinsa käytännön tekemisessä varsin pieneksi. Sivistysjohtajat kokivat sitoutumisensa OKE-hankkeen tavoitteisiin hyväksi, mutta toivat samalla myös esiin, että heidän tehtäväkenttensä ulottui harvoin vain yksittäiseen hankkeeseen.

Hankekoordinaattoreilla koettiin jokaisella paikkakunnalla olleen työssä keskeinen rooli, ja useimmat haastateltavat nimesivätkin juuri heidät kehittämistä eniten edistäneiksi henkilöiksi. Kaikki koordinaattorit itse puolestaan näkivät kunnan sivistustoimen johdolta saadun tuen ja resurssit ensiarvoisina oman työnsä onnistumisessa.

Taulukon 15 mukaan koordinaattoreita pidettiin hankkeen keskeisimpinä toimijoina, ja kunnan sivistustoimen johdon ja keskijohdon edustajat olivat olleet toiminnan näkyvimpiä ohjaustahoja. Seuraavaksi käytetyimpiä toimijoita olivat olleet erilaiset työryhmät, joissa oli mukana eri ammattilaisia peruskouluista sekä koulujen lähiyhteistyötahoista eli sosiaali- ja terveystoimesta, nuorisotoimesta ja työvoimahallinnosta.

Taulukko 15. Haastateltavien maininnat hankkeiden keskeisistä toimijoista

Haastattelussa mainittu taho/sidosryhmä	f
Koordinaattori (opinto-ohjaaja, rehtori)	14
Rehtori	14
Erityisopettajat	12
Sivistysjohtajat	8
Oppilaan- ja opinto-ohjaajat ja heidän verkostonsa	8
Kuraattorit/sosiaalitoimen edustajat	7
Nuorisotoimen edustajat	6
Alakoulun luokanopettajat	6
Yläkoulun aineenopettajat	6
Muut (JOPO-opettajat, työ- ja elinkeinohallinnon edustajat, oppisopimustoimisto, varhaiskasvatuksen edustaja)	7
<i>Yhteensä</i>	88

Yhdessä kunnassa aktiivisimmat toimijat olivat koordinaattorina toiminut yläkoulun rehtori, pilottikouluksi pyydetyn alakoulun rehtori ja pilottityötä tehneet kolme luokanopettajaa. Sivistustoimen johtajan merkitys oli ollut siinä mielessä suuri, että hän oli alun perin hakenut hankerahaa ja koonnut hankkeen keskeiset osapuolet yhteen.

Toisessa kunnassa aktiivisimpia toimijoita olivat olleet hankkeen koordinaattori-opinto-ohjaaja sekä hänen kokoamansa moniammatillinen ryhmä, johon kuului myös kuraattori ja kaksi nuorisotyöntekijää. Yläkoulujen rehtoreiden sekä sivistustoimen johtajan muodostama ohjausryhmä ei ollut ottanut kovin aktiivista roolia kehittämisessä, mutta tahto saada kuntaan yhtenäiset käytännöt oli kuitenkin olemassa. Yksittäisistä opettajista arvioitiin noin viidesosan osallistuneen aktiivisemmin hankkeen tapahtumiin, esimerkiksi koulutukseen tai ope-TET:iin. Hankkeen keskeiset toimijat olivat peruskoulusta, eikä hanke ollutkaan vahvasti näyttäytynyt esimerkiksi lukion arjessa.

Kahdessa kunnassa vireimpinä toimijoina nähtiin perusopetuksen opettajien kehittämissiimit, joissa oli mukana erityisopettajia, opinto-ohjaajia sekä sosiaali- ja terveystoimen edustajia. Yhdessä kunnassa sivistustoimen johdon tuki oli koettu vahvaksi, vaikka

sivistystoimenjohtaja olikin välillä vaihtunut toiseksi. Toisessa taas sivistystoimenjohtajan panos kehittämiseen oli aikapulan takia ehkä vieläkin vähäisempi. Vaikka koulujen rehtorit olivat ohjausryhmässä, yhdessä kunnassa heidän sitoutumisensa hankkeeseen oli jäänyt vähäiseksi; muutamissa tapauksissa rehtori oli koettu suoranaisena esteenä tai vastuksena.

Taulukossa 16 on lueteltu esimerkkejä tahoista, jotka olivat haastateltavien arvioiden mukaan jääneet tai jättäytyneet hankkeiden aktiivisuudesta etäämmälle.

Taulukko 16. Passiivisesti hankkeeseen osallistuneita toimijoita koskeneet maininnat

Toimijat/toimiala	f	Esimerkkejä tapauskunnista
Toiset opettajat	6	Opettajista löytyy hankkeesta tietämättömiä, osa opettajista on jättäytynyt pois vapaaehtoisista koulutuksista. Suurin osa opettajista ei ole ollut aktiivitoimijoita. Alakoulujen luokanopettajista kaikki eivät aluksi osallistuneet.
Sosiaalitoimi	4	Sosiaalitoimi ei aktiivisesti mukana ajan puutteen vuoksi, käynnissä isoja organisaatiomuutoksia.
Työvoimatoimi	3	Työvoimahallinnossa on vedottu vähäiseen resurssiin ja työvoimapalvelujen vastuulla olevien asiakkaiden ikärajaan.
Yrittäjät	3	Yritys-koulu-yhteistyö on yleisesti heikkoa tällä hetkellä. Yrittäjät ovat olleet "nihkeitä" yhteistyöhön, he eivät ole vastanneet yhteydenottoihin.
Opinto-ohjaajat	3	Kaikki opinto-ohjaajat eivät ole olleet tasavertaisesti mukana.
Rehtorit	2	Alakoulujen rehtorit vastustivat aluksi kehiteltäviä alakoulun ohjauksen toimintamallia. Oppilaitosten esimiestasolla tuki on vaihdellut.
Toinen aste tai ala-koulu	2	Hankerahoitus sulki toisen asteen pois aktiiviteikijöistä ja koulutukseen osallistujista. Lukion edustajat eivät pyynnöistä huolimatta lähteneet mukaan hankkeeseen.
Vanhemmat	2	Vanhemmat eivät suoranaisesti mukana. Vanhempainyhdistyksen edustaja ei osallistunut kovin aktiivisesti ohjausryhmän kokouksiin.
Ei osannut nimetä passiivisia toimijoita	8	Kaikki pyydetyt ovat lähteneet mukaan. Ei tule mieleen, kuka olisi vielä voinut olla mukana. Koordinaattorin tiedossa.
<i>Yhteensä</i>	33	

Passiivisempia tai hiljaisempia toimijoita olivat kouluissa opettajat, joissa oli ydinryhmä vahvoja vastustajia ja enemmistö passiivisia tai muuten etäisyyttä ottaneita opettajia. Koulujen ulkopuolisista toimijoista puolestaan pohdittiin, kuinka yhteistyö työ- ja elinkeinohallinnon kanssa ollut jäänyt toivottua pienimuotoisemmaksi, eikä se ollut ainakaan tämän hankkeen ansiosta saanut uusia muotoja. Työnantajien ja yrittäjien passiivisuuteen oli törmätty kahdessa kunnassa. Kaikissa kunnissa oli kuitenkin saatu sosiaali- ja terveystoimen sekä nuorisotoimen edustus vähintään hankkeen ohjausryhmään ja kahdessa kunnassa myös varsinaisiin työryhmiin.

2.2.2 Hanketta edistäneet ja estäneet tekijät

Taulukosta 17 on nähtävissä, että hankkeen keskeiseksi edistystekijäksi nostettiin haastateluissa toistuvimmin paikalliset koordinaattorit, jotka olivat toimineet hankkeen ohjausryhmän ja parhaimmillaan lukuisten eri työryhmien välimaastoissa ja olleet kokonaisuudesta parhaimmin perillä. Toinen merkittävä joukko olivat rehtorit, joiden rooli oppilaitosten sisäisissä muutosprosesseissa ja ohjaukseen liittyvien uusien työ- ja toimintatapojen läpiajamisessa oli ollut suuri. Mahdollisuus eri ammattilaisten keskinäiseen näkemysten jakamiseen oli koettu myös vahvuudeksi samoin kuin keskustelutilan synnyttäminen oppilaitoksen sisällä. Joidenkin kunnanhallituksen päätösten katsottiin keskeisesti edistäneen muutamien hankkeissa syntyneiden toimintamallien vakiinnuttamista. Tulokset ovat identtisiä verkkokyselyn tulosten kanssa (taulukko 8).

Taulukko 17. Hanketta edistäneitä tekijöitä koskeneet maininnat

Eniten edistänyt tekijä	f	Esimerkki
Koordinaattori	12	Hyvin valittu koordinaattori, joka johti prosessia hyvin. Koordinaattori on tahtotilallaan ja aktiivisuudellaan pitänyt langat käsissään.
Rehtorien sitoutuminen	8	Henkilöinä kaksi rehtoria, erityisesti koordinaattori, varmistamassa, että työtä ei heitetä paperikoriin. Lähijohdon tuki pilottivaiheessa.
Sivistysjohtajan tuki	6	Edellinen koulutoimen johtaja, joka "yöllä teki hankehakemuksen" Sivistysjohtaja oli samoilla linjoilla ja tuki ideoita. Sivistysjohtajan valtuutus ja vaikutusvalta.
Keskustelukulttuuri (kunnassa, oppilaitoksessa)	5	Järjestettiin kaikille alakoulun opettajille avoimia keskusteluiltoja, joissa voitiin kuulla kritiikkiä ja purkaa joitakin ennakkokäsityksiä.
Moniammatillinen yhteistyö	4	Kehittämistiimin monipuolinen ammatillinen näkemys ja kokemusten jakaminen eri kouluista ja kunnista.
Innokkuus, osallistuminen	4	Seutukunnallisuus on uusi ja innostava asia.
Kuntatason (hallitus/valtuusto, lautakunnat) päätöksenteko	2	Mahdollisuus tehdä viranmuutoksia hankkeessa kehitettyjen toimintatapojen tuloksena. Kunnan ohjaussuunnitelma vahvistettiin valtuuston päätöksellä.
Hankerahoitus	2	Ilman hankerahoitusta ei näin isoa muutosta olisi voitu viedä läpi. Hankerahoituksella on voitu maksaa ihmisille pientä korvausta kehittämisestä sekä kustantaa matkat ja sijaisuudet.
Koulutus	1	Hankkeen koulutuksesta sai uusia ajatuksia.
Tietotekniikan hyödyntäminen	1	Koulun ja kunnan sisäisessä tiedottamisessa on voitu hyödyntää uusia sähköisiä tietoverkkoja (WILMA, Oppi-sivusto).
Yhteensä	45	

Eräissä kunnassa tärkeänä edistävänä tekijänä pidettiin alakoulun pilottihankkeen onnistumisen lisäksi sitä, että kunnassa oli varattu sitä seuranneelle laajemmalle muutosprosessille riittävästi aikaa. Rehtorien muutosvastarinta taittui rehtorikokouksissa, ja vuoropuhelu alakoulun opettajiin rakentui lopulta avoimissa keskusteluilloissa, joissa annettiin tilaa kysymyksille ja vastattiin myös opettajien keskuudessa heränneeseen kritiikkiin. Kokonaisuudessaan ylimmän ja keskijohdon yhtenäinen linja ja sujuva tiedonkulku ja yhteistyö nähtiin tärkeäksi.

Toisen kunnan haastatteluissa arvostettiin henkilötyöpanosta: koordinaattori ja moniammatilliset tiimit olivat olleet päävastuullisia ohjaussuunnitelman tekijöitä ja uusien toimintamallien kehittäjiä. Kunnan sivistystoimen johdon oli koettu toimineen taustatukena sekä alkuperäisenä aloitteentekijänä, joka oli kirjoittanut rahoitushakemuksen ja hakenut kuntaan kehittämisen mahdollistaneet resurssit. Työryhmien vahvuuksiksi nostettiin jäsenten laaja ammatillinen näkemys ja työelämän kokemusten monipuolisuus.

Myös kolmannessa kunnassa kiitettiin opinto-ohjaaja-koordinaattoria, joka oli aktiivisuudellaan ja innokkuudellaan pitänyt hankkeen ”langat käsissään”. Hänen taustatukeaan oli kunnan sivistysjohto, joka varmistanut myös kunnan rehtoreiden sitoutumisen. Sivistystoimen johtajan aloitteellisuuden ansiosta oli tehty pysyviä muutoksia kunnan ohjaukseen (koordinoivan opinto-ohjaajan sekä siihen liittyvän nivelohjauksellisen vakiintumisen). Kunnan pienuus ja peruskoulujen pieni määrä (4) oli helpottanut yhteisen linjan ja tahtotilan löytymistä, vaikka ilman haasteita ei sekään ollut tapahtunut. Myös opetustoimen sisäinen tietoverkko sekä koulun WILMA-tietoverkko olivat edistäneet etenkin tiedottamista.

Kehittämistä hidastaneissa tekijöissä (taulukko 18; vrt. taulukko 9) oli mainittavimmin törmätty opettajakunnan vastustukseen ja kriittisiin asenteisiin. Sitä olisi ehkä vähentänyt rehtoreilta saatu tuki, mutta sekin oli jäänyt joissakin haastattelukierroksen kuuluneissa kunnissa tai yksittäisissä oppilaitoksissa varsin pieneksi. Rehtorien sitoutumista, samoin

kuin hankkeeseen sitoutumista ylipäänsä, oli haitannut aika- ja rahapula, mikä oli saattanut poikia jopa suoranaista kateutta kuntien eri oppilaitosten kesken. Oppilaitoskohtaiset erot olivat myös tulleet näkyviksi hidasteiksi siinä vaiheessa, kun tavoitteena oli muodostaa kuntatasolla yhteisiä ohjauksen käytäntöjä.

Taulukko 18. Hanketta hidastaneita tekijöitä koskeneet maininnat

Eniten hidastanut asia	f	Esimerkki
Asenteet, muutosvastarinta	13	Tekeminen vähän eri tavalla herättää närää "opettajien henkilökohtaiselle tontille astumisena". Kaikissa oppilaitoksissa ei halua sitoutua yhdenmukaisiin toimintatapoihin.
Aikapula (ei aikaa tehdä tai paneutua asiaan)	8	Rehtoreilla on niin paljon hallinnollisia tehtäviä, että ajattelulle ja kehittämiselle ei jää aikaa.
Ylimääräisen työn pelko	7	Opettajilla on työkuormituksen pelko: kaikki ylimääräinen työ on pois opetustyöstä tai pois jostakin muusta.
Rehtorien sitoutumattomuus	6	Tiimit ovat yksin kehittämässä uusia toimintamalleja ilman lähijohdon tukea. Uusien toimintamallien vieminen käytäntöön ei ole onnistunut, koska oppilaitosten johdon tuki ei ole ollut takana. Voimakas vastustaminen erityisesti rehtoreissa voi hidastaa.
Tiukka rahatilanne, taistelu resursseista	6	Jos johonkin oppilaitokseen kohdennetaan kehittämisrahaa, muut ovat kateellisia. Kunnan säästöleikkausten ansiosta TET-jakso muutettiin opettajille palkattomaksi, mikä vei pohjan ope-TET:iltä.
Yhteisen näkemyksen puute	5	Hankkeet aiheuttavat kasvatus- ja opetustoimintojen pirstaloitumista.
Organisaatioiden väliset jännitteet	5	Alakoulun haluttomuus "hyödyntää yläkoulun työtä" ylitti aluksi halun tukea itse oppilasta.
Huonot henkilökemiat	4	Kritiikin henkilöityminen pilottiryhmään saattoi tuntua raskaalta. Henkilökemiat yhteistyötä tekevien toimijoiden välillä, joita pyrittiin ratkaisemaan työnohjauksella ja henkilövaihdoksilla.
Näkemysten yksipuolisuus	1	Ohjausryhmän yksipuolinen kokoonpano, josta jäänyt pois sosiaali- ja terveystoimen sekä työelämän ja yrittäjien näkemykset.
Tiedonkulun ongelmat	1	Tiedon kulun katkokset, kansallisella tasolla koordinointi ollut heikkoa, kukaan ei tiennyt mihin mennä, viimeipäin aikataulus raportoinneissa.
Tulkintaerot laista ja säädöksistä	1	Tulevien lakimuutosten tuoma epävarmuus toiminnan jatkosta. Tiedonsiirtoon liittyvät epäselvyydet.
<i>Yhteensä</i>	57	

Erään pienen kunnan hankehidasteet voidaan tiivistää talouteen ja tahtotilaan. Tiukka rahatilanne ja hankkeelle myönnetty määräraha loivat yhteistyötä haittaavia jännitteitä ja eriarvoisuuden kokemuksia. Koulun sisällä ilmeni ylimääräisen työkuormituksen pelosta aiheutunutta opettajien vastustusta. Laajemmin katsottuna hankkeiden oli koettu aiheuttaneen ehkä jonkinasteista kasvatus- ja opetustoimintojen pirstaloitumista ja yhteisen näkemyksen häviämistä. Yksi haastateltavista koki myös, että kunnanvaltuuston pitäisi olla nykyistä aloitteellisempi nuorten peruspalvelujen turvaamisessa.

Yksinomaan sivistystoimen edustajista muodostetun ohjausryhmän koettiin hieman kaventaneen ohjauksen paikallisten haasteiden pohdintaa, ja keskustelu oli jäänyt koulukeskeiseksi. Sekä sosiaalitoimen että vapaa-ajan ja työvoimapalvelujen näkökulma oli jäänyt ohjausryhmän suunnittelusta pois, vaikka nivelvaiheen moniammatillisia ja -alaisia käytäntöjä sekä työelämäyhteistyötä kehitettiinkin hankkeen ”ruohonjuuritasolla”.

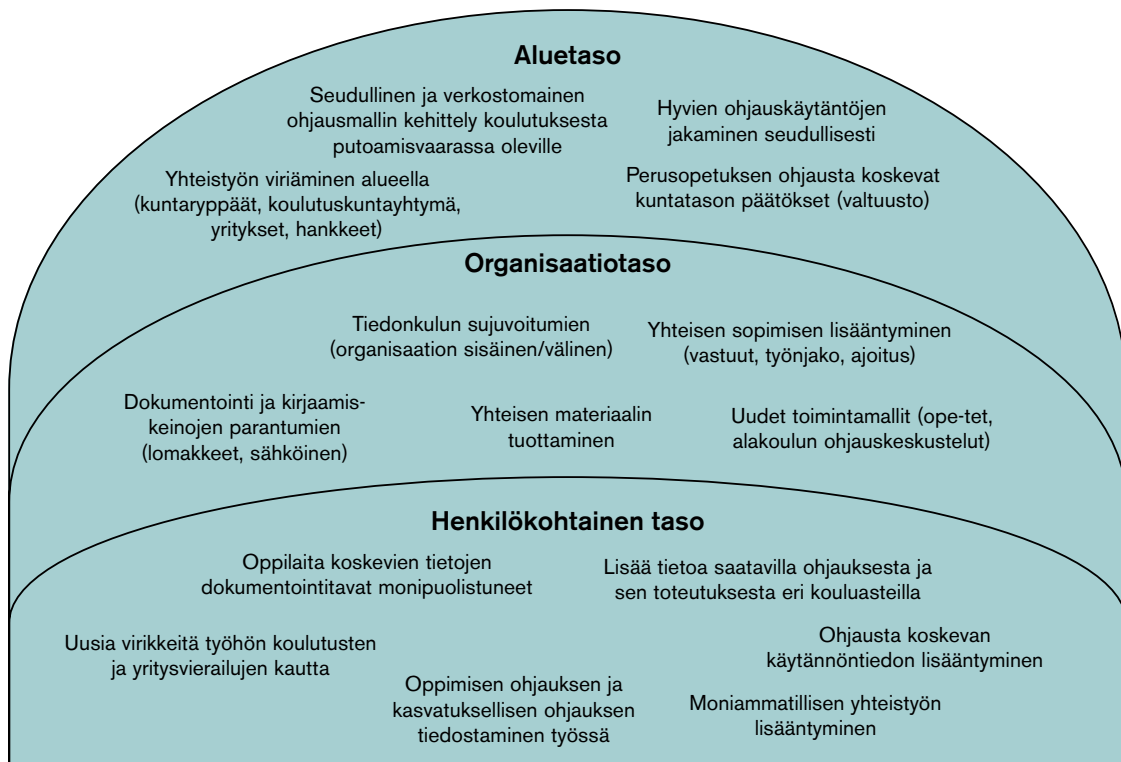
Eräissä toisessa kunnassa juututtiin vahvimmin oppilaitosten ja eri yksiköiden sitoutumiskysymyksiin. Kehittämistiimien ideoita oli kouluissa otettu vastaan nuivasti, ja toimintaa oli yritetty viedä eteenpäin ilman rehtoreiden tukea. Haastateltavien pohdintojen perusteella keskijohtoa ei liene sitoutettu hankkeeseen ja sen tavoitteisiin kunnolla, vaikka kehittämistiimien työskentelyyn oli annettu riittävästi työaikaa ja resursseja. Siksi monet kehittämistiimien jäsenet kokivat jääneensä omissa organisaatioissaan yksin. Tulossa olleiden lakimuu-

tosten aiheuttama epävarmuus toiminnan jatkosta sekä tiedonsiirtoon liittyvät epäselvyydet olivat olleet ohjaussuunnitelmatyötä vaikeuttavia taustatekijöitä. Parempia valtakunnallisen tason ohjeita oli kaivattu myös itse hankkeeseen liittyvässä tiedonkulussa.

Kolmannessa kunnassa alakoulun ohjauksen pilottihankkeessa oli kohdattu sekä alakoulun rehtorien että luokanopettajien voimakasta vastustusta. Se liittyi uuden toimintamallin mukanaan tuomiin pieniin muutoksiin alakoulun vuosikierrossa sekä opettajien työtehtävissä. Ohjauksen antaminen vähän eri tavalla ja systemaattisemmalla otteella nähtiin opettajan henkilökohtaiselle ”*tontille astumisena*”. Osa oli pitänyt oppilaiden kanssa kahdenkeskisten keskustelujen käymistä ja tietojen kirjaamista ”*naurettavana ajatuksena*” ja katsoi sen ”*hyödyttävän vain yläkoulua*”.

2.2.3 Hankkeen aikaansaamia muutoksia

Haastateltavia pyydettiin pohtimaan muutoksia, joita heidän omassa työnkuvassaan, omassa organisaatiossaan tai alueellaan oli tapahtunut OKE-hankkeen vaikutuksesta. Moni koki arviointitehtävän mahdottomaksi (ei osannut arvioida) tai vaikeaksi, sillä hankkeen aktiivivaihe oli edelleen joiltakin osin vielä käynnissä tai vasta saatu päätökseen. Oppilaanohjauksessa tapahtuneiden muutosten nähtiin olevan usein kytköksissä myös laajempiin muutoksiin koulussa (esim. uuden koulun perustaminen) tai kunnassa ja siten vaikeasti rajattavissa vain oppilaanohjauksen kehittämishankkeen ansioiksi. Kehittämisen kautta tapahtuneiden muutosten pääpiirteitä on hahmotettu kuvioon 5.

Kuvio 5. Haastateltavien käsityksiä oppilaanohjausta koskevista muutoksista henkilökohtaisella, organisaatio- ja aluetasolla

Omassa henkilökohtaisessa toiminnassa muutokset liittyivät useimmin omien asenteiden tai käsitysten muuttumiseen. Monet opettajat kokivat tietoisuuden omasta ja muiden ohjaustyöstä lisääntyneen. Moniammatillisten ryhmien jäsenet kertoivat, että toisten ammatti-

laisten työnkuvat olivat tulleet tutummaksi, ja kynnys tehdä yhteistyötä oli selvästi madaltunut yhteisen tekemisen ja ajatustenvaihdon myötä. Koulutukset ja erilaiset työelämä- ja yrityspäivätapahtumat olivat tuoneet uutta intoa, ideoita ja virikettä omaan opetus- tai ohjaustyöhön, vaikka koulutuksen kirkkaimmat ahaa-elämykset olivatkin ehkä himmenneet pian tapahtumien jälkeen.

Oppilaiden asioita arvioitiin käsiteltävän aiempaa laajemmin ja kokonaisvaltaisemmin opettajakunnan keskuudessa, minkä taustalla saattoivat olla uudet, ohjausta näkyvämmäksi tekevät käytännöt tai hienovaraiset askeleet kohti ohjauksen oppilaskeskeisempää työtettä. Muutamilla haastatelluilla kehittämisen ydintoimijoilla oma työnkuva tai työtehtävä oli selkeästi muuttunut uusien toimintamallien myötä, mikä osaltaan viesti kehittämisessä pioneerityönä aloitettujen uusien työtapojen – kuten nivelvaiheen opinto-ohjaaja–nuoriso-ohjaaja -työparityöskentelyn tai alakoulun ohjauskäytäntöjen – vakiintumisesta osaksi pysyviä rakenteita.

Organisaatiotasolla ohjauksen toteutukseen yhdistetyt muutokset liittyivät erityisesti ohjaustyön apuna käytettyihin dokumentointikeinoihin, jotka olivat muuttuneet tai monipuolistuneet. Useat haastateltavat kokivat, että keskustelu oppilaiden hyvinvoinnista ja ohjaukseen liittyvistä asioista oli lisääntynyt. Yhdessä kunnassa alakouluissa oli keskusteltu paljon ohjaukseen liittyvästä työnjaosta ja ydintavoitteista ala- ja yläkoulussa. Oppilaitosten ohjaustoiminta oli tullut näkyvämmäksi ohjaussuunnitelmaan kerättyjen käytäntöjen myötä, ja lisäksi ohjauksen tukimateriaalia oli tuotettu sekä ryhmänohjaajien että työelämäohjauksen tueksi.

Alueellisella tai seudullisella tasolla ohjauskäytäntöjen leviämistä ja muutoksia ei osattu arvioida, mutta yhteistyön toisiin kuntiin oli koettu virinnee ja olleen yleistymässä. Toisilta paikkakunnilta oli saatu uusia malleja, joita oli sovellettu omassa kunnassa. Kunnallisen ohjaussuunnitelman luomisen koettiin lisänneen ohjauksen tasalaatuisuutta, kun ”tietyt oppilaanohjauksen perusasiat tehdään samalla tavalla jokaisessa koulussa”. Yhdessä kunnassa oppilaanohjausta esittelevän 12-osaisen lehtiartikkelijulkaisusarjan uskottiin tavoittaneen sekä vanhempia että paikallisia päättäjiä.

Organisaatio- ja aluetasojen merkittävimmät muutokset voidaan vetää yhteen taulukon 19 avulla.

Taulukko 19. Organisaatio- ja aluetason muutosten yhteenveto (suluissa mainintojen määrä)

Organisaatiotaso	<p>Mitä muutos koski</p> <ul style="list-style-type: none"> - ohjaus on kaikkien asia -asennemuutos - WILMA:n käytön lisääntyminen oppilasioiden tiedonkulun välineenä - koordinoivan opinto-ohjaajan viran perustaminen - alakoulun ohjauksen mallin luominen - peruskoulun ohjauskäytäntöjen dokumentointi ohjaussuunnitelmaan - nivelvaiheen ohjaajan toimintamallin kehittäminen - tiimiohjaajamalli (erityisopettaja + aineenopettaja) 	<p>Mitä tapahtui</p> <ul style="list-style-type: none"> - tapaamiset, keskustelut (8) - asennemuutos (4) - kuntatason päätös, opetussuunnitelmataason linjaus, virkamuutos (3) - uuden toimintamallin (esim. alakoulun ohjaus, nivelvaiheen ohjausmalli) pilotointi (3) - koulutus (3) - käytäntöjen dokumentointi (3)
	<p>Miksi muutos koettiin merkittäväksi</p> <ul style="list-style-type: none"> - selkeyttänyt ohjauksen toteuttamista (4) - lisännyt yksilökohtaista tukea nuorelle (2) - vahvistanut oppilaskeskeisyyttä (2) - tehnyt ohjauksen näkyväksi ja tiedostetuksi oppilaitoksessa (2) - tuonut uusille toimintamalleille pysyvät rakenteet (2) - lisännyt tasalaatuisuutta ohjauksessa (2) 	<p>Ketkä osallistuivat</p> <ul style="list-style-type: none"> - koko organisaatio, aineen- ja luokanopettajat (9) - rehtori (7) - opinto-ohjaaja (5) - sivistystoimen johtaja (5) - nuorisotyöntekijä (4) - kunnan lautakunta & valtuusto (4) - moniammatillinen työryhmä (4)
Aluetaso	<p>Mitä muutos koski</p> <ul style="list-style-type: none"> - alakoulun ohjauksen toimintamallin levittäminen seudulla - nivelvaiheen sähköisen tiedonsiirtovälineen kehittäminen - seudullinen ohjaussuunnitelma - seudullisen yhteistyön lisääntyminen - ohjauksen näkyvyyden lisääntyminen lehtiartikkeleiden kautta - nuorisotyöntekijä-opinto-ohjaaja nivelohjausmalli putoamisvaarassa oleville nuorille 	<p>Mitä tapahtui</p> <ul style="list-style-type: none"> - koulutus, VESO-päivät (7) - yhteinen keskustelu (5) - lisätty kirjaamista ja dokumentointia (2) - tehty kuntatason päätös, opetussuunnitelmataason linjaus (1) - iso asenteellinen muutos (1)
	<p>Miksi muutos oli merkittävä</p> <ul style="list-style-type: none"> - lisännyt yhteisyyttä ja luottamusta (5) - lisännyt näkyvyyttä (5) - selkeyttänyt, jäsentänyt ohjaustoimintaa (4) - lisännyt käytäntöjen jakamista alueellisesti (3) - varmistanut uusille toimintamalleille pysyvät rakenteet (1) - tuonut tasalaatuisuutta oppilaitoksen ohjaukseen (1) 	<p>Ketkä osallistuivat</p> <ul style="list-style-type: none"> - opinto-ohjaaja, -tiimi (5) - moniammatillinen tiimi (4) - opettajat (3) - rehtori (2) - nuorisotyöntekijä (2) - sivistystoimen johtaja (1) - kunnan lautakunta & valtuusto (1)

Haastateltavia pyydettiin kuvaamaan vielä hieman tarkemmin hankkeen aikana tapahtuneita muutoksia jatkamalla muutamia virkkeitä (liite 2: kysymys C). Liitteeseen 4 on koottu kaikki haastateltavien tuottamat muutosmetaforat, mutta alle on poimittu neljän metafora-alun mukaan ryhmitellen eräitä kiinnostavia luonnehdintoja:

Nuorten saama ohjaus on tällä hetkellä (kuin)...

...koko maratonreitille ripotetut juomapisteet, jotka alkavat jo ensimmäisten parin kilometrin jälkeen ja jatkuvat säännöllisin väliajoin koko maratonin ajan.

...sillan rakentamista: nyt tukipilarit ovat melkein valmiit.

...hiusten letitys, jonkun pitää ottaa nuorten asiat käsiinsä ja letittää ne yhteen nippuun, että se on yhdessä paketissa.

Oma henkilökohtainen oppimiseni on ollut (kuin)...

...tunturin kiipeämistä, näkee kauemmaksi ja moninaisemmin asioita.

...letkajenkan askellus, mennään taakse, mutta kuitenkin eteen pääsääntöisesti.

Joskus heitellään jalkoja ja otetaan rennosti.

...kuin vitilumessa menisi.

Muutokset työyhteisössäni ovat olleet (kuin)...

...Pendolino paikallisjunan aikataululla. Piti olla hyvin aikaa, mutta yks'kaks' onkin jo täällä ja edellyttää toimintaa.

...sateenkaari, jossa on ollut eri värejä.

...maanjärjestys.

Muutokset alueemme ohjausjärjestelyissä ovat olleet (kuin)...

...kevätauringon sulattama lumi, vielä jäisiä kasoja jossakin varjopuolella.

...palapeliä, välillä on saatu kokoon, välillä hajotettu.

...tukiranka, josta vaikuttanut pienempiin yksiköihin.

Metaforista kuvastuu sekä muutosten hitaus ja epälineaarisuus että toisaalta niiden mittavuus. Hitautta mahdollisesti arvosteleville on tarpeen muistuttaa, että vain harvat toimijat ovat voineet keskittyä pelkästään OKE-hankkeeseen. Suuri enemmistö on tehnyt sitä muun opetus-, ohjaus- ja johtamistyönsä ohessa. ”Megamuutos” ei ole voinut olla tavoitteena, vaan on pitänyt tyytyä vähin erin rakennettavaan ”Parempaan ohjaukseen”.

3 Kokoavia ajatuksia

Ensimmäiseksi voidaan todeta, että *verkkokyselyn ja haastattelujen antama kuva OKE-hankkeesta on hyvin yhdenmukainen*. Vahvuudet, mukana olijat tai sivuun jääneet tai jättäytyneet tahot, kehittämistä edistäneet ja hidastaneet seikat tai muutokset toiminnan eri tasoilla olivat hyvin samanlaisia valituissa kolmessa tapauskunnassa kuin koko maassa; jälkimmäisistä on syntynyt monipuolinen kuva etenkin kyselyn avoimiin kysymyksiin kirjoitetuista vastauksista. Haastatteluilla päästiin lähemmäs arjen toiminnan ääntä ja elävämpään kuvaukseen verrattuna kyselyaineistoon, jonka tavoitteena oli antaa valtakunnallisesti kattavaa yleiskuvaa.

Jos pysähdytään arvioimaan taulukon 10 sekä kuvioiden 2 ja 4 antamaa viestiä saavutuksista, on ohjausajattelun ja -käytännön muutoksissa aihetta tyytyväisyyteen. Erityistä tukea tarvitsevien ohjauksessa on edistytty, oppilaanohjauksen käytäntöjä on saatu dokumentoitua, oppilaiden kannalta tärkeiden tietojen siirtyminen ydintoimijatahojen kesken on vakautunut ja työelämäyhteistyö tiivistynyt. Haastatteluissa ja kyselyssä tuotiin esille monisanaisesti ohjausmallien, -käytäntöjen ja -toimintatapojen uudistuksia, ja arvioitiin, että ohjaus koulun aikuisten yhteisenä tehtävänä oli tullut aiempaa hyväksytyimmäksi ajatukseksi luokan- ja aineenopettajien keskuudessa.

Runsas neljännes piti OKE-ponnisteluja ehdoitta tuloksellisena. Kun mukaan luetaan ponnistelut myös melko tuloksellisiksi arvioineet, puhutaan jo kolmesta neljäosasta. Melko suuria muutoksia henkilökohtaisella, koulun tai alueen tasolla ilmaisi tunnistaneensa 35–43 % vastaajista, ja kuusi kymmenestä arveli muutosten vakiinnuttamismahdollisuuksien olevan hyviä tai melko hyviä. Hankkeelle annettujen kouluarvosanojen (4–10) keskiarvo oli 7.8. Vaikka huomioidaan positiivisuustendenssi – eli oman toiminnan tiedostamatonkin merkityksen korostus, oli kyse mistä kenttäkokeilusta tahansa – *muutos-, tuloksellisuus- ja vaikuttavuusarvioista jää mitä ilmeisimmin merkittävä plusmerkkinen saldo*.

Hyvien päätulosten rinnalle jää yhtä ja toista *vielä tekemättä*: maahanmuuttajataustaiset vaativat jatkossa enenevästi ohjauksen huomiota (ks. Opetushallitus 2011), yhteistyötä voisi olla enemmän työvoimahallinnon kanssa, ja opettajien työelämätietoisuudessa on edelleen parantamisen varaa. Tieto- ja viestintätekniiikan palveluiden uusimpien mahdollisuuksien hyödyntämisessä ollaan varmasti vielä melko alkutekijöissä (vrt. Kumpulainen 2011, 123), eikä yhteistyö koteihin ole välttämättä niin saumatonta kuin se voisi olla. Suurten oppilasmäärien kohtaaminen haastaa ammattiosaamista ja ajankäyttöä, syrjäytymisvaarassa olevien nuorten määrä kasvaa, eikä hyvistä kehittämistuloksista (esim. Numminen & Ouakrim-Soivio 2009) huolimatta kaikista koulupudokkaista saada välttämättä ajoissa ”koppia”. Luettelo on melko pitkä ja jättää vielä työsarkaa seuraaville oppilaanohjauksen kehittämishankkeille.

Hanketta vaikeuttaneiden tekijöiden luettelo ei yllätä kansallisia ja kansainvälisiä kehittämishankkeita seuranneita: aikaa, rahaa ja ihmisiä kaivattiin (vrt. Manninen 2008; Manninen & Luukannel 2008; Huusko, Pietarinen, Pyhältö & Soini 2007). Tässä projektissa tarjottiin rahaa, joka mahdollisti koko- tai osa-aikaisen koordinaattorin palkkaamisen sekä monia uusia kokemuksia sekä oppilaille että opettajille (esim. vierailukäynnit, ope-TET). Rahalla saattoi ostaa hieman aikaakin, mutta tämän muutoselementin hallinnassa vastuuta jää aina väijäämättä toimijoille itselleen: miten kehittämistyötä voidaan järkevästi sekä tehdä yhdessä että jakaa eri tahoille juuri tässä koulussa tai kunnassa? Aiemmin joihinkin kehittämishankkeisiin osallistuneilla oli näkemystä työn organisoinnista ja hallittavan kokoisten tehtävien mitoituksesta, mutta ensikertalaiselle kaikki ”lisätyö” saattoi tuntua suurelta ja vaikeasti olemassa olevaan työkehykseen sovitettavalta.

Joiltain osin voi kriittisesti väittää, että keskityttiin ennestään toimivien käytäntöjen kehittämiseen (esim. henkilökohtainen ohjaus, työelämäyhteys ja oppilas-TET, yläkouluun tutustuttaminen, infotilaisuudet) ongelmakohtien ”repsottaessa” entiseen malliin. Yksi tällaisista isoista teemoista on *yhteistyö*, jossa tämän hankkeen ansiosta tapahtui lähinnä ”vain” opetusalan sisäisen vuorovaikutuksen tiivistymistä. Nuorten tuki- ja auttamistyössä omalla tahollaan aktiivisesti työtä tekevät nuorisotoimi, sosiaali- ja terveystoimi tai työvoimahallinto jäivät edelleen hieman etäälle ja opettajat ja oppilaanohjaajat pohtimaan, mitä oikeastaan on moniammatillinen tai -alainen yhteistyö käytännön tasolla, ja mitä sen pitäisi olla.

Mukavuusaluekehittämisen moittimisessa – eli ajatuksessa, että kehitetään tutuinta ja varsin hyvin jo toimivaa, mutta hankalat asiat siirretään odottamaan parempaa aikaa tai uutta projektia – on samalla muistettava, että *laadukas perusohjaustyö nuorten parissa ei säily hyvänä ilman jatkuvaa huolenpitoa*. Hanketyö saattaa suunnata toimijoiden huomiota oppilassenemmistön ohjauksen kannalta lopulta varsin marginaalisiin seikkoihin, ja kahdessa vuodessa voisi periaatteessa tapahtua merkittävää eriarvoistumista. Jotkut toimijat pohtivat tätä eksplisiittisesti: hankepalaverissa ”juokseminen” söi aikaa perustyöltä.

Tuloskokonaisuus osoittaa, että *Opetushallituksen rahoituksella on ollut selvää merkitystä* asioiden onnistumiselle. Näin tapahtui etenkin silloin, kun hanketoimijat olivat osanneet taitavasti ennakoiden käyttäen tilapäisesti käytössä ollutta rahaa niin, että se kanto työläänsä starttivaiheen yli, mutta itse uudistus rakennettiin alusta pitäen osaksi normaalia ohjaustyötä. Hankekoordinaattoreiden työtä kiiteltiin, usein jopa ihmisiä aivan nimeltä mainiten. Esimiesten eli rehtoreiden ja sivistystoimen johdon tuki, jolle konkreettinen niin taustalla myönteisesti seuraava ja kannustava henki, osoittautui jälleen tärkeäksi; jos tässä asiassa jaettiin kiitoksia, niin huonojakin kokemuksia oli kertynyt. Oppilaan- ja opinto-ohjaajat sekä kaksi vuotta hankkeessa työskennelleet olivat saaneet selvimmin OKE-hankkeen ”juonesta kiinni”; aineenopettajia ohjausasia vielä monin osin näytti arvelettavan, vaikka esimerkiksi haastatteluissa tuotiin esille, että oppilaiden koulunkäyntiin ja hyvinvointiin liittyvät keskustelut olivat lisääntyneet.

Yhteenvetona voi todeta syksyn 2010 aineiston perusteella, että tuloskokonaisuus ei ole lainkaan huono aikaansaannos oman toimen ohessa, suhteellisen suppealla lisärahoituksella ja lyhyessä ajassa, josta osa kului lähtötilanteen aiheuttamaan ihmettelyyn. Kipeäksi kysymykseksi sitten nousee, miten saataisiin ”sama tempu” aikaiseksi niissä sadoissa kouluissa ja kunnissa, jotka eivät olleet tässä hankkeessa mukana. Miten isosta ”tempusta” olisi lopulta kyse verrattuna nyt raportoituhiin aikaansaannoksiin? Tähän voitaneen antaa lisävalaistusta tämän raportin toisessa osassa, jossa erillisiä aineistoja käydään lomittamaan toisiinsa ja pyritään piirtämään kuvaa hankkeen aikana tapahtuneista muutoksista.

Hankesaavutusten siirrettävyyttä arvioitaessa joudutaan pohtimaan nyt kootun aineiston laatua. Syksy 2010 oli vaikuttavuusarvioinnin kannalta erittäin tärkeä. Siksi vastaajia

pyrittiin aktivoimaan useita kertoja, mutta osin laihoihin tuloksiin. Valtakunnalliseen kehittämisaloitteeseen on vastannut todennäköisesti maan aktiivisinta joukkoa, vaikka mukana saattaa olla myös joitain tahoja, jotka ovat päättäneet tarttua OKE-oljenkorteen kunnostaakseen vihdoinkin ”rempallaan” olleen ohjauksen. Vastaajakato eli huono vastausprosentti erityisesti syksystä 2008 asti työtä tehneiden keskuudessa todennäköisesti vinouttaa lisää vastaajajoukkoa niin, että tavoitteiden suuntaan omasta mielestään onnistuneesti kulkeneet ovat muita mieluisammin täyttäneet verkkokyselyä.

Tässä pääluvussa raportoitu yhden syksyn poikkileikkausaineisto antaa kuitenkin aihetta optimismiin. Seuraavassa luvussa käydään yhdistelemään eri ajankohtina kerättyjä kysely- ja haastatteluaineistoja sekä toimintasuunnitelmista saatuja viitteitä. Tarkastelussa pureudutaan nyt muutoksiin ja yritetään varovaisuutta noudattaen vastata koko arviointihankkeen päätehtävään eli hankekokonaisuuden vaikuttavuuden ohjauskäytäntöjen kehittämisessä.

OSA II. Oppilaanohjauksen kehittämishankkeen vaikuttavuus

Vuosien 2008–2010 kaikkien tutkimusaineistojen kuvaamana

1 Kolmen ajankohdan aineistojen vertaileva esittely

Tässä raportin toisessa pääosassa tuloksien kimppuun käydään temaattisesti niin, että käytössä ovat kaikki arviointitutkimuksessa kerätyt aineistot syyskuun 2008 ja marraskuun 2010 väliseltä ajalta. Tavoitteena on vastata seuraaviin kysymyksiin

Millaisia muutoksia syksystä 2008 syksyyn 2010 on havaittavissa tutkimus- ja arviointiaineistojen vertailun perusteella...

- ... opetusalan sisäisessä tai sektorirajat ylittävässä moniammatillisessa tai -alaisessa yhteistyössä?
- ... oppilaiden opintopolun siirtymävaiheiden hallinnassa?
- ... eräiden erityisryhmien (maahanmuuttajat, erityistä tukea tarvitsevat) huomioidussa?
- ... ohjausta koskevien viestintäkäytänteiden tilassa?
- ... ohjauksen työmuodoissa?

Millainen vaikuttavuus OKE-hankekokonaisuudella on ollut oppilaanohjauksen kehittämisessä?

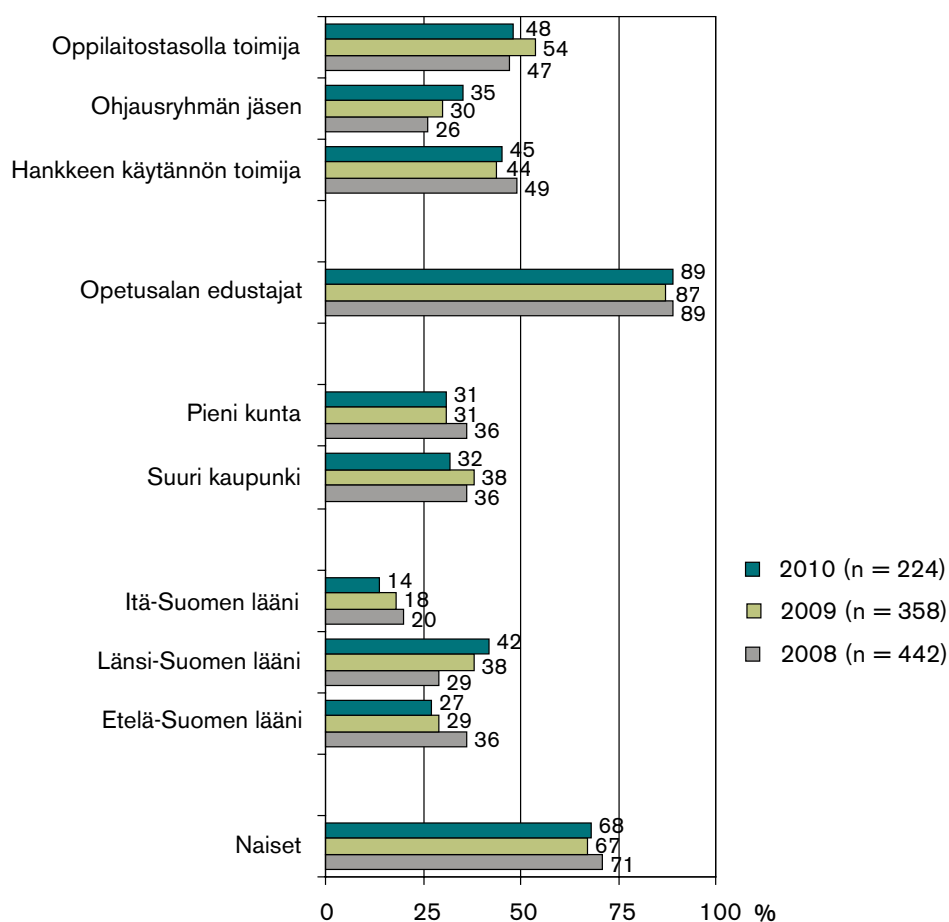
Vaikuttavuustarkastelun empiirisenä pohjana on *ensinnäkin* syksyn 2008 lähtötilannekatsaus, joka on silloisen kyselylomakkeen ja haastatteluiden osalta raportoitu julkaisussa ”Missä oppilaanohjaus on menossa” (Atjonen ym. 2009). *Toisena* perustana on syksyn 2009 väliarviointi, joka on silloisen kyselylomakkeen ja haastatteluiden osalta raportoitu julkaisussa ”Miten ohjaus on kehittynyt” (Atjonen ym. 2010). *Kolmantena* on edellä tämän raportin ensimmäisessä osassa kuvattu aineistokokonaisuus.

1.1 Kyselyaineistot

Kehittämishankkeen käynnistysvaiheessa syksyllä 2008 tehtyyn lähtötilannekyselyyn vastasi 442 henkilöä, vuotta myöhemmin tehtyyn kehittämisen puoliväliarviointiin 358 ja syksyn 2010 vaikuttavuusarviointiin 361 oppilaanohjausta kehittänyttä henkilöä. Kaksi ensimmäistä kyselyä oli suunnattu samalle perusjoukolle, eli oppilaanohjauksen kehittämisen vuonna 2008 aloittaneille henkilöille. Syksyn 2010 kyselypyynnön saivat tietysti kahtena edellisenä vuonna toimintaan osallistuneet, mutta nyt kysely ulotettiin myös vuotta myöhemmin eli syksyllä 2009 kehittämisen aloittaneisiin.

Jotta eri ajankohtien tulosten vertailu pysyy mahdollisimman oikeana, pääluvussa 2 käytetään pääsääntöisesti syksyn 2010 osalta vain niin sanotun ensimmäisen aallon vastaajajoukkoa (n = 244), joka oli aloittanut OKE-työnsä syksyllä 2008.

Lähtötilannekyselyn (2008), kehittämisen puolivälisarvioinnin (2009) ja vaikuttavuusarvioinnin (2010) vastaajaprofileissa on vain pieniä eroja (kuvio 1). Naisten ja sekä Itä-että Etelä-Suomen läänistä vastanneiden osuus väheni hieman. Erikokoisista kunnista vastanneet jakautuivat kaikkina vuosina varsin tasakokoisiin kolmanneksiin. Opetusalan toimijoiden huomattava yliedustus on säilynyt koko ajan, mikä kuvaa osaltaan oppilaanohjauksen kehittämisen luonnollista koulukeskeisyyttä. Hankkeen käytännön kehittämis-työssä toimivia vastaajia oli syksyllä 2009 ja 2010 muutama prosentti vähemmän kuin lähtötilanteessa syksyllä 2008. Oppilaitoksen tason kehittäjien osuus vastaajista oli hieman suurempi väli- kuin alku- ja päättöarvioinnissa.

Kuvio 1. Kolmen ajankohdan kyselyaineistojen merkittävimmät muutokset

1.2 Haastatteluaineistot

Koko arviointiaineisto kattaa yhdeksässä eri kunnassa toteutetut haastattelut, joita tehtiin kolmessa eri vaiheessa (syksyt 2008, 2009 ja 2010). Haastatteluja varten tarvittujen kohde-kuntien valinnassa noudatettiin kaikkina kolmena vuotena kolmea periaatetta: haastateltavia haluttiin 1) pohjoisesta ja etelästä, 2) isoista ja pienistä kunnista ja 3) erilaisia ratkaisuja tehneistä hankkeista. Näin haastattelukohteiksi valikoituivat Espoo, Jyväskylä, Kemijärvi, Kokemäki, Pieksämäki, Salla, Tampere, Varkaus ja Vihti.

Kaikki vierailujen kohteena olleet yhdeksän kuntaa (kuvio 2) ovat edustaneet hyvin erilaisia oppilaanohjauksen alueellisia toimintaympäristöjä. Osalla oli taustalla pitkäaikainen oppilaanohjauksen kehittämishistoria, kun taas toiset olivat voineet vasta tämän hankkeen aikana panostaa voimallisemmin ohjauksen kehittämiseen.

Syksyn 2008 yksilö- ja ryhmäkeskusteluihin osallistui yhteensä 58 ihmistä, mutta jakaumaa ei voi suoraan rinnastaa kahteen seuraavaan syksyyn, jolloin toteutettiin varsinaisiksi tutkimushaastatteluiksi tulkittavat tiedonkeruut. Niihin osallistui syksyllä 2009 yhteensä 25 ja vuotta myöhemmin 28 henkilöä (taulukko 1).

Kuvio 2. Haastattelujen toteuttamispaikkakunnat

Taulukko 1. Haastatteluaineistot

Keskustelukumppanit ja haastateltavat	2008	2009	2010
Opinto-ohjaaja, nivelohjaaja	13	7	5
Erityisopettaja/ -luokanopettaja	6	1	3
Aineenopettaja	22	6	3
Luokanopettaja	1	0	3
Rehtori	2	4	4
Sivistystoimen johtaja	4	4	3
Vanhempainyhdistyksen jäsen	2	0	0
Oppilas	2	0	0
Kuraattori/Sosiaalityöntekijä	2	0	2
Nuorisotyöntekijä	4	1	2
Opetuspalvelujen johtaja (AMK), koulutussuunnittelija, nivelohjaaja, koordinaattori, varhaiskasvatuksen edustaja	0	2	3
Opetustoimen edustajat	48	22	24
Muut	10	3	4
Yhteensä	58*	25**	28**

* Keskustelut

** Haastattelut

Opetusalan toimijat ovat kaikkina vuosina olleet vahvasti edustettuna. Haastateltavien positiot ovat hieman vaihdelleet, mutta eri organisaatiotasot ovat kokonaisuutena olleet aina hyvin mukana.

1.3 Toimintasuunnitelmat

Tässä kolmannessa pääluvussa on käytettävissä *kahden varsinaisen toimintalukuvuoden suunnitelmat*, jotka hanketoimijoiden piti toimittaa Opetushallitukseen rahoituksen saamiseksi:

- 1 Lukuvuotta 2008–2009 koskevia suunnitelmia on analysoitu kahdessa erässä: heti kehittämisrahoituksen varmistuttua tehtyjä ensivaiheen suunnitelmia oli 140 ja niiden syksyllä 2008 koordinaattorien koulutuksen jälkeen täsmennettyjä versioita 81.
- 2 Lukuvuodelle 2009–2010 laadittuja suunnitelmia oli yhteensä 131.

Toimintasuunnitelmissa on luonnollisesti tapahtunut muutoksia hanketyön edistymisen myötä, joten niiden vertaileva tarkastelu kertoo tavoitteiden jäsentymisestä ja täsmentymisestä. Siirtymä- ja nivelvaihekysymykset sekä moniammatillisuus ja verkostoituminen ovat säilyttäneet molempina ajankohtina selvän asemansa suunnitelmissa.

1.4 Aineistojen analysoinnista

Aineistoja yhdistävä tulkinta ei ole helppoa eikä riskitöntä, kun kyseessä ovat eri vastaajaryhmistä monena ajankohtana kerätyt, ja siten kenties piilevästi yhteismitattomat aineistot. Silti ajan kaarta on rohjettava rakentaa. Ytimeksi on otettu verkkokyselyaineistot, joiden numeerisen datan on arvioitu antavan siinä määrin riittävän vertailurungon kuin tällaisessa hankkeessa on mahdollista. Muutoskuvauksen keskiöön nousevat etenkin ohjauksen käytänteiden tilaa ja niissä tapahtuneita muutoksia kuvaavat strukturoidut osiot eri tiedonkeruuajankohdista. Niiden rinnalle on ollut turvallista laventaa tulokuvaa avoimien kysymysten ja haastattelujen sekä toimintasuunnitelmien antamien tietojen avulla.

Paikoin tulkinnassa käytetään sitä hiljaista ja näkyvää tietoa, joka raportin laatijoille kertyi erityisesti lukuvuoden 2008–2009 aikana toteutetuista alueellisista temaattisista täydennyskoulutuspäivistä. Niistä vastasi Tampereen yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen hankkimine kouluttajineen. Me tutkijat vierailimme niissä ahkerasti osallistuvina havainnoijina ja toteutimme lisäksi koulutuspalautteen keruun ja analyysin. Yksi tutkijoista toimi myös kahdessa teemassa (ohjauksäsite, ryhmäohjaus) kouluttajana ja sai siten tuntumaa toimijoiden kokemuksista.

Olemme vuorollamme osallistuneet kaikkien koordinaattoriseminaarien toteutukseen joko suunnittelijoina tai puheenvuoron pitäjinä – monesti molemmissa rooleissa – koska olemme katsoeet sen sopivan hyvin kehittävän arvioinnin henkeen. Myös näissä seminaareissa käydyt viralliset ja epäviralliset keskustelut ovat konkretisoineet, kyseenalaistaneet tai vahvistaneet joitakin puolia tutkimusaineistojemme viesteistä.

2 Yhteistyön, siirtymävaiheiden, viestintäkäytänteiden ja työmuotojen muutokset

Seuraavissa luvuissa edetään tuloksia rinnastavassa tarkastelussa *neljän pääteeman* avulla: *yhteistyötä koskevat käytännöt, oppilaiden siirtymävaiheita ja eräitä erityisryhmiä koskevat toiminnot, ohjausta koskevan viestinnän tavat ja ohjauksen työmuodot*. Pääteemat jakautuvat joissakin tapauksissa vielä alateemoihin, jotta raportointi olisi lukijan kannalta mahdollisimman selkeä. Teemoittelu on sama kuin edellisissä tutkimusraporteissa (Atjonen ym. 2009, 21–27; Atjonen 2010, 47–60) ja etenee joiltakin osin hieman eri tavoin kuin edellä on ensimmäisessä osassa kyselylomaketta seuraten edetty.

Kaikki alaluvut alkavat eri avoimiin kysymyksiin annettujen vastausten katselmuksella ja sen jälkeen jatketaan strukturoitujen osioiden avulla eri vuosien aineistojen vertaamiseen. *Mikäli strukturoitujen osien tuloskuvauksessa ei ole erikseen osoitettu, niissä on syksyn 2010 osalta käytetty vain kaksi vuotta hankkeessa olleiden niin sanotun ensimmäisen aallon aineistoa (n = 244)*. Muuten vertailu vuosiin 2008 tai 2009 ei olisi validi. Vertailussa on joka tapauksessa oltava varovainen, koska eri vuosina vastaajat ovat olleet osin sekä samoja että eri henkilöitä; aineiston keruutapa nimettömänä ei mahdollistanut aineistojen täsmällistä yhdistämistä.

Liitteeseen 3 on rinnastettu vuosien 2008, 2009 ja 2010 aineistoista jakaumatason tieto, millaiseksi ohjausjärjestelmän eri elementtien toimivuus arvioitiin ja millaista kehittymistä tavoitteissa oli havaittu.

2.1 Yhteistyö ja sen kehittyminen

Tässä luvussa yhteistyötä kuvataan viidestä näkökulmasta: 1) Yhteistyötä tarkastellaan yleisesti kyselylomakkeiden avoimien kysymysten jakaumien perusteella. Kyselylomakkeen strukturoitujen osioiden avulla kohteena on 2) opetusalan sisäinen yhteistyö, 3) oppilaitosten ulkopuolelle suuntautuva yhteistyö, 4) moniammatilliset yhteistyökäytännöt ja 5) yhteistyön runsaus.

Yhteistyön teema avoimissa kysymyksissä

Yhteistyöhön kohdistettiin syksyllä 2008 paljon odotuksia (16 % yhteensä 597 lausumasta) ja uskottiin, että hankkeen tuloksena on toimijaverkon yhteistyön tiivistyminen (13 % yhteensä 274 tulosodotuksesta). Hanketta vaikeuttavia tekijöitä ennakoitaessa (843 lausumaa) arvioitiin voimavarojen vähäisyyden jälkeen kriittisimmäksi juuri yhteistyön

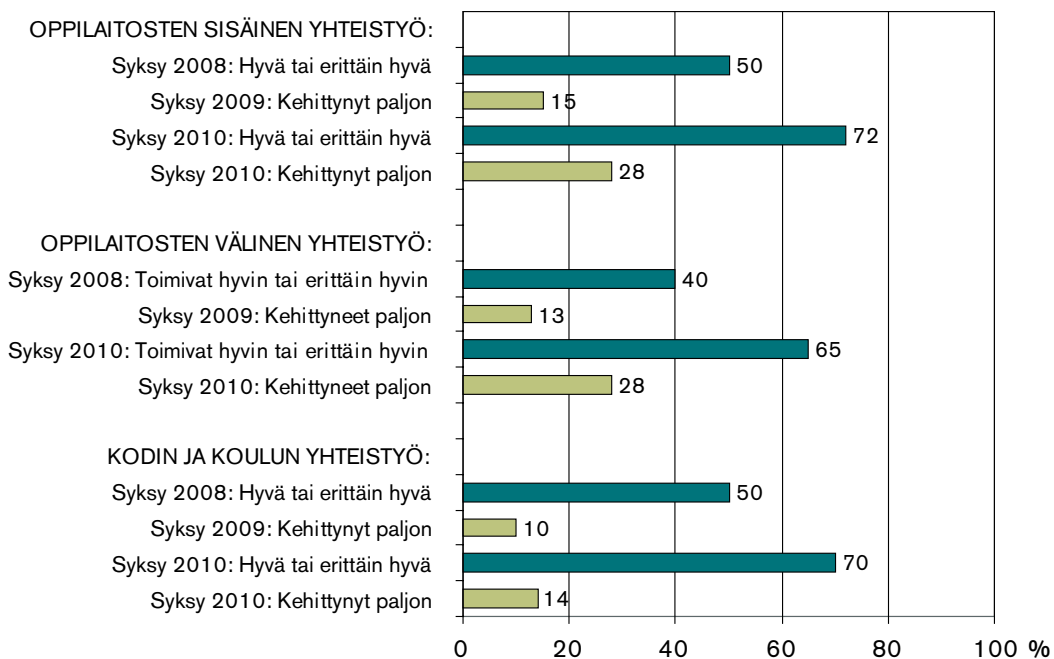
rakentaminen (29 %): löytyykö tahtotilaa, saadaanko eri hallintokunnat keskustelemaan keskenään, miten toimijat yhdistävät voimiaan?

Sekä vuotta että kahta vuotta myöhemmin kyselyissä ilmeni, että yhteistyö oli tosiaan edennyt. Syksyllä 2009 hankkeiden tärkeimpiä saavutuksia koskeneista lausumista (f = 396) 29 % käsitteli sitä. Syksyn 2010 kyselyssä merkittävimäksi OKE:n aikaansaamaksi muutokseksi (30 % yhteensä 332 lausumasta) osoitettiin yhteistyö, jota pidettiin myös toiseksi eniten hanketta edistäneenä tekijänä (26 % yhteensä 618 lausumasta). Ponnistelijien tulosten vakiinnuttamisarvioita tuettiin ajatuksella, että vuoropuhelu auttaa ja kantaa. Myös kaikkien kuntien haastatteluissa syksyllä 2009 ja 2010 kumppanuutta kiitettiin.

Toisaalta hankkeen puolivälissä syksyllä 2009 vielä jäljellä olevien tehtävien joukossa (471 lausumaa) yhteistyö oli opintopolun nivelvaihteen jälkeen toiseksi useimmin (17 %) esillä. Syksyllä 2010 kuvattiin sekä kyselyssä (32 % hanketta vaikeuttaneita tekijöitä kuvaavista 502 lausumasta) että joissakin kuntahaastatteluissa juuri yhteisen tahtotilan muodostamisen kangertelua.

Opetusalan sisäinen yhteistyö

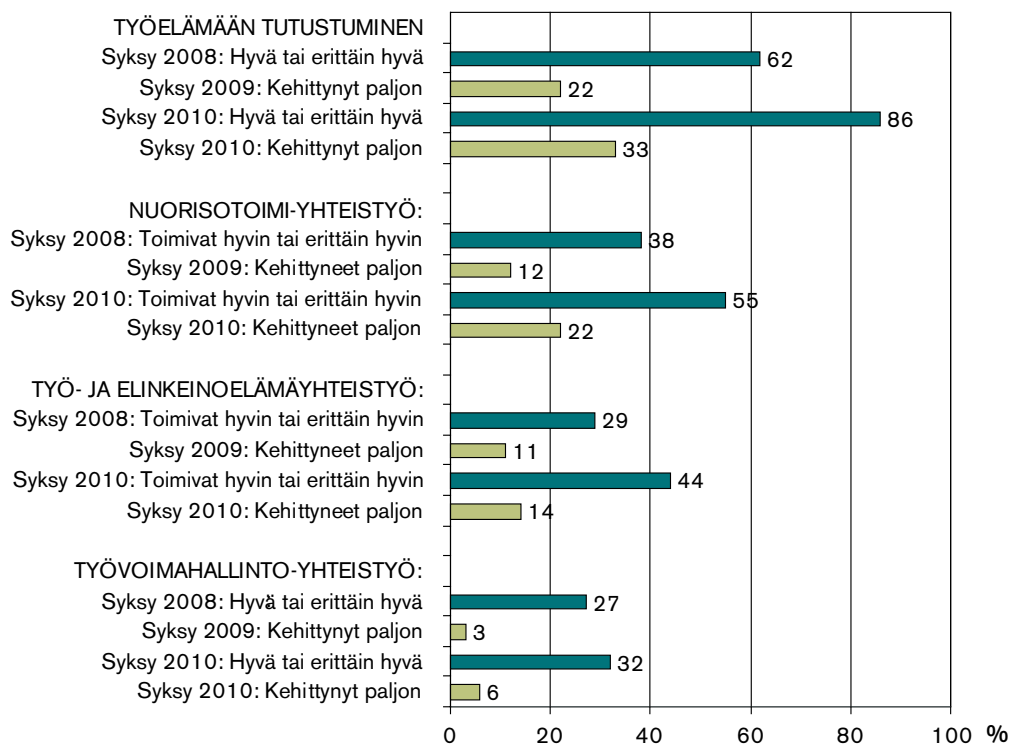
Tiedonkeruiden kolme ajankohtaa rinnastava kuvio 3 (osiot ”Syksy 2010: Kehittynyt paljon” -mukaisessa suuruusjärjestyksessä) osoittaa, että parhaiten oli kehittynyt sekä oppilaitosten sisäinen että niiden välinen yhteistyö.

Kuvio 3. Opetusalan sisäisen ja huoltajat huomioivan yhteistyön toimivuus ja siinä tapahtuneet muutokset

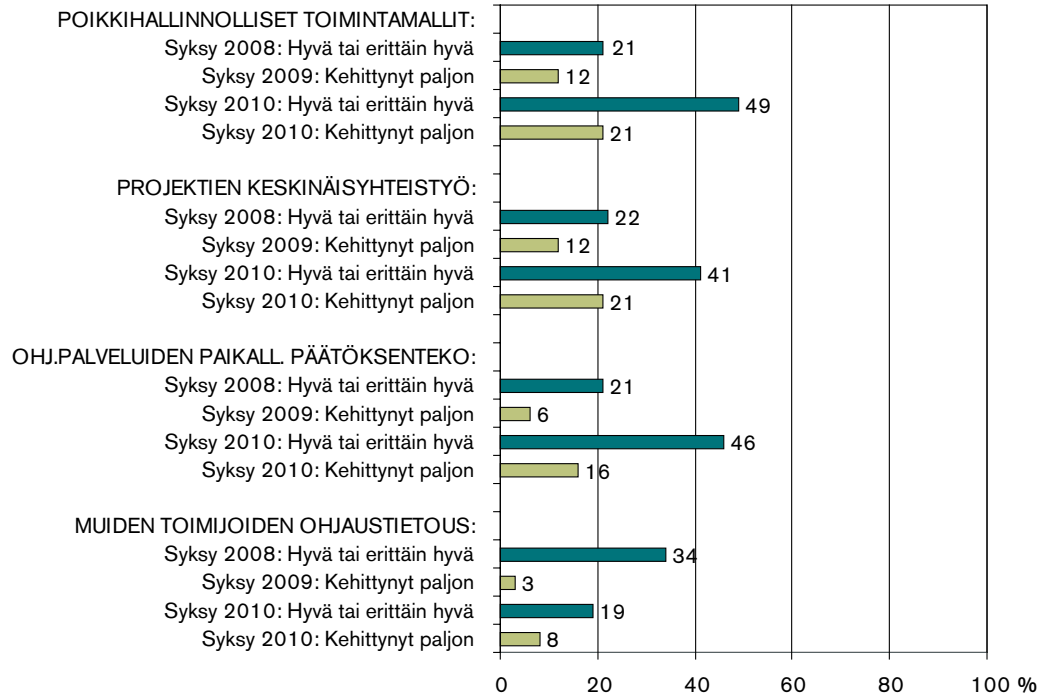
Oppilaitosten ulkopuolelle suuntautuva yhteistyö

Kuvion 4 osiot on pantu syksyn 2010 Kehittynyt paljon -arvion mukaiseen suuruusjärjestykseen. Eri vuosien tila-arvioita ja kehittymisen astetta verrattaessa näytti kaikissa poikkihallinnollista yhteistyötä koskevissa seikoissa tapahtuneen edistymistä. Eniten oli vuoden aikana parannettu työelämään tutustumista ja nuorisotoimen kanssa tapahtuvaa vuorovaikutusta, ja vähiten oli edistytty työvoimahallinnon sekä työ- ja elinkeinoelämän suuntaan tapahtuneessa vuorovaikutuksessa (kuvio 4).

Kuvio 4. Oppilaitosten ulkopuolelle suuntautuneen yhteistyön toimivuus ja siinä tapahtuneet muutokset

Kolmanneksi OKE-hankkeiden yhteistyötä voidaan arvioida monialaisten ja -ammattillisten yhteistyökäytänteiden avulla kuvioista 5.

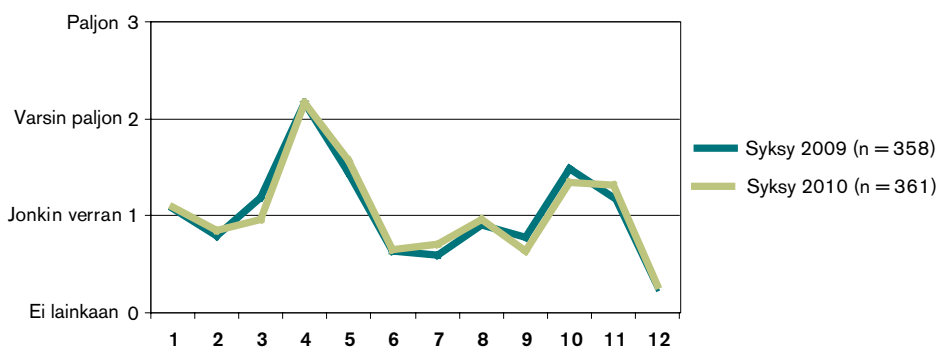
Kuvio 5. Monialaisten yhteistyökäytänteiden toimivuus ja siinä tapahtuneet muutokset

Viidennes syksyn 2010 vastaajista katsoi poikkihallinnollisten toimintamallien ja projektien keskinäisyhteistyön edistyneen paljon. Muiden ohjaustoimijoiden (esim. työelämän edustajat) ohjaustietoisuudessa oli vielä paljon toivomisen varaa; tämä oli itse asiassa ainoa tutkituista ohjauskäytänteistä, jossa toimivuuden arvio oli huonontunut vuodesta 2008 vuoteen 2010. Tulosta

selittänee se, että hankkeen aikana yhteistyö muiden toimijoiden kanssa lisääntyi, jolloin myös näiden ohjaustietoisuudessa mahdollisesti olevia puutteita alkoi tulla paremmin esiin.

Yhteistyö oman organisaation (koulun) ulkopuolisten yhteistyökumppaneiden kanssa

Syksyllä 2009 ja 2010 vastanneita verrattiin liitteen 1 kysymyksen B2 sisältämissä osioissa (asteikko 0 = ei lainkaan ... 3 = paljon) keskiarvojen avulla. Kuvion 6 jakaumat olivat hyvin yhdenmukaiset sen suhteen, miten paljon kanssakäymistä oli tapahtunut. Tärkeimmäksi nimetyn kumppanin kanssa tehdyn yhteistyön sisällössä ei ollut tapahtunut muutoksia samalla aikavälillä: edelleen merkityksellisintä oli ohjauskäytäntöjen parantaminen ja jakaminen sekä yhteisten tapahtumien suunnittelu ja toteutus (55 % yhteistyömuotoja koskevasta 322–431 lausumasta).

1. sosiaali- ja terveystoimi, 2. työ- ja elinkeinohallinto, 3. kunnan virkamiehet/hallinto, 4. peruskoulut/opettajat/opot, 5. toisen asteen ammatilliset oppilaitokset, 6. nuorisjärjestöt, 7. muut järjestöt ja yhdistykset (kolmas sektori), 8. yritykset, 9. muut työelämän edustajat (esim. järjestöt), 10. oppilaat/oppilaskunnat, 11. huoltajat/vanhempainyhdistykset, 12. kansainväliset yhteistyökumppanit

Kuvio 6. Yhteistyön määrä eri kumppaneiden kanssa

Kokonaisuutena ottaen yhteistyötä koskevat muutokset näyttävät tapahtuneen johdonmukaisesti myönteiseen suuntaan sekä yhteistyön tilaa että sen kehittymistä koskevissa arvioissa. Monialaisen vuorovaikutuksen (kuviokuva 5) muutosprosentit olivat selvästi vaatimattomampia kuin etenkin opetusalan sisäisessä kanssakäymisessä (kuviokuva 3) tai tarkasteltaessa työelämään tutustumista sekä työ- ja elinkeinoelämään ja nuorisotoimeen suuntautuneita yhteydenottoja (kuviokuva 4).

2.2 Siirtymävaiheiden ja erityisryhmien tuki

Siirtymävaihetta ja erityisryhmiä koskeva teema avoimissa kysymyksissä

Syksyllä 2008 kaksivuotisen kehittämisrupeaman alussa toimijoiden ennako-odotuksena oli, että opinpolun siirtymien ja erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden tarpeiden huomiointi olisi tärkeää (15 % yhteensä 597 lausumasta). Nuorten näkökulmaa korostavista odotuksista peräti 38 % (f = 274) kohdentui siihen, että koulutuspolkuja voidaan selkeyttää, lisätä vaihtoehtoja ja ehkäistä syrjäytymistä. Sekä lukuvuodelle 2008–2009 että 2009–2010 laadituissa toimintasuunnitelmissa nivelvaihekysymyksiin oli luvattu kiinnittää huomiota.

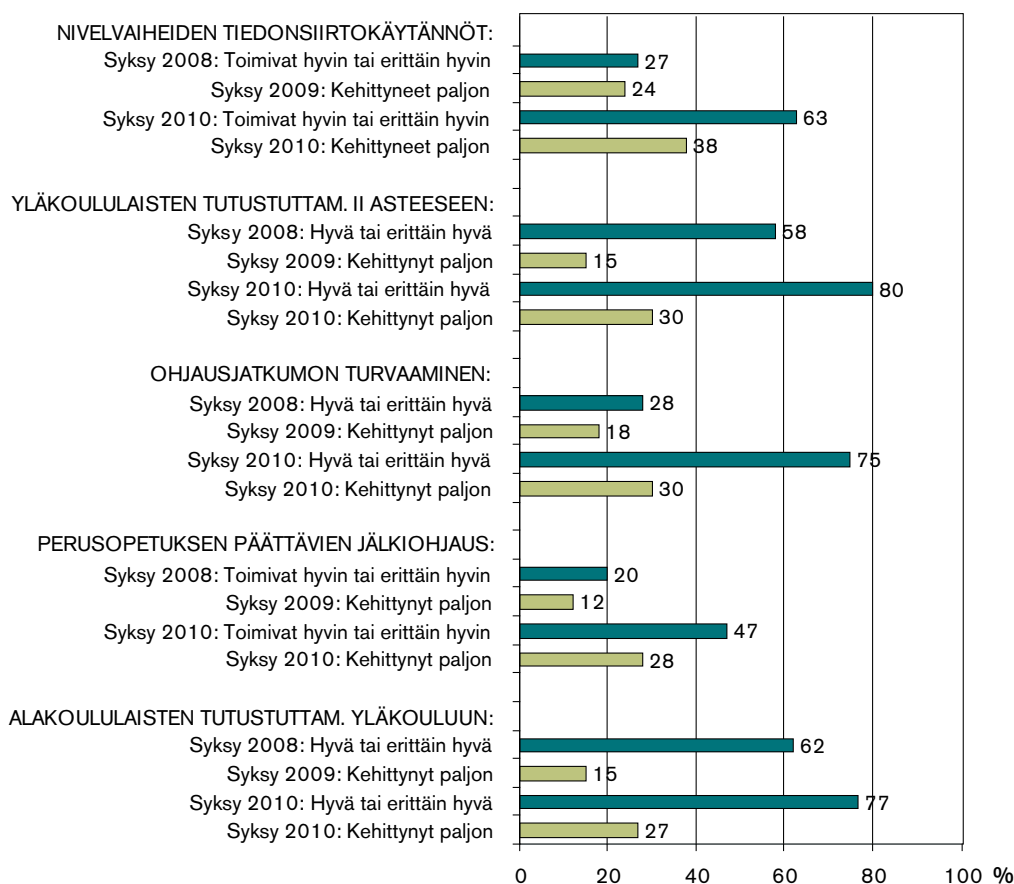
Syksyllä 2009 tärkeimmistä saavutuksista kerrottaessa (f = 396 lausumaa) selostettiin määrällisesti toiseksi useimmin (15 %) juuri siirtymiä koskevaa tietämystä ja opintojen tehostunutta seuranta. Samalla katsottiin, että nivelvaihteyden parantaminen oli selvästi suurin (23 % yhteensä 471 lausumasta) jäljellä ollut tehtävä. Syksyllä 2010 merkittävimpien OKE:n aikaansaamien

muutosten yhteydessä käsiteltiin jonkin verran (27 lausumaa 332 lausumasta) nivelvaiheyteistyön ja jälkiohjauksen paranemista. Hankkeen saavutuksia ja niiden vakiinnuttamista koskevien, kyselylomakkeeseen kirjattujen vapaamuotoisten kuvauksien joukossa jälkiohjaus, perusopetuksen päättävien ohjaus tai nivelvaiheohjaus tuli muutaman kerran esille. Syksyn 2010 haastatteluissa kaikissa kolmessa kunnassa tämä teema mainittiin saavutusten joukossa.

Erityisoppilaat (lyh. ero) saivat jonkin verran (6 %) huomiota kuvattaessa saavutuksia syksyllä 2009. Myös lukuvuoden 2009–2010 toimintasuunnitelmista löytyi erityistä tukea tarvitsevien ohjauksen tehostamistarve (37 mainintaa). Syksyn 2010 kyselyssä erityisen tuen tarvitsijoita koskevia mainintoja oli harvakseltaan lähinnä moniammatillista yhteistyötä kuvaavissa kysymyksissä, ja kuntahaastattelujen yksityiskohtaisemmasta teemaluettelosta löytyi yhteensä kahdeksan mainintaa tästä kohderyhmästä. Sen sijaan maahanmuuttajien (lyh. mamu) ohjausta koskeva materiaali puuttuu kyselyiden avoimiin kysymyksiin annetuista vastauksista ja haastatteluista käytännössä kokonaan.

Koulutukselliset siirtymävaiheet

Kuviosta 7 havaitaan edellä tutuksi tullut trendi, että kaikkien siirtymävaihetta koskevien ohjaukskäytänteiden toimivuus oli katsottu parantuneeksi.

Kuvio 7. Opinpolun siirtymävaiheita koskevien ohjauksjärjestelyjen toimivuus ja siinä tapahtuneet muutokset

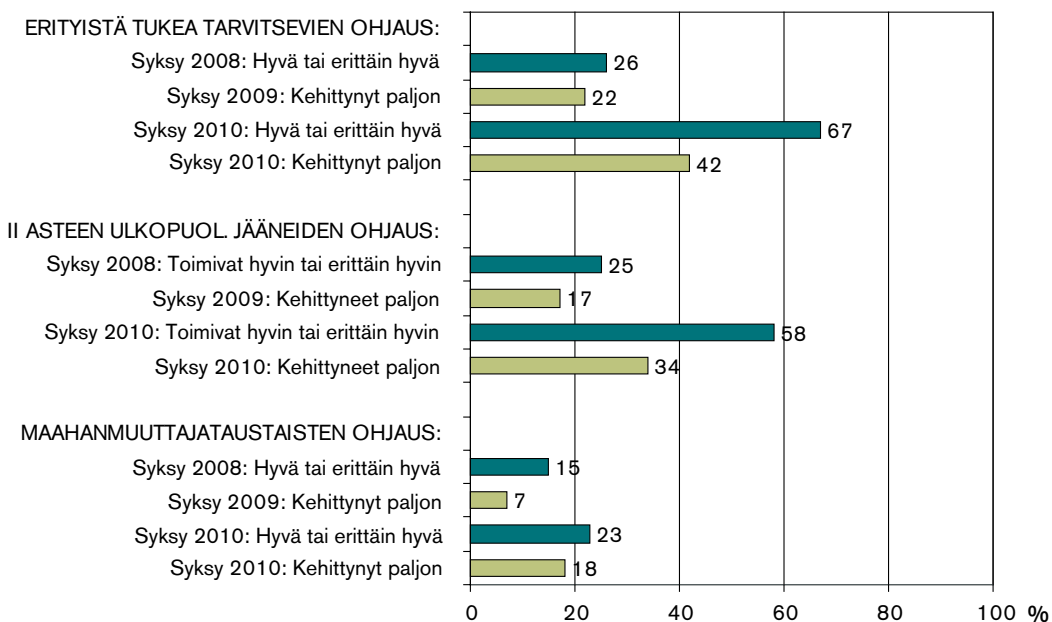
Nivelvaiheiden tiedonsiirtokäytännöt olivat selvien edistyksen paikka – jopa niin, että sen paljon kehittyneeksi arvioineiden osuus oli suurempi kuin lähtötilannekartoituksessa sen hyvin tai erittäin hyvin toimivaksi arvioineiden osuus. Yläkoululaisten tutustuttaminen toisen asteen koulutukseen arvioitiin toiseksi parhaiten kehittyneeksi. Vastaavasti ala-

koulu-yläkoulu -tutustuttaminen tuli arvioiduksi tässä verratuista tekijöistä vähiten edistyneeksi. Perusopetuksen päättävien jälkiohjausta piti lähtötilanteessa syksyllä 2008 peräti puolet vastaajista joko huonosti tai ei lainkaan toimivana; vuotta myöhemmin noin joka kymmenes ja kaksi vuotta myöhemmin melkein joka neljäs katsoi tässä edistytyn paljon.

Toisaalta kaikista kuvion 7 käsittelemistä nivelvaiheohjauksen kysymyksistä oli 1/4–3/5 vastaajista sitä mieltä, että joko asia ei ole ollut niille lainkaan tavoitteena (55–175 henkilöä/osio), tai kyseinen tavoite oli ennallaan tai kehittynyt vain hieman. Nuorten kannalta tärkeä ohjausjatkumon turvaaminen vaikuttaisi edellyttävän vielä tähänastista parempaa huomiota.

Erityisryhmät

Vastaajat arvioivat, että ero- (22 %) ja mamu-oppilaiden (7 %) ohjaus oli kehittynyt paljon ensimmäisen toimintavuoden aikana, ja syksyn 2010 aineistossa vastaavat prosentit olivat jo peräti 42 ja 18 (kuvio 8).

Kuvio 8. Erityisryhmien ohjauksen toimivuus ja siinä tapahtuneet muutokset

Työtä on tehty tarpeeseen, sillä peräti 40 % syksyn 2008 vastaajista piti mamu-oppilaiden ja 21 % ero-oppilaiden ohjaus- ja tukitoimia joko täysin toimimattomina tai heikosti toimivina. Toisen asteen ulkopuolelle jääneet pudokkaat olivat hekin saaneet vastaajien mielestä paranevaa huomiota osakseen, vaikka toisaalta puolet vastaajista arvioi heidän ohjauksensa toimivan vastausajankohtana enintään kohtalaisesti.

2.3 Ohjausta koskevien viestintäkäytänteiden tila

Tuloksia tarkastellaan kahdessa ryhmässä eli ensin muina kuin teknologiavälitteisen ohjauksen kysymyksinä ja sitten tieto- ja viestintätekniiikan hyötykäytön kannalta.

Viestintäteema avoimissa kysymyksissä

Noin kolme viidesosaa vastaajista ilmoitti lähtötilannekyselyssä syksyllä 2008, että heillä on alueellinen ohjaussuunnitelma, ja yli puolet vastasi myöntävästi kysymykseen koulun

ohjaussuunnitelman olemassaolosta. Lukuvuotta 2009–2010 koskevissa toimintasuunnitelmissa oli 78 mainintaa (f = 628) ohjaussuunnitelman, käsikirjan, lomakkeiden tai tukimateriaalin tekemisestä. Tärkeimpien saavutusten (f = 396 lausumaa) joukossa tuotiin syksyllä 2009 esille (9 %) juuri ohjaussuunnitelman aikaansaaminen. Syksyllä 2009 tekevämmä töitä luettelevista vastauksista (f = 471) noin 13 % muistutti, että tämä dokumentointi pitäisi vielä saattaa loppuun.

Syksyllä 2010 ohjaussuunnitelma mainittiin muutaman kerran yhdessä ohjauksen käsikirjan teon kanssa (42/332 lausumaa) merkittävänä OKE:n aikaansaamana muutoksena. Yhteistyötä tärkeimmän kumppanin kanssa kuvattaessa (753 lausumaa) muistettiin myös ohjaussuunnitelma (7 %), joskin se yhdistyi muun dokumentaation edistymiseen. Ohjaussuunnitelman laatiminen tai olemassaolo nähtiin muutamassa tapauksessa (14/618 lausumaa) koko hanketta edistäneeksi tekijäksi. Kymmenesosa uudistusten vakiintumiseen uskovaista kommentteista tukeutui ajatukseen, että ohjaussuunnitelmaan tai käsikirjaan merkitseminen turvaa käytänteiden säilymistä.

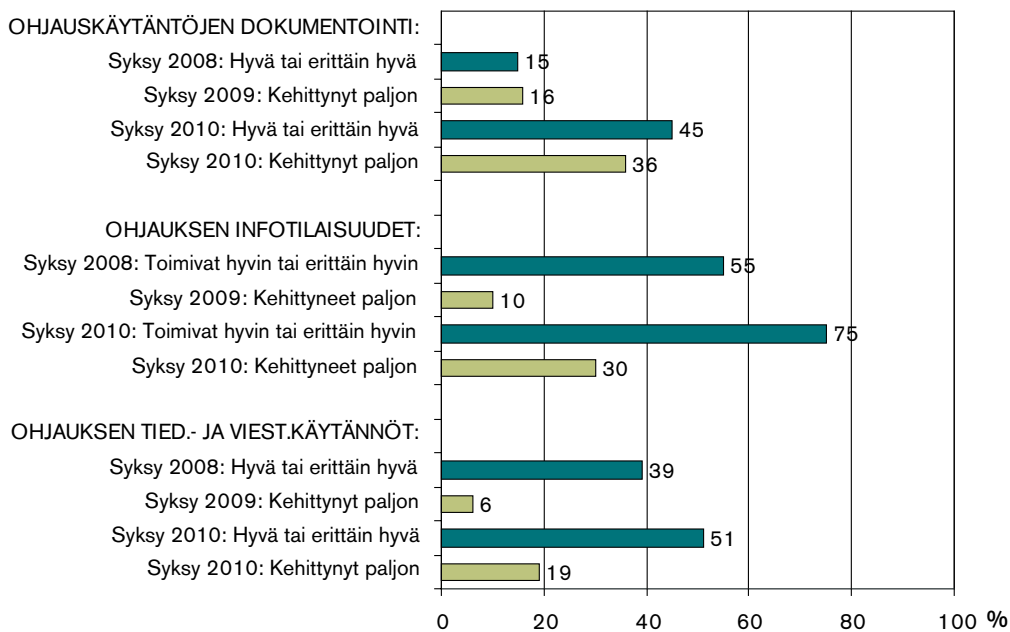
Syksyn 2008 haastatteluissa oli yhtä kuntaa lukuun ottamatta ohjaussuunnitelma vasta ohuesti esillä. Vuotta myöhemmin sitä ei vielä tuotu alustavinakaan tuloksina esille missään kolmesta kunnasta, vaikka tuolloin asiaa oli jo varsin paljon tuotu esille Opetushallituksen koulutuksissa ja koordinaattoritapaamisissa. Sen sijaan syksyn 2010 jokaisessa kuntavierailussa ohjaussuunnitelmasta puhuttiin moneen otteeseen.

Ohjausta koskevaa tietämystä laajasti ajatellen tuli sekä kyselyn avoimissa kysymyksissä että haastatteluissa esille, että ohjaus oli tullut aiempaa tunnetummaksi. Vaikkapa aineenopettajat olivat alkaneet ajatella itseään myös kasvatuksellisesti ja ohjauksellisesti vastuullisina koulun aikuisina oppiaineensa asiantuntijana toimimisen rinnalla. Samalla tuli esille myös vastustusta, jota ruokki epäily lisätyöstä ja ehkä omien vuorovaikutustaitojen riittävydestä haasteellisten nuorten kohtaamisessa. Oppilaan- ja opinto-ohjaajia on yleensä koulussa yksi tai kaksi, ja heidän peruskoulutuksensakin tapahtuu monesti erillään luokan- ja aineenopettajista. Siten heidän näkyvyytensä lisääntyminen koulukentällä on uutta ja sellaisena herättää helposti epäilyksiä.

Hankkeen alkuvaiheessa ennakoitiin ohjauspalvelujen näkyväksi tekemisessä ja viestimisessä tulevan ongelmia (8+20 %). Myös vuotta myöhemmin kuvatuissa vaikeuksissa niitä raportoitiin, samoin syksyllä 2010 hanketta estäneiden tekijöiden joukossa mainittiin (7 % 502 lausumasta) tiedonkulun puutteellisuudet. Vähintäänkin ”rivien väleistä” saattoi lisäksi monissa avoimissa kysymyksissä tunnistaa moitteita, ettei tieto ohjausasioissa ollut liikkunut riittävästi ylhäältä alas (sivistystoimenjohto – rehtori – opo) tai sivusuunnassa (opo – erityisopettaja tai koti – koulu).

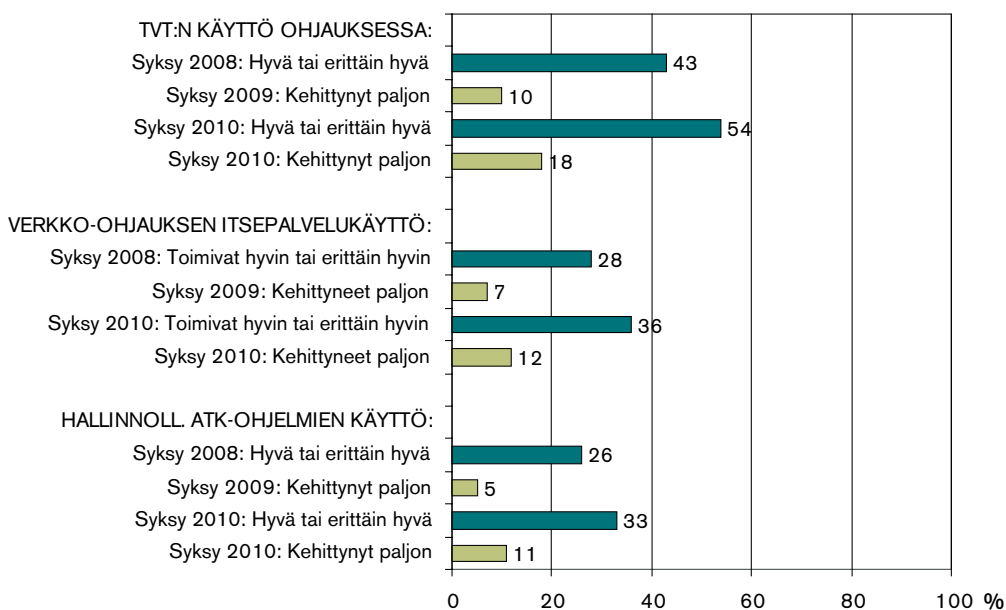
Ohjauspalveluista tiedottaminen

Kuvioissa 9 ja 10 on havainnollistettu kyselyaineistoista sekä ei-teknologisia että ATK-pohjaisia viestintäkäytänteitä, joilla ohjausta tehdään sekä nuorille että toisille ohjausammattilaisille tutuiksi. Ohjauksen käytäntöjen dokumentoinnissa raportoitiin syksyllä 2008 merkittäviä puutteita, mutta varsinkin kaksi vuotta myöhemmin vastaajien mielestä tässä asiassa oli edistytty. Ohjauksen infotilaisuudet olivat kohentuneet entisestään, vaikka ne arvioitiin varsin hyvin toimiviksi jo lähtötilanteessa (kuvio 9).

Kuvio 9. Ohjauspalveluista tiedottamisen toimivuus ja siinä tapahtuneet muutokset

Kuviosta 10 ilmenee, että tieto- ja viestintätekniikan (TVT) käytön tilaa kiitteli puolet hyvin tai erittäin hyvin toimivaksi, ja syksyllä 2010 viidennes katsoi siinä edistytyn omassa hankkeessa paljon. Verkko-ohjauspalveluiden itsenäiseen käyttöön tai hallinnollisiin ATK-ohjelmiin kohdentunut tyytymättömyys ei vielä näytä realisoituneen kovin merkittäviksi parannuksiksi.

Kuvio 10. Tietotekniikkavälitteisen ohjausviestinnän toimivuus ja siinä tapahtuneet muutokset

Kysymys tekniikan mahdollisuudesta tukea oppilaiden ohjausta on kiistanalainen siltä kannalta, että monet oppilaan- ja opinto-ohjaajat ovat koulutuksensa ja työkokemuksensa vakuuttamina face-to-face -ohjauksen kannattajia. Monet koulutusvalintoihin, psykososiaaliseen tukeen tai oppimisvaikeuksiin liittyvät ohjaustarpeet vaativat epäilemättä henkilökohtaisen kontaktin. Toisaalta jos oppilasmäärä on suuri, ja osa oppilaista erityisen ohjaustuen tarpeessa, joudutaan etsimään seuraavaksi parhaita keinoja vapauttaa aikaa sitä erityisesti tarvitseville ja huolehtia silti oppilasmäärän perustarpeista.

OKE-aineisto on tuonut esille myönteisiä kokemuksia sähköisistä työvälineistä, joilla on voitu löytää toimivia ratkaisuja tiedotus- ja yhteydenpitoluonteisiin kysymyksiin sekä esimerkiksi nivelvaiheseurantoihin. Kuviossa 10 olevia TVT:n tila- ja kehittymisarvioita voi pitää jopa ylioptimistisina todellisuuteen nähden (vrt. Atjonen 2005; Vuorinen 2006). Toteutettu kysymyksenasettelu mahdollisti vaikkapa sellaisen vastaajan, jonka mielestä on ihan hyvä, ettei verkkopalvelujen omaehtoiselle käytölle ole tehty mitään, kun sitä ei hänen mielestään tarvita.

2.4 Ohjauksen työmuodot

Työmuodot-teema avoimissa kysymyksissä

Lähtötilannearvioinnissa syksyllä 2008 vastaajat kiinnittivät kehittämishanketta koskevissa odotuksissaan ($f = 597$) jonkin verran huomiota (3 %) henkilökohtaisen ohjauksen voimavarojen lisäämiseen, ja he toivoivat ohjauksen työvälineiden ja materiaaliressurssien paranemista (20 %). Myös ohjaajien osaamisen koheneminen esimerkiksi projektiin kuuluvan koulutuksen myötä oli osin tulkittavissa henkilökohtaisen ohjauslaadun osatekijäksi.

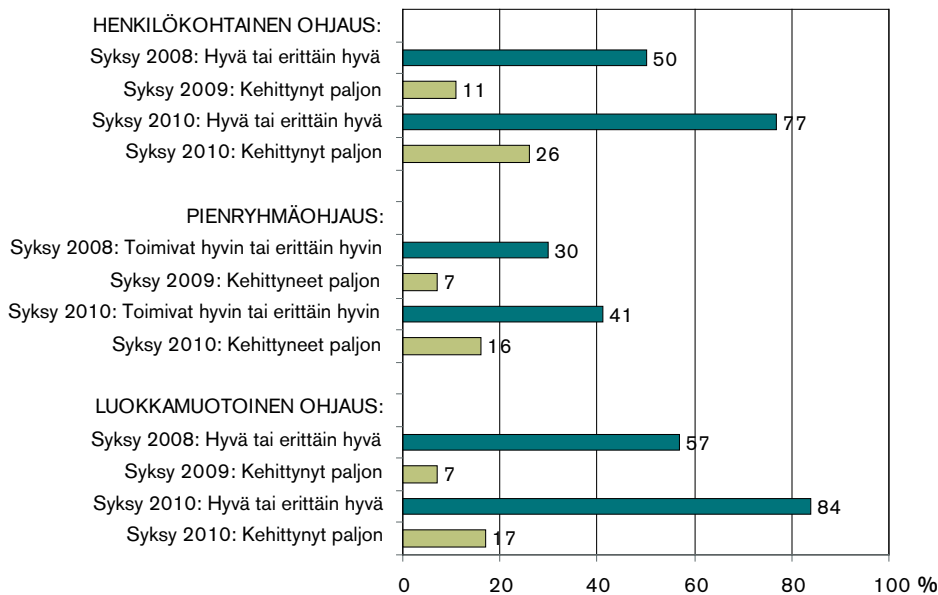
Ensimmäisen työskentelyvuoden jälkeen syksyllä 2009 hanketoimijat kertoivat keskeisiin saavutuksiin ($f = 396$) kuuluvan uusien ohjausroolien omaksumista (esim. ohjaus koulun yhteisenä tehtävänä, 4 %), ja siinä toivottiin vielä seuraavanakin lukuvuonna edistytävänä (6 %). Suoranaisesti ei kuitenkaan kajottu esimerkiksi pienryhmäohjaukseen tai luokkamuotoiseen ohjaukseen.

Syksyllä 2010 merkittävien muutosten joukossa kuvattiin ohjauskäytäntöjen kehittymistä (23 % 332 lausumasta); siinä yhteydessä mainittiin myös pienryhmäohjaus muutama kerran. Monitulkintaisissa ”käytäntöjen kehittäminen” -sisältöluokissa vaikkapa henkilökohtaisen tai koulun tasoisen muutoksen (osa I: taulukko 11) erittelyjen tai hankkeen vakiinnuttamisperustelujen (osa I: taulukko 14) joukossa oli jonkin verran selostuksia, miten luokan tai henkilökohtainen ohjaus oli parantunut. Sekä syksyn 2009 että 2010 haastatteluissa tuli samantapaisia mainintoja etenkin oppilaan- ja opinto-ohjaajina toimineilta tai aineen- ja erityisopettajilta.

Työmuodot

Kuvion 11 mukaan pienryhmäohjaus on edelleen ”tuntemattomin” näistä kolmesta työmuodosta, ja vain 13 % vastaajista katsoi sen kehittyneen paljon kahdessa vuodessa. Hyvin jo ennestään toimineen henkilökohtaisen ja luokkamuotoisen ohjauksen arvioitiin edelleen kehittyneen hankevuosien aikana.

Tässäkin tulokokonaisuudessa näkyy epäsuorasti, etteivät vastaajat puntaroineet OKE-työtään erityisesti nuorten maailmasta käsin. Sieltä päin saavutuksia tai jäljellä olevaa työtä katsellen vastaajat olisivat todennäköisesti päätyneet arvioimaan ohjausprosesseja ohjaaja-ohjattava -lähiohjaussuhteen työvälineiden kannalta. Paitsi vertaiskeskustelujen oppilaille tuottaman lisäarvon, niin myös ohjauksen saatavuuden kannalta esimerkiksi pienryhmäohjaukseen olisi voitu suuntautua enemmän – huolimatta sitä vaikeuttavista lukuisista lukujärjestysteknisistä ja pedagogisista haasteista.

Kuvio 11. Ohjauksen työmuotojen toimivuus ja niissä tapahtuneet muutokset

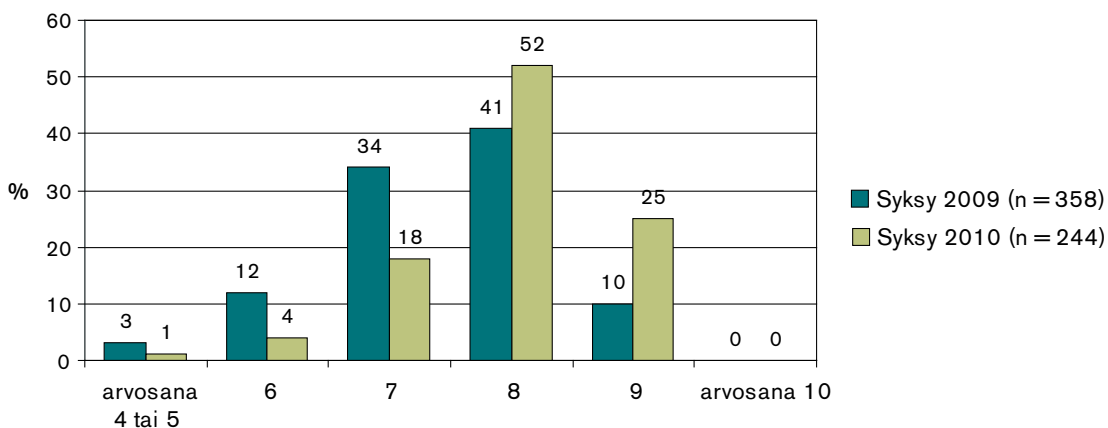
2.5 Kokoavia arvioita kehittämistyön vaikuttavuudesta

Tässä luvussa tiivistetään vastausta kolmanteen kysymykseen, eli *millainen vaikuttavuus OKE-hankekokonaisuudella on ollut oppilaanohjauksen kehittämisessä*.

Aluksi on tarpeen toistaa raportin alussa esitetty varauma, ettei monimuotoisen kenttäkokeilun lähtötilanteiden, paikallisten tavoitteiden ja lopputulosten erilaisuuden vuoksi voida ylittää sanan varsinaisessa, metodisen tiukassa merkityksessä vaikuttavuuteen. Toisaalta ahdas kontrollivaatimus tekisi tyhjäksi suurimman osan opetus- ja kasvatustieteiden kokeilutoiminnasta, jota ei voi vangita laboratorioihin. Lähdemme siis siitä, että *eri ajan-kohtina samalla tavalla, joskin osin eri vastaajasegmenteistä, kerättyjen tietojen vertailusta syntyy kuvaa asiointilojen mahdollisista muutoksista*, joiden yhtymäkohtia OKE-hankkeeseen ei ainakaan voi kiistatta kiistää.

Muutoksien näkyvyys ja pysyvyys

Toimijoiden itsearvioinneista tehdyn kouluarvosanaajakauman (kuvio 12) perusteella OKE-saavutukset ovat hyviä: syksyn 2009 keskiarvosta 7.3 oli edetty keskiarvoon 7.8.

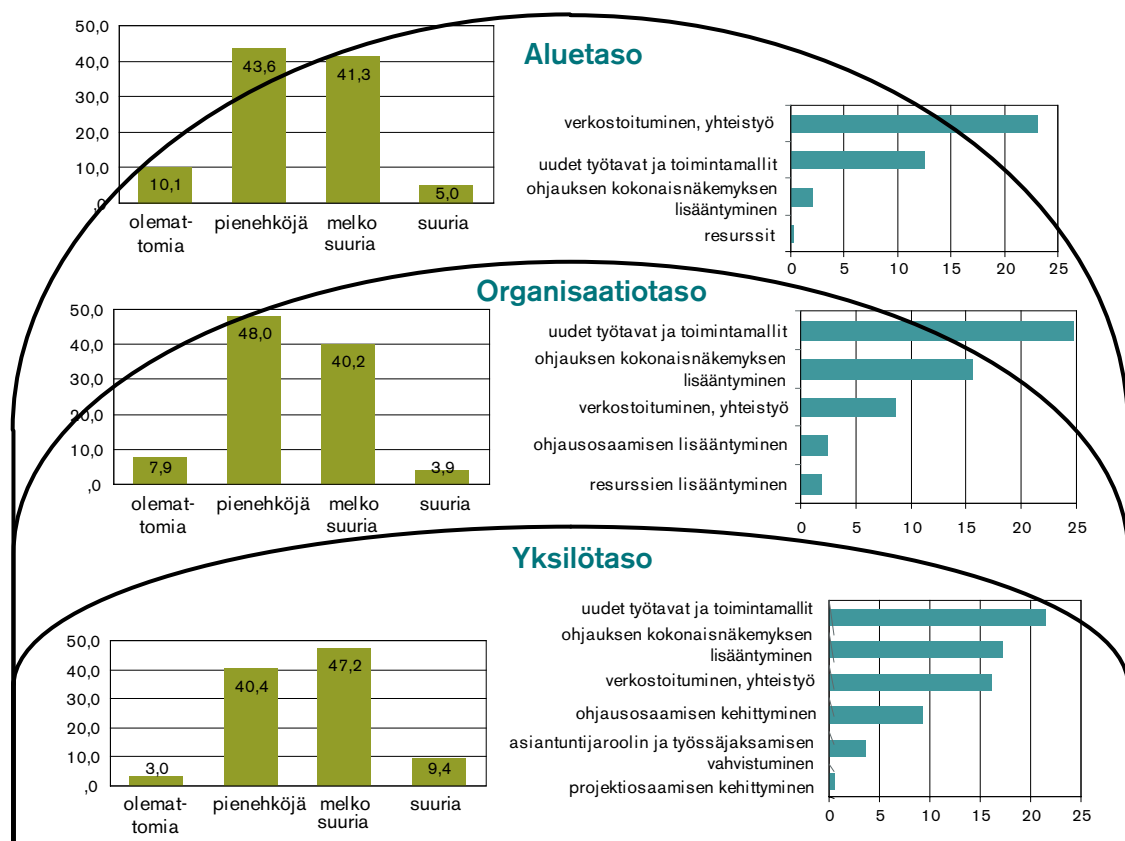

Kuvio 12. Tavoitteiden saavuttamisen arviointi kouluarvosana-asteikolla syksyllä 2009 ja 2010

Tulosten myönteistä yleiskuvaa täydentävät muutamat kokonaisarviointia edellyttäneet strukturoidut kysymykset:

- Seitsemän kymmenestä kaksi vuotta hankkeessa toimineesta katsoi, että hankkeen tuloksia voidaan vakiinnuttaa hankkeen päättymisen jälkeen hyvin tai melko hyvin; vastaava prosenttiluku syksyllä 2009 aloittaneista oli 52.
- Kolmannes piti omia ponnisteluja hankkeen hyväksi tuloksellisina tai melko tuloksellisina, ja muiden työstä antoi saman arvioinnin jopa puolet vastaajista.
- Puolet vastaajista koki henkilökohtaiset muutokset suuriksi tai melko suuriksi, ja sekä koulu- että aluetasoisia muutoksia piti yhtä merkittävänä kaksi viidestä vastaajasta.

Kun yhdistetään eri tasoilla tapahtuneiksi arvioitujen muutoksien merkittävyys ja sisällöt haastatteluista ensimmäisen osan luvussa 2.2.3 työstetyn kuvion 5 virittämään muottiin, voidaan esittää kuvion 13 kaltainen vaikuttavuusnäkökulma.

Kuvio 13. Vastaajien arvioinnit OKE:n eritasoisista vaikutuksista (vastaajien ja lausumien prosenttijaumat)

Uusien työtapojen ja -mallien sekä verkostoitumisen asema on näkyvä kaikilla tasoilla, mutta ensiksi mainittu hallitsee ymmärrettävästi henkilökohtaisia ja toinen aluetason kokemuksia. Holistisen ohjausajattelun kehittyminen aluetasolla on vähäistä, muutoin siinä näytettäisiin saavutetun varsin paljon edistystä. Muutoksen mittavuuden kokemukset ovat jopa yllättävän samanlaiset niin henkilö-, koulu- kuin aluekohtaisesti katsottuina.

Ohjaukikäytäntöjen toimivuus ja niiden kehittyminen

Osan II luvuissa 2.1–2.4 temaattisesti esitellystä osiovertailusta ilmenee *ensinnäkin*, että syksyllä arvioitiin *ohjaukikäytäntöjen* ($f = 28$) *toimivuus* yhtä poikkeusta (muiden toimijoiden ohjaustietoisuus) lukuun ottamatta paremmaksi kuin lähtötilanteessa syksyllä 2008. Suhteellisesti suurin parannus tapahtui ohjauksen informaatiotilaisuuksissa (ne hyväksi tai erittäin hyväksi arvioineiden määrä lisääntyi 61 % syksystä 2008 syksyyn 2010), ohjausjatkumon turvaamisessa (47 %) ja erityistä tukea tarvitsevien ohjauksessa (41 %). Viimeksimainittua saattaa selittää se, että osa OKE-kunnista osallistui myös KELPO-hankkeeseen, jossa kiinnitettiin huomiota juuri erityisen tuen tarvitsijoihin. Myös nivelvaiheiden tiedonsiirtokäytäntöjen paranemiseen (36 %) ja toisen asteen ulkopuolelle jääneiden ohjaukseen (33 %) tyytyväisten määrän lisäys on huomion arvoinen.

Toiseksi edellä mainituista luvuista ilmenee, että *poikkeuksetta kaikissa ohjaukikäytänteissä* ($f = 28$) *tapahtunut kehitys* arvioitiin syksyllä 2010 paremmaksi kuin syksyllä 2009. Suurin kehitysaskel oli otettu erityistä tukea tarvitsevien huomioimisessa (paljon kehittyneeksi arvioineiden määrä lisääntyi 20 % syksystä 2009 syksyyn 2010), ohjaukikäytäntöjen dokumentoinnissa (20 %) ja ohjauksen informaatiotilaisuuksien toteuttamisessa (20 %).

Aineistot kertovat tietysti myös kesken olevista tai jääneistä ohjaukskysymyksistä. Edellä jo sivuttiin muiden ohjaustoimijoiden heikkoa ohjaustietoisuutta. Lisäksi maahanmuuttajataustaisten oppilaiden ohjaus oli varsin heikolla tolalla, yhteyksien muodostaminen työvoimahallintoon työlästä, pienryhmäohjaus heikoissa kantimissa ja verkossa olevien ohjauspalveluiden hyödyntäminen vähäistä. Nämä olivat toimivuusarvioiden peränpitäjiä vielä kaksi vuotta OKE-periodin alkamisen jälkeen. Mikä noista on kipeimmän hoidon tarpeessa, on jo vaikeampi ratkaista, koska ne ovat eri tavoin merkittäviä erilaisille oppilaitoksille tai kunnille riippuen siitä, millaista ohjaustarvetta oppilasaineksessa eniten esiintyy.

Kokonaisuutena ottaen voidaan ajatella, että kun hanketoimijat tunnistivat samojen käytäntöjen olleen kehittämisen kohteina ja arvioivat niiden kehittyneen hankkeen ansiosta, *hankkeella on ollut vaikutusta käytäntöjen kehittymiseen*.

Yhteistyö sekä puhe eduista ja haitoista

Jos ja kun *yhteistyön lisääntymistä* pidetään arvokkaana saavutuksena, siihen tuli paljon myönteisiä kuvauksia avoimista kysymyksistä, ja siihen kiinnitettiin myös haastatteluissa huomiota. Toisaalta kun verrataan syksyn 2009 ja 2010 aineistoja strukturoitujen osien avulla (liite 1: B2), valottaa ”lahjomaton” vertailu laimeamman kuvan. Runsaaksi yhteistyön arvioineiden määrä oli syksyllä 2010 vain 1–4 % suurempi kuin vuotta aiemmin ainoastaan neljän kumppanin kohdalla: toiset peruskoulut/opettajat/opot, toisen asteen oppilaitokset, kolmas sektori ja nuorisjärjestöt. Muutos oli päinvastainen suhteessa oppilaskuntaan, huoltajiin, sosiaali- ja terveystoimeen, kuntaan, yrityksiin sekä työ- ja elinkeinohallintoon. Prosenttiluvut ovat pieniä, mutta todistavat osaltaan koko ajan näkyvillä ollutta trendiä, että opetusala tekee ohjausyhteistyötä jo entuudestaan tuttujen kanssa.

Vaikuttavuutta voidaan yrittää arvioida myös silmämällä, miten hanketta edistäviä ja estäviä tekijöitä on eri ajankohtina lausuttu julki.

- **Syksyn 2008 verkkokyselyssä** (vastaajia 442) tuotettiin 871 lausumaa myönteisistä odotuksista projektia kohtaan, ja kielteisiä tai epäileviä lausumia oli puolestaan 843.
- **Syksyn 2009 verkkokyselyssä** (vastaajia 358) hankkeen saavutuksia ja sankaritekoja kuvailtiin yhteensä 1 164 kommentin verran. Lohikäärmeitä eli hankkeen merkittävimpiä

vastuksia metaforalla tiedusteltaessa tuotettiin 272 lausumaa. Hanketta vaikeuttaneita tekijöitä tiedusteltiin strukturoidulla osiostolla, joten sen tiedon käyttäminen ei tässä käy päinsä.

- **Syksyn 2010 verkkokyselyssä** (vastaajia 361) kirjoitettiin 618 lausumaa hankkeen edistäjistä ja 332 lausumaa merkittävistä muutoksista. Vastaavasti tuotettiin 502 lausumaa työtä vaikeuttaneista tekijöistä ja 95 lausumaa hankkeen kielteisistä seurauksista.

Tämän vertailun karkea saldo on, että hankkeen myönteiset puolet painavat vaakakupissa enemmän kuin kriittiset kokemukset. Tulos pitää paikkansa tietyksi enintään ryhmätasolla, sillä vastaajissa oli henkilöitä, jotka pitivät monista perustelluista ja osin asenteellisista ja sattumanvaraisista syistä OKE:n toteutusta ja lopputulosta epäonnistuneina. Toisaalta on paljon niitä, jotka olivat koko hankkeesta hyvin innostuneita, lisäresursseihin tyytyväisiä, projektin saavutuksista ylpeitä ja totesivat, että kuluneet kaksi vuotta olivat olleet vaivan arvoisia.

Opetushallituksen asettamien yleisten tavoitteiden toteutuminen

Opetushallitus ilmaisi ainakin viisi tavoitekokonaisuutta vuonna 2008 käynnistyneelle, erityisesti perusopetuksen vuosiluokkia 6–9 koskeneelle oppilaanohjauksen kehittämiseksi.

Ensinnäkin toivottiin *alueellisen ohjaussuunnitelman tekemistä*, kuten perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa oli muun muassa vuonna 2004 tuotu esille. OKE-tulokset osoittavat, että tässä asiassa on edistytty jossain määrin, paikoitellen jopa hyvin. Kunta- tai oppilaitoskohtainen ohjaussuunnitelma on ollut sekä hanketyön tulos että monesti siihen liittyvän, työnjakoa täsmentävän ”oppaan” tai ”käsikirjan” ansiosta väline muiden tavoitteiden saavuttamiseen, esimerkiksi yhteistyön paranemiseen eri ohjaajien kesken tai oppilaiden opintopolun nivelvaiheen tiedonsiirron varmistamiseen.

Toiseksi lausuttiin odotus *kodin ja koulun yhteistyön kehittämisestä*. Sitä koskevat OKE-tulostodisteet ovat vähäiset etenkin vastaajien omaehtoisesti esiin nostamina. Arvioitavaksi tarjottu valmis osio ”yhteistyö huoltajien kanssa” sai vastaajilta hyvät arviot siinä mielessä, että melkein kolme neljästä piti yhteistyön tilaa hyvänä tai erittäin hyvänä mutta vain 14 % katsoi sen kehittyneen paljon. Eikö hyvää tarvitse kehittää eli otaksutaanko perustellusti tai idealistisesti, että tavanomaiset yhteistyömuodot (vanhempainillat tai -vartit) ovat riittäviä kaikenlaisten oppilaiden ohjaustarpeiden tyydyttämisessä?

Kolmas tavoite koski *yhteistyötä työ- ja elinkeinoelämän kanssa*. Tässä on kehitytty ilmeisen paljon, sillä työelämään tutustuttamiseen oli paneuduttu monissa hankkeissa, ja etenkin ope-TET oli virkistänyt aiheesta käytävää keskustelua ja herättänyt opettajat miettimään työelämäkysymyksiä uudella tavalla. Peräti 86 % syksyn 2010 vastaajista katsoi, että oppilaiden työelämään tutustuttaminen toimii hyvin tai erittäin hyvin. Prosenttilukua voisi pitää melkoisen optimistisena koko koulu- ja kuntakirjoa ajatellen, tai sitten tavoitetaso on ollut vaatimaton. Toisaalta joka kolmas vastaaja ei ollut tehnyt lainkaan yhteistyötä työ- ja elinkeinohallinnon tai yritysten kanssa (osa I: taulukko 6).

Nuorten syrjäytymisen ehkäiseminen on suuri tavoite, ja siihen vaikuttavat monimutkaisesti monet tekijät (Atjonen, Manninen, Mäkinen & Vanhalakka-Ruoho 2011). Katsottaessa erityistä tukea tarvitsevien ohjauksen, nivelvaihteyden, tiedonsiirtokäytäntöjen, peruskoulun päättävien ohjauksen ja jälkiohjauksen jakauma- ja kehitystietoja sekä hienoisia liikahduksia moniammatillisessa ohjaustyössä, aineisto antaa tukea väitteelle, että tällaisen suuren ennaltaehkäisemisen tavoitteen suuntaan on kuljettu. Toimijoiden vastuuta, tietojärjestelmiä ja verkostoja on kuitenkin vielä vahvistettava, että perusopetuksen ohjaustoimijat voisivat kantaa riittävää vastuuta syrjäytymisen hillitsemisessä.

Viides tavoite oli ”*toiminnan juurruttaminen*”, jolloin toiminta täytyy ymmärtää toimijoiden omasta tavoitteenasettelusta käsin. Muutosten vakiinnuttamista koskevissa perusteluissa tuotiin joissain tapauksissa esille, ettei pitkän tähtäimen suunnitelmia oltu välittömän kehittämisrahan käytön innostamina ehkä enemmän mietitty. Monissa tapauksissa näytti kuitenkin siltä, että pysyvien toimintakäytänteiden saavuttamista oli ajateltu alusta pitäen ja sovitettu uudistuksia olemassa oleviin ratkaisuihin, eli kuten yksi vastaaja osuvasti totesi: ”Olemme tehneet niin yksinkertaisia ja konkreettisia asioita, että ne jäävät elämään varmasti”.

Useissa hankkeissa oli myös kehitetty erityisesti ohjauksen perustoimintaa, jolloin tulosten vakiinnuttaminen on helpompaa.

3 Pohdinta

Eräs haastateltu opinto-ohjaaja käytti klassista metaforaa OKE-muutoksien kuvauksessa sanoessaan, että ”*oppimiseni on ollut kuin sipulin kuorimista, edeten kuivasta kohti mehevää ydintä*”. Siinä kuvastuu mainiosti myös organisaatiosoisien kehittämisen arki, että perustoiminnan kirkastaminen tarkoittaa systemaattista olennaisen ja vähämerkityksisen erottelua ja toisinaan kipeitä ratkaisuja heittää pois elinvoimansa menettäneitä osia. Metafora on optimistinen oletuksessaan, että lopulta löytyy terve ydin, oppilaiden hyvinvointi, jota varten ohjausvoimia tulee keskittää.

Työn alkaessa ei voida tietää, montako kerrosta joudutaan käymään läpi ja paljonko sen aikana vuotaa kyyneleitä. Kun oleellisin on saatu kuorittua esiin, on tehtävä varsin pian päätös, mihin se käytetään ennen kuin ydin pilaantuu käsiin tai osoittautuu muuten ajateltuun tarkoitukseen soveltumattomaksi. On voimavarojen tuhlausta joutua ottamaan uusi sipuli ja aloittamaan kaikki alusta. Tässä suhteessa OKE-hankkeet elivät tämän raportin rakentumisen aikoihin lukuvuonna 2010–2011 etsikkoaikaansa: miten löydetty hyvä pidetään elossa?

Ohjaus täsmentää paikkaansa koulukentässä

Yksi hanketavoitteista ja tuloksista välittyvä ajatus on, että perusopetuksessa oppilaan- ja opinto-ohjaus on ollut laajentamassa reviiriään tai tuomassa itseään aiempaa näkyvämmiin esille. Esimerkiksi oppimiskäsityksissä tapahtunut muutos on perinteisen opettamisen rinnalla muistuttanut aikuisen ohjauksellisen otteen merkityksestä kasvavien lasten ja nuorten tasapainoiseen kehitykseen. Ylipäättään yhteiskunnassa on yksinäistymis- ja individualisointikehityksen kanssa samanaikaisesti havaittavissa, että ohjaus- ja neuvontatyö on ulottautunut monille ihmiselämän alueille aiempaa intensiivisemmin (esim. parisuhde- tai perheneuvonta, personal trainer -palvelut, elämänhallintaopastus). Niinpä oppilaitoksetkin laativat yliopistoja ja ammattikorkeakouluja myöten ohjausstrategioita.

Perinteisin ohjauksen alue eli ammatinvalinnan- tai uraohjaus on perusopetuksessa saanut rinnalleen vahvasti psykososiaalisen ja oppimisvaikeuksien ohjauksen tehtäviä, joista viimeksi mainitut ovat kuuluneet pitkään melkein monopolina erityisopetukselle ja -opettajille. Näistä kaikista tehtävistä selviytyminen ei ole voinut kohdentua enää vain yksittäisille oppilaan- tai opinto-ohjaajille, vaan näkemys kaikkien aikuisten yhteisestä ohjausvastuusta on voimistunut. Samalla on jouduttu miettimään toimijoiden keskinäistä työnjakoa ja sen läpinäkyväksi tekemistä ohjaussuunnitelmassa. Lopputulomaksi ajatellaan, että yhteisvastuullinen ohjaus kattaa tarkemmin oppilaiden moninaiset tarpeet, ja useat erilaiset ohjaajat tavoitteineen, keinoineen ja tyyleineen täydentävät toisiaan suotuisasti.

Kaikki hyvät ja periaatteellisesti hyväksyttävät ajatukset kohtaavat tietysti vastustusta. Kun joku taho korostaa merkitystään sekä odottaa vastavuoroisesti toiselta omaa panosta, herää helposti kysymys, mistä otetaan aika ja tila laajenevalle toiminnalle, ja keneltä tai mistä se on pois. Mikseivät opot pysy reviiirillään ”opottamassa” eli neuvomassa perusopetuksen yhdeksännellä luokalla tehtävissä tärkeissä opiskeluvälinoissa? Minunko matematiikan tai musiikin opettajana pitäisi ryhtyä toimimaan terapeutina tai tarttua oppimisvaikeusohjaamon ruoriin? Saavatko ne jotain lisärahaa, ja onko se meidän määrärahoistamme pois? Rintamalinjojen tiivistyminen ja sitten niiden väljeneminen vaativat oman aikansa sekä monia koulutuksia ja keskusteluja sen kirkastamiseksi, että ohjausta tehdään oppilaiden parhaaksi ja että monilla oppilailta on vaativia huolenaiheita, joiden kanssa heitä ei saa jättää yksin.

Elefantilla on monta ulottuvuutta

Kuluneiden runsaan kahden vuoden aikana olemme tutkijoina keskustelleet ohjauksesta ohjauksen alan kouluttajien, tutkijoiden, OKE-koordinaattoreiden, opettajien, nuoriso- tai sosiaalitoimen edustajien, sivistystoimen johdon, Opetushallituksen virkamiesten ja käytännön oppilaan- ja opinto-ohjaajan työtä tekevien kanssa. Kaikilla meillä on myös oma historiamme erilaisen ohjauksen erilaisissa kysymyksissä ja käytännöissä. Kunkin positiosta käsin ohjaus näyttää hieman erilaiselta, ja käy kuin vanhassa jutussa elefanttia eri puolilta kosketusaistinsa avulla kuvaaville sokeille miehille: jokaisella on oma käsitys elefantista.

Tutkimuskokonaisuudessamme erilaisten ohjaustoimijoiden näkemys ohjauksen olemuksesta on valottunut sekä epäsuorasti avoimiin kysymyksiin annetuista vastauksista että suoraan kahden syksyn haastatteluista, joissa ihmisiä varta vasten pyydettiin määrittelemään ohjausta. Alakoulun opettajille ohjaus on ennen muuta osa kasvatustyötä, yläkoulun opettajille ja opinto-ohjaajille jo selvemmin nuorten opiskelu- ja työtulevaisuuden ennakointia. Erityisopettajille ohjaus näyttäytyy työn tekemisenä oppimisvaikeuksien sekä opiskelutaitojen ja -asenteiden sekä minäkäsityksen parissa.

Sosiaalitoimen edustajan tai kuraattorin arjessa nousee mukaan jo edunvalvonnan kysymyksiä. Nuorisotyöntekijä miettii etsivälle nuorelle ratkaisukeskeisesti järkevää tekemistä (työharjoittelupaikka, starttipajatoiminta, oppisopimuskoulutus, kuntouttava työtöiminta). Sivistystoimenjohtaja tai rehtori rakentaa ajatuksellista ohjaussiltaa kouluasteelta toiselle sujuvasti siirtyvistä oppilaskohorteista.

Kaikista noista orientaatioista kiteytyi lopulta kolme ohjauksen klassista tehtävää: ammatti- ja uranvalinta, kasvun ja kehityksen tuki sekä opiskelutaitojen parantaminen. Silti jokaiselle edelle poimitulle osaryhmän edustajalle ohjauksen kehittäminen merkitsee hieman erilaisia odotuksia ja niihin vastaamisen toimenpiteitä. Kun samassa OKE-hankkeenkin kaltaisessa kokonaisuudessa on kaikkien moniääniset toiveet samanaikaisesti läsnä, käy ymmärrettäväksi, ettei ole aina helppoa valita, mihin raha ja voimavarat kohdennetaan ja että aina on tyytyväisten ja innostuneiden toimijoiden rinnalla myös pettyneitä tahoja.

Yhteistyö etsii edellytyksiään

Koko aineistosta nousee ehkä *yksi teema ylitse muiden, ja se on yhteistyö*. Aihe on myös mukana Opetushallituksen asettamissa tavoitteissa, ja se on ollut keskeinen teema hankkeen tueksi rakennetussa koulutuksessa ja näkynyt myös hankkeiden toimintasuunnitelmissa ja tavoitteissa. Yhteistyö, erityisesti moniammatillinen, on myös kehittämiskirjallisuudessa keskeinen teema (Leathart 2003; Lewin & Fullan 2008; Nykänen ym. 2007).

Tärkeimmän tahon kanssa tehtyjä yhteistyön muotoja, hanketta edistäneitä ja vaikeutaneita tekijöitä sekä merkittäviä muutoksia kuvaavissa avoimien kysymyksiä vastauksissa mainittiin yhteistyö yli 750 kertaa. Mitä ilmeisimmin hyviä kokouksia ja kontakteja on saatu aikaiseksi, kiintoisia ideoita vaihdettu ja samassa veneessä olon tunteita koettu voimaannuttavina. Kun ihmiset ovat tulleet tutuiksi toistensa kanssa, neuvoja on ollut helppo kysyä ja antaa. Kun toisen ammattialan toimintatavoista ja auttamisen keinoista on tultu tietoisiksi, niiden soveltaminen on alkanut vetää puoleensa. Kun ihmiset ovat kohdanneet toisia ihmisiä, siitä on saanut virikkeitä omalle ajattelulle ja toiminnalle – joskus aivan tavanomaisesta kohtaamisesta ja kuulumisten vaihdosta.

Monissa isoissakin kouluissa on vain yksi opinto-ohjaaja ja pienehkön kunnan yläkoulu-lukio-kompleksissa on työskennellyt kunnan ainoa opinto-ohjaaja. Ammatillinen yksinäisyys on helposti ollut uhkaamassa, ja voimattomuus vastata kaikkiin odotuksiin erilaistuvan oppilasaineuksen keskellä voi olla monille tuttu tunne. Heille esimerkiksi OKE:n kaltainen toimijaverkosto täydennyskoulutuspäivineen on ollut tervetullut ajatusten tuulettaja ja ammattitaidon lisääjä. Hyvinvointi säteilee monesti suoraan myös oppilaiden saamana myönteisenä kohteluna.

Yhteistyötä koskevat tulokset ovat toisaalta alttiita kehäpäätelmille: yhteistyö edistää yhteistyötä, ja yhteistyön puute vaikeuttaa yhteistyötä. Tätä on sangen vaikea konkretisoida toimintaohjeeksi, jolla voi edistää hyviä lopputuloksia, kiinnostavia prosesseja sekä välttää karikoita. Kukaan tuskin haluaa tietoisesti vaikeuttaa yhteistyötä, eli lähtökohtaisesti jokainen tahtoo olla avoin uusille ajatuksille, kuunnella toisia, ja yrittää parhaansa mukaan ymmärtää eri tavalla ajattelevia. Pyrkimys on ehdottaa rakentavassa hengessä eriäviä näkemyksiä, joustaa omista kannoista tai aikatauluista tarpeen mukaan, kysellä epäselvistä asioista ja tehdä kunnolla oman osuutensa kiireisessäkin työtilanteessa.

Silti ”positiivisen muutostieteen” aikaansaaminen niin, että yhteistyö luo lisää palkitsevaa yhteistyötä, ei tapahdu minkään varmaksii tiedetyn kaavan mukaan silloin, kun inhimilliset toimijat ovat asialla. Aineistoistamme valottui sekä vertaistuen että taustavaikuttajana esimerkiksi rehtoreiden tai sivistystoimenjohtajan myötämielisyyden tarpeellisuus, mikä on tullut vahvasti esille myös vastaavissa perusopetuksen kehittämishankkeissa (Manninen 2008; Manninen & Luukannel 2008). Esimiestyöllä on siis paljon merkitystä, mutta monien ristipaineiden keskellä toimivat johtajat itsekin tarvitsisivat tukea ja näkemyksellisyyttä, jotta kannustus ei jäisi muodolliseksi ja kohdentuisi kiireessä jopa vääriin asioihin.

Tosisaavutukset raivaavat tilaa heräteuudistusten joukossa

Hankkeiden tavoitteiden moninaisuudesta on tutkijana vaikea löytää riittävän informoivaa mutta yksityiskohtiin hukkumiselta välttynyttä saavutusten kuvauslinjaa. Tuloksiamme voidaan raportointiteknisesti arvostella yleisyydestä kysyen, mitä ovat monissa taulukoissa ilmaistut ”uudet toimintamallit” tai ”hyvät käytänteet”, joita on ”jaettu” tai ”luotu”. Osa vastaajista oli varsin suurpiirteinen saavutusten yksilöinnissä, mutta toisaalta monet luettelivat hyvin konkreettisia tekoja, jotka on luettu mainitunlaisten yleisten nimekkeiden alle: tiedonsiirtolomake, työpajatyöskentely, uusi työnjako, lataamo, vierailukäynnit, Pilari, työpaikkaopiskelu, TET-tori, kummiyritystoiminta, pienryhmäohjaus, läksyparkki, sähköinen ohjausopas, poissaoloseuranta, yhteiset koulutustilaisuudet, SISU-ryhmä, ATK-ohjelma, vanhempainvarti, Wilma, nuorisotyöntekijän virka tai työnohjaus.

Vaikka luettelma näyttäisi atomistiselta, monilla yksittäisilläkin ratkaisulla voidaan solmukohtia purkaa ja parantaa nuorten ohjausta. Toisaalta ”hyvän käytänteen” identifiointi, monistaminen sekä levittäminen ovat vaativia tehtäviä, joilla ei ole aina edes onnistumisen

mahdollisuutta, kuten Arnkil (2009) on osuvasti todennut. Yksi tuloksien peruslöydöksiä on, että henkilökohtaisen tason muutokset arvioitiin koulu- ja aluetasoisia merkittävämiksi. Yhtäältä ihmisten väliseen vuorovaikutukseen perustuvassa opetus- ja kasvatusalan työssä yksilöllisillä toimijoilla on iso merkitys. Toisaalta yksilöiden varaan rakennetut uudistukset ovat haavoittuvia ilman tiimityön (Senge ym. 2000) kehittymistä tai pysyviä rakenteita (Fullan 2007; Lewin & Fullan 2008); erään vastaajan sanoja siteerataksemme: ”*Toimenpiteet kohdennettiin nimenomaan tehtäviin, ei henkilöihin. Näin saatiin mallit asioille, ei henkilöille. Kun henkilöt vaihtuvat, mallit jatkuvat. Ne on osin kirjattu erilaisiin toimintasuunnitelmiin ja toivottavasti tänä syksynä valmistuvaan ohjaussuunnitelmaan.*”

Aikaa ja joissain tapauksessa myös rahaa ja ihmisiä kuitenkin vastaajien viestien mukaan *tarvitaan*. Ensimmäisen ja toisen aallon vastaajien (siis jo syksyllä 2008 tai vasta syksyllä 2009 kehittämisen käynnistäneitä) kokemus- ja näkemuserot ovat keskeisin osin hyvin loogisia. Pintaa syvemmälle meneviin tietotaidollisiin ja asenteellisiin muutoksiin – esimerkiksi ajatus koulun kaikkien aikuisten ohjausvastuusta – ei yllätä vuodessa ja muuttaman kokouksen tai täydennyskoulutustunnin ansiosta. Opetus- ja kasvatustyön muutokset ovat pitkäjänteisen työn tuloksia, ja sitä tulee myös ulkopuolisten tukitoimilla edesauttaa. Vuoden, parin välein vaihtuvat kehittämisen painopisteet niin kansallisessa kuin paikallisessa resursoinnissa pitävät toimijat jatkuvan myllerryksen tilassa, jossa minkään panostuksen vaikuttavuudesta ei ehditä saada selkoa, kun ”pukkaa jo uutta projektia”.

Äänet pyrkivät kuuluville

Tutkimusaineisto on varsin oppilaan- ja opinto-ohjaajakeskeinen, koska merkittävä osa toimijoista ja siten myös vastaajista edusti tätä ammattiryhmää. Mitä mahtanevat muut heidän toimijakumppaninsa oikeasti ajatella ohjauksesta ja sen kehittämisestä? Oppilaanohjaajien vastuulla on tietysti oleellisin ohjauksen edistämistyö perusopetuksessa, mutta nykytilanteessa isojen oppilasmäärien keskellä kuorma ylittää helposti kantajansa voimat ja voi pakottaa ohjauseettisesti kestävämpiin ratkaisuihin. Toisaalta luokan- ja aineenopettajille on sekä uutta että tuttua olla koulutuksensa velvoittamalla tavalla kokonaisvastuussa heille uskotuista lapsista ja nuorista.

Etenkin moniammatillinen ohjausääni on jäänyt vaimeaksi aineistoissamme, kun yhdeksän kymmenestä jokaisen verkkokyselyn vastaajasta oli opetuslta. Teoreettisesti selviöltä tuntuvaa jaetun asiantuntijuuden (Wenger 1999) tarvetta monialaisissa oppilashuolto- tai ohjaustiimeissä ei ole arjessa helppo tyydyttää: eri alojen erilaiset käsitteet, työtavat ja -välineet, historia, asenteet ja aikataulut tekevät yhteistyöstä vaativaa varsinkin isoissa kunnissa. Silti siihen näyttäisi nuorten tarpeiden ja helposti kasautuvien vaikeuksien näkökulmasta olevan mitä ilmeisin kysyntä.

Vastaajien ylivoimainen enemmistö oli lasten ja nuorten kanssa päivittäin tekemisissä olevia ohjaajia ja opettajia, ja silti he *puhuivat oman työnsä keskiössä olevista oppilaista ja nuorista suhteellisen vähän* tai heidän tulokulmansa asiaan ei ollut valittu oppilaista tai nuorista päin. Varsin harvoin vedottiin perusteluissa eksplisiittisesti oppilaiden ja nuorten etuun tai nostettiin suoraan oppilaiden saama hyöty saavutukseksi tai muutokseksi. Vastaajat ovat varmasti tietoisestikin olleet varovaisia yksilöimään, mikä OKE-toimi olisi todistettavasti ehtinyt kahdessa vuodessa oppilastasolle asti.

Kokeilimme etsiä erilaisia avainsanoja yhteensä 35 285 sanaa käsittäneestä tekstimasasta, jossa oli kaikkien avoimien kysymysten kaikki vastaukset sanasta sanaan. Oppilas tai nuori mainittiin 771 kertaa, kun vaikkapa ohjaus-sana eri muodoissaan löytyi 970, opettaja/rehtori/opo/opinto- tai oppilaanohjaaja 481, käytänteet ja mallit 264 ja yhteistyö

101 kertaa. Kyse voi olla myös tutkijoiden herkistymisestä ”aikuismaiselle kielenkäytölle”, joten jos voimavarat sallisivat, olisi mielenkiintoista tarkastella noiden 771 ilmaisun esiintymisyhteyttä pelkästään oppilaskeskeisestä tulokulmasta.

Arviointitutkimuksen aikana keskusteltiin useaan otteeseen oppilasaineistojen kokoamisesta sekä aikuisille tarkoitettujen kyselyjen ja haastattelujen kysymyksenasettelun kalibroimisesta oppilaiden suuntaan. Ensiksi mainittujen integroiminen metodisesti kestävästi tutkimuksen kokonaisuutensa jälkeen voimavaroihin nähdessä uskaliaalta. Jälkimmäisessä olisimme voineet olla parempia ja karsia rohkeammin ”aikuisten tärkeitä kysymyksiä” sekä pakottaa vastaajat ajattelemaan tiedonsiirtokäytäntöjä, monialaista yhteistyötä tai ohjauskäsikirjan tekoa ennen kaikkea oppilaiden saamien ohjauspalvelujen kannalta. Syksyn 2010 kyselyn minimi olisi näin jälkikäteen ajatellen ollut rakentaa edes yksi strukturoitu osio C4d, ”millaisia muutoksia OKE-hankkeen ansiosta on tapahtunut oppilaille” (asteikko olemattomia... suuria).

Kun tämä pohdintaluku alkoi metaforalla, se myös päättyi sellaiseen. Eräs syksyllä 2009 haastateltavana ollut pohdiskeli kehittämistä metaforisesti näin:

Täällä on ollu tietty suunta, tiellä on monia kulkijoita, siellä on erinäköisiä liittymiä, siellä tavataan, eli siel voi aina välillä kattella maisemia. Et siinä on niinkun semmosta vapautta liikkua ja kulkee. Mut siinä on kumminkin tietty suunta ja joskus tiellä voi joutuu ottaa takapakkia ja peruuttamaankin ja siinä on leveyttä kumminkin missä kulkee.

Lähteet

- Atjonen, P., Mäkinen, S., Manninen, J. & Vanhalakka-Ruoho, M. 2009. Missä ohjaus on menossa? Arviointia oppilaanohjauksen kehittämisestä syksyllä 2008. Opetushallitus. Moniste 7.
- Atjonen, P., Mäkinen, S., Manninen, J. & Vanhalakka-Ruoho, M. 2010. Miten ohjaus on kehittynyt? Väliarviointi oppilaanohjauksen kehittämisestä 2008–2010. Opetushallitus. Raportit ja selvitykset 4.
- Atjonen, P., Manninen, J., Mäkinen, S. & Vanhalakka-Ruoho, M. 2011. Oppilaanohjaus nuorten tukena opin- ja elämänpoluilla suunnistamisessa. Teoksessa P. Arajärvi & A. Korte (toim.) Syrjäytymisen oikeudelliset pidäkkeet – koulutuksen näkökulma. Itä-Suomen yliopiston oikeustieteellisiä julkaisuja 28, 26–48.
- Arnkil, R. 2009. Siltoja yli kinkkisen virran: hyvien käytäntöjen leviäminen työyhteisössä. Teoksessa K. Filander & M. Vanhalakka-Ruoho (toim.) Yhteisöllisyys liikkeessä. Aikuiskasvatuksen 48. vuosikirja. Kansanvalistusseura ja Aikuiskasvatuksen tutkimusseura. Jyväskylä: Gummerus, 325–252.
- Atjonen, P. 2005. Tieto- ja viestintätekniikka yleissivistävän koulun pedagogisena haasteena. Joensuun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunnan tutkimuksia 95.
- Fullan, M. 2007. The new meaning of educational change. 4th ed. New York & London: Teacher College.
- Huusko, J., Pietarinen, J., Pyhältö, K. & Soini, T. 2007. Yhtenäisyyttä rakentava peruskoulu. Yhtenäisen perusopetuksen ehdot ja mahdollisuudet. Suomen kasvatustieteellisen seura. Kasvatusalan tutkimuksia 34.
- Karjalainen, M. & Kasurinen, H. 2006. (toim.) Ohjauksen toimintakulttuurin muutos alueellisessa yhteistyössä. Jyväskylän yliopisto. Koulutuksen tutkimuslaitoksen tutkimusselosteita 31.
- Kasurinen, H. & Launikari, M. (toim.) 2007. Chances - Opinto-ohjauksen kehittäminen nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Helsinki: Opetushallitus.
- Kumpulainen, T. (toim.) 2011. Opettajat Suomessa 2010. Koulutuksen seurantaraportti 6. Helsinki: Opetushallitus.
- Leathart, A. 2003. Interprofessional collaboration. From policy to practice in health and social care. New York: Routledge.
- Levin, B. & Fullan, M. 2008. Learning about system renewal. Educational Management Administration & Leadership 36 (2), 289–303.
- Manninen, J. 2008. Matkalla osallisuuteen. Osallistuva oppilas – yhteisöllinen koulu –hankkeen vaikuttavuuden arviointi. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2008:8.
- Manninen, J. & Kauppi, A. 2008. Kehittävä arviointi. Teoksessa E. Korkeakoski & H. Silvennoinen (toim.) Avaimia arviointitoiminnan kehittämiseen. Koulutuksen arviointineuvoston julkaisuja 31, 117–125.

- Manninen, J. & Luukannel, S. 2008. Joustava perusopetus. JOPO-toiminnan vaikuttavuuden arviointi. Opetusministeriön julkaisuja 2008:36.
- Mäkinen, S. 2007. Oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishankkeen 2003–2007 loppu- ja arviointiraportti. Helsinki: Opetushallitus.
- Numminen, U., Jankko, T., Lyra-Katz, A., Nyholm, N., Siniharju, M., Svedlin, R. 2002. Opinto-ohjauksen tila 2002. Opinto-ohjauksen arviointi perusopetuksessa, lukiossa ja ammatillisessa koulutuksessa. Helsinki: Opetushallitus. Arviointi 2.
- Numminen, U. & Ouakrim-Soivio, N. 2009. JOPO®-toiminnan aloittaminen ja vakiinnuttaminen. Opetusministeriön julkaisuja 2009:26.
- Nykänen, S., Karjalainen, M., Vuorinen, R. & Pöyliö, L. 2007. Ohjauksen alueellisen verkoston kehittäminen – poikkihallinnollinen ja moniammatillinen yhteistyö voimavarana. Jyväskylän yliopisto. Koulutuksen tutkimuslaitoksen tutkimusselosteita 34.
- Opetushallitus 2011. Maahanmuuttajien koulutus Suomessa – tilannekatsaus. Opetushallitus. Raportit ja selvitykset 3. http://www.oph.fi/download/131381_Maahanmuuttajien_koulutus_Suomessa_tilannekatsaus.pdf (luettu 31.5.2011)
- Senge, P., Cambron-McCabe, N., Lucas, T., Smith, B., Dutton, J. & Kleiner, A. 2000. Schools that learn. A fifth discipline fieldbook for educators, parents, and everyone who cares about education. New York: Doubleday.
- Wenger, E. 1999. Communities of practice: Learning, meaning, and identity: Cambridge University.
- Vuorinen, R. 2006. Internet ohjauksessa vai ohjaus internetissä? Ohjaajien käsityksiä internetin merkityksestä työvälineenä. Jyväskylän yliopisto. Koulutuksen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 19.

Kyselylomake syksyllä 2010

Opetusministeriö on rahoittanut oppilaanohjauksen kehittämistä vuosina 2008–2010. Tässä kyselyssä kokonaisuudesta käytetään lyhennettä ”OKE-hanke”. Tämä kysely on osa kehittämistyön vaikuttavuuden arviointia, jonka opetusministeriö on tilannut It-Suomen yliopistolta. Kysely on tarkoitettu kehittämisessä mukana olleille eri ammattiryhmiä ja taustayhteisöjä edustaville henkilöille (opetustoimen, työ- ja elinkeinohallinnon edustajat, sosiaali- ja terveystoimen sekä nuorisotoimen hallinnon sekä käytännön työn edustajat, järjestöt jne.). Kyselyn tärkeimpänä tavoitteena on saada kokonaiskuva oppilaanohjauksen kehittämisen vaikutuksista ja hankkeiden tuloksista.

Vastaaminen tapahtuu nimettömänä. Tämän arvioinnin pohjalta jaetaan tietoa hyvistä käytännöistä ohjauksen kehittäjille ja toimijoille ja tehdään ehdotuksia ohjauksen jatkokehittämistarpeista. Lisätietoja saat tutkija Sanna Mäkiseltä (sanna.makinen@uef.fi, 050 – 4321381).

Kyselyssä on kolme pääosaa:

- A taustatiedot
- B OKE-hankkeen aikainen toiminta
- C OKE-hankkeen tulokset

Lomakkeella olevat pienet punaiset kysymysmerkit sisältävät kysymykseen liittyvää lisäohjeistusta, jonka saat näkyviin siirtämällä hiiren kohdistimen punaisen kysymysmerkin päälle.

Miten oppilaanohjaus on kehittynyt -kysely ohjauksen kehittäjille syksyllä 2010

A Taustatiedot

A1. Minkä entisen läänin alueella työskentelet?

- Etelä-Suomen lääni Länsi-Suomen lääni Itä-Suomen lääni Oulun lääni Lapin lääni

A2. Mikä seuraavista kuvaa parhaiten työpaikkasi sijaintia?

- Suuri kaupunki Pienempi kaupunki Pieni kunta, haja-asutusalue tms.

A3. Mikä on sukupuolesi?

- Olen nainen mies

A4. Alueellasi on ollut käynnissä opetusministeriön rahoittama oppilaanohjauksen kehittämishanke. Oletko mahdollisesti ollut mukana sen seuraavissa tehtävissä?

- Olen hankkeen koordinaattori
 Olen hankkeen ohjausryhmässä
 Olen hankkeen moniammatillisessa työryhmässä
 Olen mukana käytännön kehittämistyössä

Jos olet toiminut OKE-hankkeessa joissakin muissa kuin edellä kuvatuissa tehtävissä, kuvaile niitä tarkemmin!

A5. Milloin OKE-hankkeenne käynnistyi?

- Syksyllä 2008 Syksyllä 2009

A6. Mitä seuraavista tahoista lähinnä edustit tässä oppilaanohjauksen kehittämishankkeessa?

- työ- ja elinkeinohallinto
 työnantajatahoa (yritys, yhdistys)
 sosiaali- ja terveystoimea
 nuorisotoimea
 oppilaita/oppilaskuntaa
 huoltajia/vanhempainyhdistystä
 opetustoimea/kouluja
 kolmatta sektoria (järjestö)
 muu taho

Jos vastasit muu taho, kuvaile tarkemmin, mikä?

A7. JOS edustit opetustoimea/kouluja, mikä on pääasiallinen ammattiryhmäsi?

- aineenopettaja
 luokanopettaja
 erityisopettaja
 oppilaan/opinto-ohjaaja
 kuraattori
 rehtori
 kunnan sivistystoimen edustaja
 muu

Jos vastasit muu taho tai kuulut useampaan ammattiryhmään, kuvaile tarkemmin mikä tai mihin?

A8. Mille toiminnan tasolle ohjauksen kehittämistyösi on OKE-hankkeessa pääasiassa keskittynyt?

- ohjauspalvelujen kehittäminen oppilaitos/organisaatitasolla
 ohjauspalvelujen kehittäminen kunnan/kaupungin tasolla
 ohjauspalvelujen kehittäminen seututasolla

A9. Arvioi, miten hyvin seuraavat oppilaanohjauksen käytännöt *toimivat* tällä hetkellä alueellasi.

	<i>ei lainkaan</i>	<i>melko huonosti</i>	<i>kohta- laisesti</i>	<i>hyvin</i>	<i>erittäin hyvin</i>	<i>ei sovellu en osaa sanoa</i>
Ohjaus:						
Ohjaus- ja opetushenkilöstön antama henkilökohtainen ohjaus	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Pienryhmäohjaus	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Oppilaanohjaus luokkamuotoisena ohjauksena	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Erytistä tukea tarvitsevan nuoren ohjauksetäännöt ja tukitoimenpiteet	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Maahanmuuttajataustaisen nuoren ohjauksetäännöt	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Tieto- ja viestintätekniikan käyttö oppilaanohjauksessa	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Verkossa olevien ohjauspalveluiden itsepalvelukäyttö	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ohjaukseen liittyvät infotilaisuudet	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Työelämään tutustumisen käytännöt (esim. TET)	☐	☐	☐	☐	☐	☐

	<i>ei lainkaan</i>	<i>melko huonosti</i>	<i>kohta- laisesti</i>	<i>hyvin</i>	<i>erittäin hyvin</i>	<i>ei sovellu/ en osaa sanoa</i>
Nivelvaiheet:						
Ohjaus jatkumona (ennen opintoja/opintojen alussa/aikana /lopussa)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Tiedonsiirtokäytännöt koulutuksen eri nivelvaiheissa	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Toisen asteen koulutuksen ulkopuolelle jäävien jälkiohjauksen toimintamallit	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Perusopetuksen päättävien jälkiseurantamallit	☐	☐	☐	☐	☐	☐
ATK-pohjaisten hallinto-ohjelmien hyödyntäminen ohjauksen eri vaiheissa	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Alakoulun oppilaiden yläkouluun tutustuttamisen käytännöt	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Peruskoulun oppilaiden toisen asteen koulutukseen tutustuttamisen käytännöt	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Yhteistyö:						
Oppilaanohjaukseen liittyvä yhteistyö oppilaitosten sisällä	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Oppilaitosten välinen yhteistyö	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Yhteistyö huoltajien kanssa	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Oppilaitosten ja työ- ja elinkeinoelämän välinen yhteistyö	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Oppilaitosten ja työvoimahallinnon välinen yhteistyö	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Oppilaitosten ja nuorisotoimen välinen yhteistyö	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Yhteistyö muiden käynnissä olevien ohjauksen kehittämisprojektien kanssa	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Moniammatillinen yhteistyö:						
Ohjauksen moniammatilliset ja poikkihallinnolliset toimintamallit	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ohjauspalveluihin liittyvä paikallinen päätöksenteko	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Oppilaanohjauksen käytäntöjen dokumentoiminen (esim. käsikirja)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ohjauksen muiden toimijoiden (esim. työelämän) ohjaustietous	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Oppilaanohjaukseen liittyvät tiedotus- ja viestintäkäytännöt	☐	☐	☐	☐	☐	☐

B OKE-hankkeen aikainen toiminta

B1. Minkä verran olet tehnyt yhteistyötä seuraavien opetustoimen sisällä toimivien ammattiryhmien kanssa?

	<i>en lainkaan</i>	<i>jonkin verran</i>	<i>varsin paljon</i>	<i>paljon</i>
1. Aineenopettajat	☐	☐	☐	☐
2. Luokanopettajat	☐	☐	☐	☐
3. Oppilaan- ja opinto-ohjaajat	☐	☐	☐	☐
4. Erityisopettajat	☐	☐	☐	☐
5. Rehtorit	☐	☐	☐	☐
6. Koulu/sivistystoimen johto	☐	☐	☐	☐
7. Kuraattorit	☐	☐	☐	☐
8. Muut	☐	☐	☐	☐

Jos vastasit muu taho, kuvaile tarkemmin mikä!

B2. Minkä verran olet tehnyt yhteistyötä ohjauksen kehittämiseksi seuraavien oman organisaation ”ulkopuolisten” tahojen kanssa?

	<i>en lainkaan</i>	<i>jonkin verran</i>	<i>varsin paljon</i>	<i>paljon</i>
1. sosiaali- ja terveystoimi	☐	☐	☐	☐
2. työ- ja elinkeinohallinto	☐	☐	☐	☐
3. kunnan virkamiehet/hallinto	☐	☐	☐	☐
4. peruskoulut/opettajat/opot	☐	☐	☐	☐
5. toisen asteen ammatilliset oppilaitokset	☐	☐	☐	☐
6. lukiot	☐	☐	☐	☐
7. nuorisjärjestöt	☐	☐	☐	☐
8. muut järjestöt ja yhdistykset (kolmas sektori)	☐	☐	☐	☐
9. yritykset	☐	☐	☐	☐
10. muut työelämän edustajat (esim. järjestöt)	☐	☐	☐	☐
11. oppilaat/oppilaskunnat	☐	☐	☐	☐
12. huoltajat/vanhempainyhdistykset	☐	☐	☐	☐
13. kansainväliset yhteistyökumppanit	☐	☐	☐	☐
14. kunnan nuorisotoimi	☐	☐	☐	☐
15. muut tahot	☐	☐	☐	☐

Jos vastasit muu taho, kuvaile tarkemmin mikä!

Mikä edellä kuvatuista yhteistyötahoista on ollut sinulle tärkein ohjauksen kehittämisen kannalta? Merkitse yhteistyötahon numero: ____

B3. Minkälaista yhteistyötä olet tehnyt tämän tärkeimmäksi kokemasi tahon kanssa?

B4. Kuvaile kaksi (2) asiaa, toimenpidettä, olosuhdetekijää, henkilöä tai muuta seikkaa, jotka ovat oman arviosi mukaan **eniten edistäneet** OKE-hankettanne?

Kaikkien eniten edistänyt seikka:

Toiseksi eniten edistänyt seikka:

B5. Kuvaile kaksi (2) asiaa, toimenpidettä, olosuhdetekijää, henkilöä tai muuta seikkaa, jotka ovat oman arviosi mukaan **eniten vaikeuttaneet** OKE-hankettanne?

Kaikkien eniten vaikeuttanut seikka:

Toiseksi eniten vaikeuttanut seikka:

B6. OKE-hankkeen keskeisten toimijoiden ponnistelut ovat olleet kokonaisuutena ottaen

tuloksettomia melko tuloksettomia melko tuloksellisia tuloksellisia en osaa sanoa

B7. Omat ponnisteluni OKE-hankkeessa ovat omasta mielestäni olleet kokonaisuutena ottaen

tuloksettomia melko tuloksettomia melko tuloksellisia tuloksellisia en osaa sanoa

Voit halutessasi kommentoida ponnistelujen tuloksellisuutta tähän:

(C) OKE-HANKKEEN TULOKSET

C1. Alla on listattu erilaisia ohjauksen käytäntöjä. Valitse niistä ne, jotka ovat olleet hankkeessanne kehittämisen tavoitteina ja arvioi niiden osalta, onko niissä tapahtunut OKE-hankkeenne toimesta kehitystä. (Jos alue ei ole ollut kehittämisen tavoitteena, et tiedä tai vastaus ei sovellu sinulle, jätä rivi yksinkertaisesti tyhjäksi).

	<i>tavoitteena, mutta ennallaan</i>	<i>kehittynyt hieman</i>	<i>kehittynyt paljon</i>
Ohjaus:			
Ohjaus- ja opetushenkilöstön antama henkilökohtainen ohjaus	☐	☐	☐
Pienryhmäohjaus	☐	☐	☐
Oppilaanohjaus luokkamuotoisena ohjauksena	☐	☐	☐
Erytistä tukea tarvitsevan nuoren ohjaukset käytännöt ja tukitoimenpiteet	☐	☐	☐
Maahanmuuttajataustaisen nuoren ohjaukset käytännöt	☐	☐	☐
Tieto- ja viestintätekniikan käyttö oppilaanohjauksessa	☐	☐	☐
Verkossa olevien ohjauspalveluiden itsepalvelukäyttö	☐	☐	☐
Ohjaukseen liittyvät infotilaisuudet	☐	☐	☐
Työelämään tutustumisen käytännöt (esim. TET)	☐	☐	☐
Nivelvaiheet:			
Ohjaus jatkumona (ennen opintoja/opintojen alussa/aikana/lopussa)	☐	☐	☐
Tiedonsiirtokäytännöt koulutuksen eri nivelvaiheissa	☐	☐	☐
Toisen asteen koulutuksen ulkopuolelle jäävien jälkiohjauksen toimintamallit	☐	☐	☐
Perusopetuksen päättävien jälkiseurantamallit	☐	☐	☐
ATK-pohjaisten hallinto-ohjelmien hyödyntäminen ohjauksen eri vaiheissa	☐	☐	☐
Alakoulun oppilaiden yläkouluun tutustuttamisen käytännöt	☐	☐	☐
Peruskoulun oppilaiden toisen asteen koulutukseen tutustuttamisen käytännöt	☐	☐	☐
Yhteistyö:			
Oppilaanohjaukseen liittyvä yhteistyö oppilaitosten sisällä	☐	☐	☐
Oppilaitosten välinen yhteistyö	☐	☐	☐
Yhteistyö huoltajien kanssa	☐	☐	☐
Oppilaitosten ja työ- ja elinkeinoelämän välinen yhteistyö	☐	☐	☐
Oppilaitosten ja työvoimahallinnon välinen yhteistyö	☐	☐	☐
Oppilaitosten ja nuorisotoimen välinen yhteistyö	☐	☐	☐
Yhteistyö muiden käynnissä olevien ohjauksen kehittämissuhteiden kanssa	☐	☐	☐
Moniammatillinen yhteistyö:			
Ohjauksen moniammatilliset ja poikkialueelliset toimintamallit	☐	☐	☐
Ohjauspalveluihin liittyvä paikallinen päätöksenteko	☐	☐	☐
Oppilaanohjauksen käytäntöjen dokumentoiminen (esim. käsikirja)	☐	☐	☐
Ohjauksen muiden toimijoiden (esim. työelämän edustajat) ohjaustietous	☐	☐	☐
Ohjaukseen liittyvät tiedotus- ja viestintäkäytännöt	☐	☐	☐
Muut/omat tavoitteet			
Muu/oma tavoite 1	☐	☐	☐
Muu/oma tavoite 2	☐	☐	☐

Jos vastasit ”muu/oma tavoite”, kuvaile ne alla:

C3. Arvioi, millaisia muutoksia OKE-hankkeen ansiosta on tapahtunut...

a) Sinulle henkilökohtaisesti (esim. oma osaaminen, työnkuva, toimintatavat)

Muutokset ovat olleet olemattomia pienehköjä melko suuria suuria

Kuvaile tarkemmin, millaisia muutoksia sinulle henkilökohtaisesti on tapahtunut:

b) Omassa organisaatiossasi (esim. työnjako, toimintamallit, yhteistyötahot)

Muutokset ovat olleet olemattomia pienehköjä melko suuria suuria

Kuvaile tarkemmin, millaisia muutoksia sinulle henkilökohtaisesti on tapahtunut:

c) Alueetasolla eli lähialueellasi, kunnassa tai kuntien verkostossa (esim. yhteistyö eri hallintokuntien kanssa, alueellinen ohjausyhteistyö)

Muutokset ovat olleet olemattomia pienehköjä melko suuria suuria

Kuvaile tarkemmin, millaisia muutoksia sinulle henkilökohtaisesti on tapahtunut:

C4. Minkä kouluarvosanan annat OKE-hankkeenne tavoitteiden saavuttamiselle?
(4= tavoitteita ei ole lainkaan saavutettu; 10=kaikki tavoitteet saavutettu)

4 5 6 7 8 9 10

C5. Kiteytä tähän vielä se MERKITTÄVIN muutos, joka OKE-hankkeellanne on mielestäsi saavutettu:

Kerro vielä, miten tämä merkittävin muutos tapahtui vastaamalla seuraaviin kysymyksiin:
Kuka? Mitä? Milloin? Miksi?

C6. Millaisia kielteisiä vaikutuksia OKE-hankkeella on mahdollisesti ollut?

C7. Miten OKE-hankkeessanne aikaansaadut parhaat käytännöt ja tulokset voidaan arvioida mukaan vakiinnuttamaan hankerahoituksen päättyessä?

tuskin mitenkään ehkä osittain melko hyvin hyvin

Perustele vakiinnuttamista koskevaa arviotasi vielä tähän:

C8. Mitä muuta haluaisit kertoa hankkeenne vaikuttavuudesta?

Teemahaastattelurunko syksyllä 2010

Tarkoituksena on kuulla kokemuksiasi paikkakuntanne oppilaanohjauksen kehittämishankkeesta sekä sen tähänastisista vaikutuksista. Pyytäisin sinua keskittymään erityisesti niihin tapahtumiin ja kokemuksiin, jotka ovat jääneet mieleesi, ovat olleet sinulle merkityksellisiä ja kuvastavat mielestäsi muutoksia oppilaanohjauksessa täällä koulussanne/ yksikössänne/kunnassanne.

A. Perustietoja OKE-hankkeesta

- A1. Millaisissa tehtävissä toimit tällä hetkellä ohjauksen parissa?
(esim. oppilaitos tai muu organisaatio, kunnallinen tai alueellinen hallinto)
- A2. Mitä sinun mielestäsi ohjaus on? (oma määrittely ohjauksesta)
- A3. Mikä on ollut oma roolisi OKE-hankkeessa?
- A4. Mitkä ovat olleet tärkeimmät kehittämisen tavoitteet OKE -hankkeessanne?
- A5. Minkälaiset ideat ja näkemykset ovat olleet kehittämistyön perustana?
- A6. Ketkä kaikki ovat osallistuneet kehittämiseen?
- Ketkä ovat olleet hankkeen keskeisiä toimijoita?
 - Ketkä eivät ole tulleet mukaan?
 - Miten arvioisit omaa sitoutumistasi kehittämiseen?
 - Miten arvioisit toisten sitoutumista kehittämiseen?
- A7. Mikä asia, toimenpide, olosuhdetekijä, henkilö tai muu seikka on oman arviosi mukaan eniten edistänyt OKE-hankettanne?
- A8. Mikä asia, toimenpide, olosuhdetekijä, henkilö tai muu seikka on oman arviosi mukaan eniten vaikeuttanut OKE-hankettanne?

B. Tulokset ja muutokset

- B1. Arvioi, millaisia muutoksia OKE -hankkeen ansiosta on tapahtunut.
- omassa henkilökohtaisessa toiminnassasi? (esim. oma osaaminen, työnkuva, toimintatavat)
 - omassa organisaatiossasi/ oppilaitoksessasi? (esim. työnjako, toimintamallit, yhteistyötahot)
 - alueellasi eli lähialueellasi, kunnassasi tai kuntien verkostossa?
(esim. yhteistyö eli hallintokuntien kanssa, alueellinen ohjausyhteistyö)
- B2. Arvioi, miten edellä mainitut muutokset näkyvät oppilaiden saamassa ohjauksessa?
- B3. Kun pohdit viimeistä kahta vuotta, mikä sinun mielestäsi on ollut kaikista MERKITTÄVIN muutos oppilaanohjauksessa...
- ...omassa oppilaitoksessa/organisaatiossasi
 - Kuka osallistui?
 - Mitä tapahtui?
 - Milloin tapahtui?
 - Missä tapahtui?
 - Miksi juuri tämä muutos on mielestäsi merkittävä?

b) ...omalla paikkakunnallasi?

- Kuka osallistui?
- Mitä tapahtui?
- Milloin tapahtui?
- Missä tapahtui?
- Miksi juuri tämä muutos on mielestäsi merkittävä?

B4. Onko nyt asioita, joita ei enää tehdä ollenkaan? Mitä?

B5. Onko hankkeen aikana tapahtunut kielteisiä muutoksia? Mitä?

B6. Onko hankkeen myötä vakiintunut uusia tapoja tehdä asioita? Mitä? Miten?

B7. Onko toimintatapoja tai asioita, jotka eivät ole vakiintuneet? Mitä? Miksi?

B8. Onko käsityksesi ohjauksesta muuttunut tämän hankkeen aikana?

C. Metaforat

Kuvaa vielä hieman tarkemmin hankkeen aikana tapahtuneita MUUTOKSIA jatkamalla seuraavia lauseita:

- a) Nuorten saama ohjaus on tällä hetkellä (kuin)...
- b) Oma henkilökohtainen oppimiseni on ollut (kuin)...
- c) Muutokset työyhteisössäni ovat olleet (kuin)...
- d) Muutokset alueemme ohjausjärjestelyissä ovat olleet (kuin)...

D. Muut haastattelussa esiin nousevat asiat

Mitä muuta haluaisit sanoa ohjauksesta ja sen kehittämisestä?

Syksyn 2008, 2009 ja 2010 jakaumatiedot ohjausjärjestelmän toimivuutta ja siinä tapahtunutta kehitystä koskevista osioista

Ohjauksen toimivuus (syksy 2008 ja 2010) a: ei toimi lainkaan tai toimii huonosti

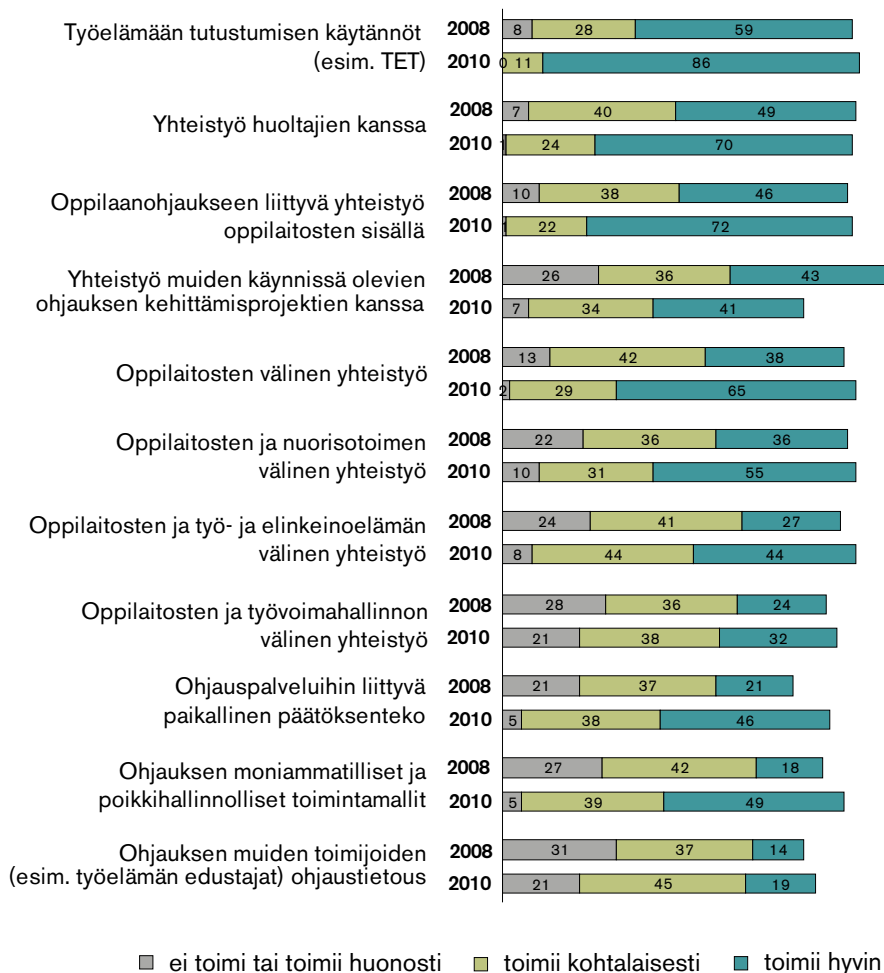
b: toimii kohtalaisesti c: toimii hyvin tai erittäin hyvin

Ohjauksen kehittyminen (syksy 2009 ja 2010) a: oli tavoitteena mutta se on ennallaan

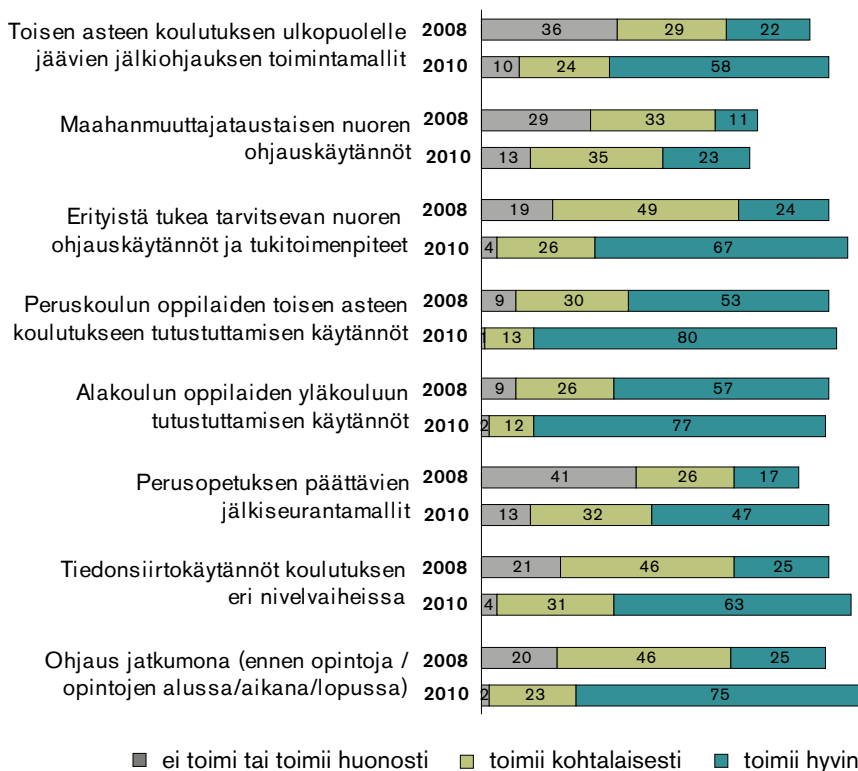
b: on kehittynyt hieman c: on kehittynyt paljon

Huom! 1) Prosenttilukuja "Ei sovellu/en osaa sanoa" ja "Ei ole tavoitteena/ei sovellu arvioitavaksi" ei ole ilmoitettu alla olevassa taulukossa. 2) Päätötilannearvioinnista 2010 raportoitu vain ensimmäisen aallon eli syksystä 2008 asti olleiden jakaumat.

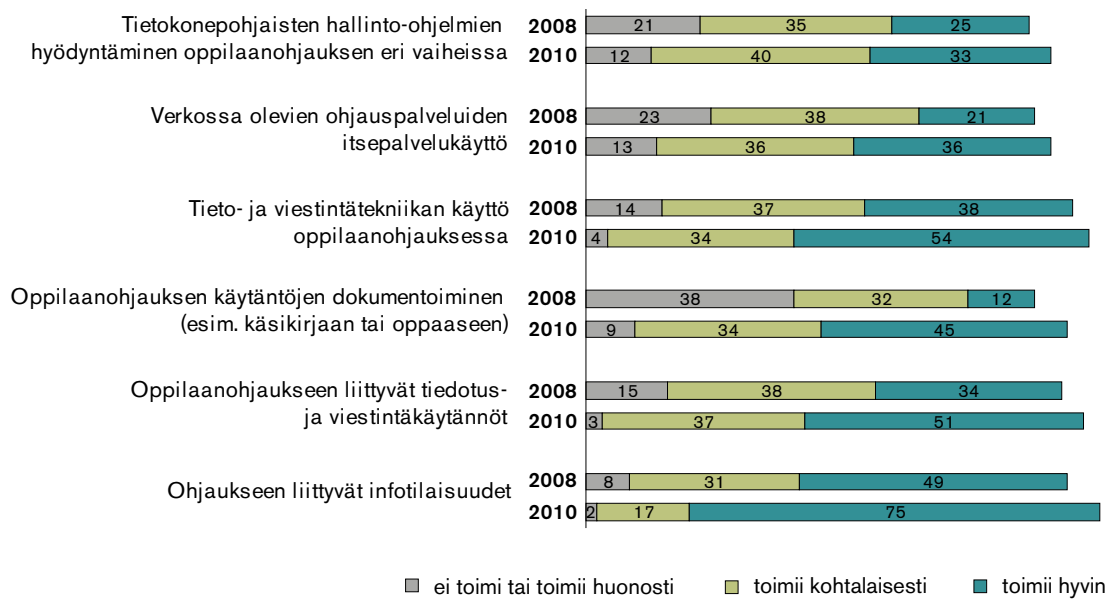
Teema/ Ohjausjärjestelmän osa	Toimivuuden arviointi						Kehittymisen arviointi					
	Lähtötilanne- arviointi 2008 (n = 442)			Päätö- arviointi 2010 (n = 244)			Väliarviointi 2009 (n = 358)			Päätö- arviointi 2010 (n = 244)		
	a	b	c	a	b	c	d	e	f	d	e	f
Yhteistyökäytännöt												
Oppilaanohjaukseen liittyvä yhteistyö oppilaitosten sisällä	10	38	46	1	22	72	13	53	13	8	52	24
Oppilaitosten välinen yhteistyö	13	42	38	2	29	65	13	49	15	7	51	22
Yhteistyö huoltajien kanssa	7	40	49	1	24	70	20	48	10	8	56	11
Oppilaitosten ja työ- ja elinkeinoelämän välinen yhteistyö	24	41	27	8	44	44	23	39	11	18	40	9
Oppilaitosten ja työvoimahallinnon välinen yhteistyö	28	36	24	21	38	32	31	30	3	27	29	3
Oppilaitosten ja nuorisotoimen välinen yhteistyö	22	36	36	10	31	55	25	32	12	18	36	15
Työelämään tutustumisen käytännöt (esim. TET)	8	28	59	0	11	86	16	45	22	7	47	27
Ohjauksen muiden toimijoiden (esim. työelämän edustajat) ohjaustietous	31	37	14	21	45	19	31	29	3	22	33	5
Ohjauspalveluihin liittyvä paikallinen päätöksenteko	21	37	21	5	38	46	26	29	6	17	34	10
Ohjauksen moniammatilliset ja poikkihallinnolliset toimintamallit	27	42	18	5	39	49	18	47	12	11	49	16
Yhteistyö muiden käynnissä olevien ohjauksen kehittämisprojektien kanssa	26	36	43	7	34	41	21	31	12	13	34	12
Siirtymävaiheiden ja erityisryhmien huomiointi												
Ohjaus jatkumona (ennen opintoja /opintojen alussa/aikana/lopussa)	20	46	25	2	23	75	11	54	18	8	55	27
Tiedonsiirtokäytännöt koulutuksen eri tasoissa	21	46	25	4	31	63	14	45	24	6	47	32
Perusopetuksen päättävien jälkiseurantamallit	41	26	17	13	32	47	22	34	12	17	34	19
Alakoulun oppilaiden yläkouluun tutustuttamisen käytännöt	9	26	57	2	12	77	14	44	14	11	42	20
Peruskoulun oppilaiden toisen asteen koulutukseen tutustuttamisen käytännöt	9	30	53	1	13	80	14	43	15	7	47	23
Erityistä tukea tarvitsevan nuoren ohjauksikäytännöt ja tukitoimenpiteet	19	49	24	4	26	67	12	47	22	7	39	34
Maahanmuuttajataustaisen nuoren ohjauksikäytännöt	29	33	11	13	35	23	27	22	7	18	24	9
Toisen asteen koulutuksen ulkopuolelle jäävien jälkiohjauksen toimintamallit	36	29	22	10	24	58	21	35	17	15	34	25
Viestintäkäytänteet												
Ohjaukseen liittyvät infotilaisuudet	8	31	49	2	17	75	13	42	14	7	40	20
Oppilaanohjaukseen liittyvät tiedotus- ja viestintäkäytännöt	15	38	34	3	37	51	17	42	6	10	44	12
Oppilaanohjauksen käytäntöjen dokumentoiminen (esim. käsikirjaan tai oppaaseen)	38	32	12	9	34	45	23	33	16	15	32	26
Tieto- ja viestintätekniikan käyttö oppilaanohjauksessa	14	37	38	4	34	54	19	39	10	11	40	11
Verkossa olevien ohjauspalveluiden itsepalvelukäyttö	23	38	21	13	36	36	25	28	7	14	34	7
Tietokonepohjaisten hallinto-ohjelmien hyödyntä- minen oppilaanohjauksen eri vaiheissa	21	35	25	12	40	33	23	28	5	14	36	6
Ohjauksen työmuodot												
Ohjaus- ja opetushenkilöstön antama henkilökohtainen ohjaus	12	34	46	1	19	77	16	54	11	8	51	21
Pienryhmäohjaus	33	30	27	20	32	41	26	37	7	20	36	11
Oppilaanohjaus luokkamuotoisena ohjauksena	7	32	53	0	13	84	23	40	7	9	45	11

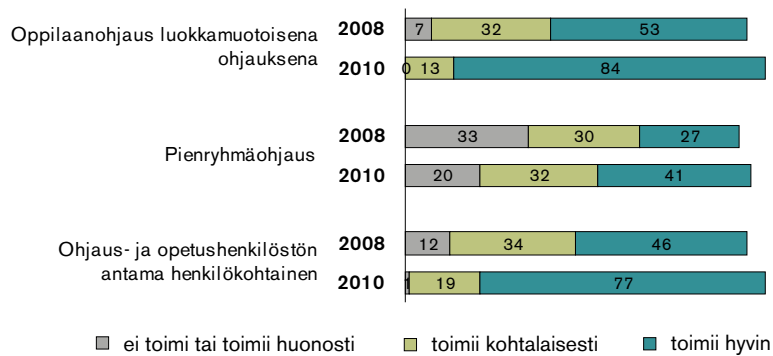
Liitekuvio 3.1. Yhteistyökäytäntöjen toimivuus hankkeen alussa (2008) ja lopussa (2010)

Liitekuvio 3.2. Siirtymävaiheiden ja erityisryhmien huomioinnin toimivuus hankkeen alussa (2008) ja lopussa (2010)

Liitekuvio 3.3. Viestintäkäytänteiden toimivuus hankkeen alussa (2008) ja lopussa (2010)

Liitekuvio 3.4. Ohjauksen työmuotojen toimivuus hankkeen alussa (2008) ja lopussa (2010)

Haastateltavien (syksy 2010) tuottamat, muutoksia koskevat metaforat nuorten ohjauksessa, omassa työssä, organisaatiossa ja alueella

Oppilaiden tasolla...

- "...koko maratonreitille ripotetut juomapisteet, jotka alkavat jo ensimmäisten parin kilometrin jälkeen ja jatkuvat säännöllisin väliajoin koko maratonin ajan." (opinto-ohjaaja)
- "...kuin suihkukoneen pyyhkäisy nopeatahtisesti muuttuvassa maailmassa." (rehtori/koordinaattori)
- "...kuin pääsiäismuna, jonka sisältöä jännitetään." (alakoulun opettaja)
- "... saanut ja saamassa uusia ja jämäämpiä muotoja." (alakoulun rehtori)
- "...vakiintumassa." (alakoulun opettaja, yläkoulun pienluokkaopettaja)
- "...suunnitelmallista, tavoitteellista ja kokonaisvaltaista." (sivistysjohtaja)
- "...kuin aamupäivän aurinko: noususuunnassa ja menossa eteenpäin mutta ei vielä keskipäivässä." (johtava erityisopettaja)
- "...vihreä ruohonrinne täynnä valoa." (varhaiskasvatuksen johtaja)
- "...sillan rakentamista: nyt tukipilarit ovat melkein valmiit." (peruskoulun opinto-ohjaaja)
- "...kuin lankakerä, pitää miettiä mistä nykäistään liikkeelle." (kuraattori)
- "...vanhempien huolenpitoa omasta lapsestaan." (yläkoulun rehtori)
- "...kehitymässä, paranemassa, opon hanskassa eniten." (aineenopettaja)
- "...pieni puro, pieniä reittejä, ei vielä virtaa." (alakoulun opettaja)
- "...tehokkaampaa ja tasapuolisempaa kuin aiemmin." (sivistysjohtaja)
- "...kuin siemen, jota kastellaan, jotta se kasvaisi." (nuorisotyöntekijä)
- "...räätäilyötä (Parantumassa ja kehitymässä räätälöidymmäksi heille, ketä syliin jää.)" (nuorisotyöntekijä)
- "...polkupyörä ilman jarruja, jarruilla pystytään säätelemään ja ohjaamaan." (sivistysjohtaja)
- "...vieläkin liukuhihnamaista." (koordinaattori,
- "...tie, josta lähtee monia pienempiä polkuja." (erityisopettaja)
- "... pimeässä oleva valo, joka johtaa ojasta takaisin tielle." (aineenopettaja)
- "...hiusten letitys, jonkun pitää ottaa nuorten asiat käsiinsä ja letittää ne yhteen nippuun, että se on yhdessä paketissa." (sosiaalityöntekijä/kuraattori)
- "...menossa kokoajan parempaan suuntaan." (lukion opinto-ohjaaja)
- "...kävelemään oppimista." (nivelohjaaja)
- "...monipuolista." (erityisopettaja)
- "...toivottavasti se olisi oppilaskeskeistä." (erityiskoulun rehtori)

Oman oppimisen tasolla...

- "...olosuhteisiin nähden vaivatonta." (alakoulun rehtori)
- "...kasvun paikka." (alakoulun opettaja)
- "...mielenkiintoista ja avartavaa seurata muutosprosessia läheltä." (sivistysjohtaja)
- "...kuin mummo lumessa." (johtava erityisopettaja)
- "...tosi löytöretki, jonka jokainen voi saavuttaa. (Oppinut koulun puolelta uusia asioita ja avannut silmäni)." (varhaiskasvatuksen johtaja)
- "...vuorikiipeilyä, jossa kuoppia on ollut matkalla, mutta suunta ollut selkeä." (yläkoulun rehtori/koordinaattori)
- "...arkipäiväisen parisuhteen uusi lämpeneminen." (opinto-ohjaaja)
- "...etsimistä ja vaikeutta saada yhtenäisiä ja tasapuolisia nuoria tukevia linjoja" (sivistysjohtaja)
- "...tunturin kiipeämistä, näkee kauemmaksi ja moninaisemmin asioita." (nuorisotyöntekijä)
- "...suuri ilo ja motivaation lähde." (nuorisotyöntekijä)
- "...saanut lisää pontta, lisää aktiivisuutta." (lukion opinto-ohjaaja)
- "...sipulin kuorimista, edeten kuivasta kohti mehevää ydintä." (opinto-ohjaaja)
- "...kasvi tai puu: juurta on, kasvua ja lakastumista tapahtuu kokoajan." (kuraattori)
- "...aika laiskaa." (yläkoulun rehtori)
- "...letkajenkan askellus, mennään taakse, mutta kuitenkin eteen pääsääntöisesti. Joskus heitellään jalkoja ja otetaan rennosti." (aineenopettaja)
- "...innostuvaa, vaikuttamisvaltaista." (alakoulun opettaja)
- "...tukki koskessa, sillä lyhyessä ajassa oppinut paljon uutta." (nivelohjaaja)
- "...käytäntöön ja työhön nivottua." (erityisopettaja)
- "... ..hidastetuissa filmeissä." [Pitäisi mennä paljon nopeammin eteenpäin muttei päästä] (sivistysjohtaja)
- "...kuin vitilumessa menisi." (koordinaattori)
- "...satamaan saapuva laiva." (erityisopettaja)
- "...kävelemään opettelemista." (aineenopettaja)
- "...tutkimusretkeilyä hyppy tuntemattomaan." (sosiaalityöntekijä/kuraattori)
- "...aika niukkaa, vetäytyjän roolissa." (erityiskoulun rehtori)

Muutokset organisaatiotasolla...

- "...vaikeuksien kautta voittoon -tyyppisiä." (alakoulun rehtori)
- "...vaikeuksien kautta voittoon." (alakoulun opettaja)
- "...positiivisia." [Haluttu muutosprosessi onnistui] (sivistysjohtaja)
- "...kuin pirstysruiske." (johtava erityisopettaja)
- "...kuin pehmeä tuuli kuljettaisi uusia teitä kohti." (johtava erityisopettaja)
- "...pieni kytevä tuikkukynttilä." (alakoulun opettaja)
- "...sateenkaari, jossa on ollut eri värejä." (yläkoulun rehtori/koordinaattori)
- "...kevyt tuulenvire tyynen järven pinnalla." (opinto-ohjaaja)
- "...maanjärjestys." (yläkoulun rehtori)
- "...kuin tilanne, jossa iso osa nousi junaan ja osa jäi vielä laiturille." (peruskoulun opinto-ohjaaja)
- "...karuselli, välillä vauhti on kova, joku hyppää pois, suunta vaihtuu." (kuraattori)
- "...Pendolino paikallisjunan aikataululla. Piti olla hyvin aikaa, mutta yks'kaks' onkin jo täällä ja edellyttää toimintaa. (aineenopettaja)

- "...teot merkittäviä, mutta ei ymmärretty miksi tehdään niin. (alakoulun opettaja)
- "...koordinoivan oppilaanohjauksen viran perustaminen." (sivistysjohtaja)
- "...välillä ollut kuin kivireki, mutta välillä aurinko paistaa risukasaankin." (nuorisotyöntekijä)
- "...odotettavissa, tälle oli tilausta." [nuorisotyön laajentuminen kouluihin] (nuorisotyöntekijä)
- "...verkostot parantuneet, ollaan enemmän yhteydessä." (lukion opinto-ohjaaja)
- "...vähäisiä koska mallit ovat olleet jo käytössä." (erityisopettaja)
- "...tulevaisuuteen suuntautuvia." (erityiskoulun rehtori)
- "...oikeansuuntaisia ja nopeita." (sivistysjohtaja)
- "...pallolla pomppimista, mutta nyt tasoittumassa." (erityisopettaja)
- "...kuin ottaisi liian tiukat housut pois jalasta." (aineenopettaja)
- "...muurahaismaisesti liikkuvia, mutta samaan suuntaan kulkevia." (sosiaalityöntekijä/kuraattori)

Muutokset paikkakunnalla...

- "...labyrintti, jossa on monta ulostuloreittiä." (alakoulun opettaja)
- "...iso laiva, joka kääntyy hitaasti." (yläkoulun rehtori/koordinaattori)
- "...kuin seesteinen auringonlasku myrskyisen päivän päätteeksi." (opinto-ohjaaja)
- "...[muutokset kunnassa] "ei näyttäydä rehtorin horisonttiin." (alakoulun rehtori)
- "...tukiranka, josta vaikuttanut pienempiin yksiköihin." (alakoulun opettaja)
- "...keskustelevaa ja ohjaukseytännöistä avoimesti puhuvaa." (sivistysjohtaja)
- "...yksi sulka päähineessä (Hankkeiden myötä tapahtuu hyviä muutoksia, mutta niitä kerätään hiukan pirstaleisesti hankerahoitusmallin takia)." (johtava erityisopettaja)
- "...kokeilemista ja kasvamista." [Pilotit ja laajempi kunta ovat kokeilleet ja kasvaneet] (varhaiskasvatuksen johtaja)
- "...kuin kevätauringon sulattama lumi, vielä jäisiä kasoja jossakin varjopuolella." (peruskoulun opinto-ohjaaja)
- "...ihan kuin joku rautakanki, isketty maahan ja vääntämistä on, sillä tavalla alkutekijöissä." (kuraattori)
- "...esijärjestyksiä ennen maanjärjystä." (yläkoulun rehtori)
- "...ei vielä näkyviä." (alakoulun opettaja)
- "...aukeavana olevan kukan nuppu." (aineenopettaja)
- "...yhtenäistyneet muiden kuntien kanssa." (sivistysjohtaja)
- "...palapeliä, välillä on saatu kokoon, välillä hajotettu." [Vanhat hyvät asiat unohtuvat, ja tulevat takaisin uudella nimellä.] (nuorisotyöntekijä)
- "...ovat olleet tervetulleita." (nuorisotyöntekijä)
- "...positiivisia, että tästä on hyvä jatkaa eteenpäin." (lukion opinto-ohjaaja)
- "...[seudulla] kuin mitään ei olisi tapahtunut." [ei tahtotila- mutta resurssikysymys toisessa kunnassa] (sivistysjohtaja)
- "...isoveljen saamista." [hankkeen koordinaattori] (erityisopettaja)
- "...turvallinen tie." (aineenopettaja)
- "...tuttua ja tuntematonta, kuten kehittämisen ikuinen laki määränpään tuntemattomuudesta." (sosiaalityöntekijä/kuraattori)
- "...uteliasta ja haistelevaa." (nivelohjaaja)
- "...kehittyneet ja monipuolistuneet." (erityisopettaja)
- "...menossa hyvään, näen hyvänä seutukunnallisuuden." (erityiskoulun rehtori)

Kehittävän arvioinnin hankkeen julkaisut ja raportit

- 1 Mäkinen, S. 2008a. Kohti entistä ehompaa oppilaanohjausta. Vuosia 2008–2010 koskevien oppilaanohjauksen kehittämissuunnitelmien analyysi. Kehittävän arvioinnin raportti 1. http://www.oph.fi/download/123096_Kohti_entista_ehompaa_oppilaanohjausta.pdf (30 s.)
- 2 Mäkinen, S. 2008b. Oppilaanohjauksen kehittäminen 2008–2010. Ennakkotuloksia lähtötilannekyselyn avointen vastausten analyysistä. http://www.oph.fi/download/123095_Oppilaanohjauksen_kehittaminen_2008_2010_lahtotilanne.pdf (6 s.)
- 3 Mäkinen, S. 2008c. Tuumasta toimeen. Oppilaanohjauksen tarkennettujen kehittämissuunnitelmien analyysi. Kehittävän arvioinnin raportti 2. http://www.oph.fi/download/123100_Tuumasta_toimeen.pdf (19 s.)
- 4 Atjonen, P. 2009. Onko ohjaus ohjauksessa? Verkostomaisesti tuotettujen palvelujen mallin soveltaminen oppilaanohjauksen itsearviointiin. http://www.oph.fi/download/123101_onko_ohjaus_ohjauksessa.pdf (21 s. + 3 l.)
- 5 Atjonen, P., Mäkinen, S., Manninen, J. & Vanhalakka-Ruoho, M. 2009. Menossa ja mukana. Arviointia oppilaanohjauksen kehittämisen tilasta syksyllä 2008. http://www.oph.fi/kehittamishankkeet/oppilaanohjauksen_kehittamistoiminta/kehittava_arviointi (42 s. + 4 l.)
- 6 Atjonen, P., Mäkinen, S., Manninen, J. & Vanhalakka-Ruoho, M. 2009. Missä ohjaus on menossa? Arviointia oppilaanohjauksen kehittämisestä syksyllä 2008. Opetushallituksen moniste 7. (56 s. + 5 l.)
- 7 Manninen, J. & Mäkinen, S. 2009. Oppilaanohjauksen kehittämistoiminta 2008–2010. Hankkeiden raportointi toiminnasta lukuvuodella 2008–2009. http://www.oph.fi/download/123098_Oppilaanohjauksen_kehittamistoiminta_2008_2010.pdf (43 s. + 4 l.)
- 8 Mäkinen, S. 2010. Oppilaanohjauksen kehittämisen suunnat. Arviointiraportti oppilaanohjauksen hankesuunnitelmista lukuvuodella 2009–2010. http://www.oph.fi/download/123093_Oppilaanohjauksen_kehittamisen_suunnat.pdf (44 s. + 2 l.)
- 9 Atjonen, P., Mäkinen, S., Manninen, J. & Vanhalakka-Ruoho, M. 2010. Miten ohjaus on kehittynyt? Väliarviointi oppilaanohjauksen 2008–2010 kehittämisestä. Opetushallituksen raportit ja selvitykset 4. (77 s. + 5 l.)

Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja -sarjassa vuonna 2011 ilmestyneet

- 1 Toiminta- ja taloussuunnitelma 2012–2015
- 2 Tutkimuksen tuottavuuden kehitys Suomen yliopistoissa
- 3 Valtion liikuntaneuvoston arvioinnit 2010
- 4 Tieto käyttöön. Tiekartta tutkimuksen sähköisten tietoaaineistojen hyödyntämiseksi
- 5 Report on Cultural Exports 2008
- 6 Terveyttä edistävä liikunta kunnissa; Perusraportti 2010
- 7 Kvalitetsrekommendation för de allmänna biblioteken
- 8 Valtioneuvoston selonteko kulttuurin tulevaisuudesta/Statsrådets redogörelse om kulturens framtid
- 9 Opetustoimen henkilöstökoulutus osaamisen voimavarana. Muistio opetustoimen henkilöstökoulutuksen hyviin käytänteisiin ja kehittämistoimiin
- 10 Korkeakoulut 2010
- 12 Kansainvälisten julkaisu- ja viittaustietokantojen käyttö suomalaisen tiedepolitiikan suunnittelun apuna
- 13 Kasvaminen maailmanlaajuiseen vastuuseen
- 14 International Evaluation of the National Library of Finland
- 15 Suomalaisten fyysinen aktiivisuus ja kunto 2010; Terveyttä edistävän liikunnan nykytila ja muutokset
- 16 Effectiveness indicators to strengthen the knowledge base for cultural policy
- 17 Genomslagsindikatorer som redskap för kunskapsbaserad styrning
- 18 Kansallinen digitaalinen kirjasto – yhteistyössä ja yhteentoimivasti
- 19 Suomen Unesco – järjestölinjaus. Enemmän kuin osiensa summa
- 21 Yleinen kirjasto kuntalaisten toimissa; Tutkimus kirjastojen hyödyistä kuntalaisten arkielämässä
- 22 Vuosikertomus 2010
- 23 Årsöversikt 2010
- 24 Annual report 2010
- 25 Fostran till globalt ansvar; Centrala resultat av projektet åren 2007–2009
- 26 The National Digital Library – collaborating and interoperating

Opetus- ja kulttuuriministeriö

Undervisnings- och kulturministeriet

Ministry of Education and Culture

Ministère de l'Éducation et de la culture

Kopijyvä Oy (y-tunnus 0289075-6)
verkkokauppa: www.kopijyva.fi/kopistore
julkaisumyynti@kopijyva.fi
puhelin: (017) 266 2600
Myllykatu 8, 70110 KUOPIO
vain verkkokauppamyynti

ISBN 978-952-263-067-4

ISBN 978-952-263-068-1 (PDF)

ISSN-L 1799-0343

ISSN 1799-0343

ISSN 1799-0351 (PDF)

Helsinki 2011